

**Ecologische Quicksan
Recreatiepark Het Hulsbeek
Juli 2011**

Definitief

In opdracht van:

Regio Twente – Het Hulsbeek
t.a.v. Dhr. B. Waanders
Postbus 1400
7500 BK Enschede

Bosgroep Noord-Oost Nederland

Balkerweg 48a
7738 PB Witharen
t (0523) 65 45 90
f (0523) 65 45 91
<http://www.bosgroepen.nl>

Contactpersoon:

Drs. R.M. Veeneklaas

Auteur:

Drs. R.M. Veeneklaas

Bosgroep Noord-Oost Nederland

Bosgroep Noord-Oost Nederland is een coöperatieve vereniging van bos-, natuur- en landgoedeigenaren. Het is een organisatie van de leden en voor de leden. Het werkgebied van de Bosgroep strekt zich uit over de vier noordelijke provincies (Overijssel, Drenthe, Groningen en Friesland) en de Noordoostpolder. De Bosgroep telt meer dan 350 leden die samen meer dan

40.000 hectare bos en natuur in bezit hebben. Tot de leden behoren vooral particuliere bos-, natuur- en landgoedeigenaren, maar ook gemeenten, waterleidingbedrijven, investeringsmaatschappijen en terreinbeherende organisaties. Doelstelling van de Bosgroep is het efficiënt beheren van de bos- en natuurterreinen van de leden.

Colofon

Opdrachtgever:	Regio Twente – Het Hulsbeek
Titel:	Ecologische Inventarisatie van Recreatiepark Het Hulsbeek
Status:	Definitief
Datum:	Juli 2011
Auteur(s)	Drs. R.M. Veeneklaas
Foto (s)	R.M. Veeneklaas

Contactpersoon: Drs. R.M. Veeneklaas
Projectnummer: 11308413
© Coöperatieve Bosgroep Noord-Oost Nederland U.A

Inhoudsopgave

1	Inleiding	5
1.1	Aanleiding	5
1.2	Ligging en begrenzing plangebied	5
1.3	Leeswijzer	6
2	Werkwijze	7
2.1	Inventarisatie	7
2.1.1	Veldbezoek	7
2.1.2	Beschikbare gegevens-	7
2.2	Analyse en rapportage	7
3	Wettelijk kader	8
3.1	Flora- en Faunawet	8
3.1.1	Verbodsbepalingen	8
3.1.2	Vrijstellingen	8
3.1.3	Gedragscodes	9
3.1.4	Ontheffing	10
3.2	Natuurbeschermingswet	11
4	Terreinbeschrijving	12
4.1	Ligging en grote	12
4.2	Historie	12
4.3	Huidige situatie	12
5	Activiteiten en werkzaamheden	14
5.1	Dagrecreatie	14
5.2	Verblijfrecreatie	15
5.3	Evenementen en activiteiten	15
5.4	Beheer	16
6	Gebiedsbescherming	17
6.1	Inventarisatie	17
6.2	Effectbepaling	17
6.3	Conclusie en advies	18
7	Natuurwaarden	19
7.1	Soortenbescherming	19
7.2	Effectbepaling per soortgroep	19
7.2.1	Vaatplanten	19
7.2.2	Vleermuizen	24
7.2.3	Grondgebonden zoogdieren	26
7.2.4	Vogels	29
7.2.5	Amfibieën	30
7.2.6	Reptielen	31
7.2.7	Vissen	31
7.2.8	Vlinders en libellen	32

8	Werkprotocol	34
9	Knelpunten	39
10	Conclusie gebiedsbescherming	40
11	Conclusie Flora- en faunawet	41
	11.1 Inventarisatie soorten	41
	11.1.1 Licht beschermde soorten	41
	11.1.2 Middelzwaar beschermde soorten	41
	11.1.3 Zwaar beschermde soorten	42
	11.2 Conclusie en Advies	43
12	Literatuur	44
13	Bijlage	47
	13.1 Gedragscode Recreatie	47
	13.2 Gedragscode Bosbeheer	98
	13.3 Gedragscode Natuurbeheer	113

1 Inleiding

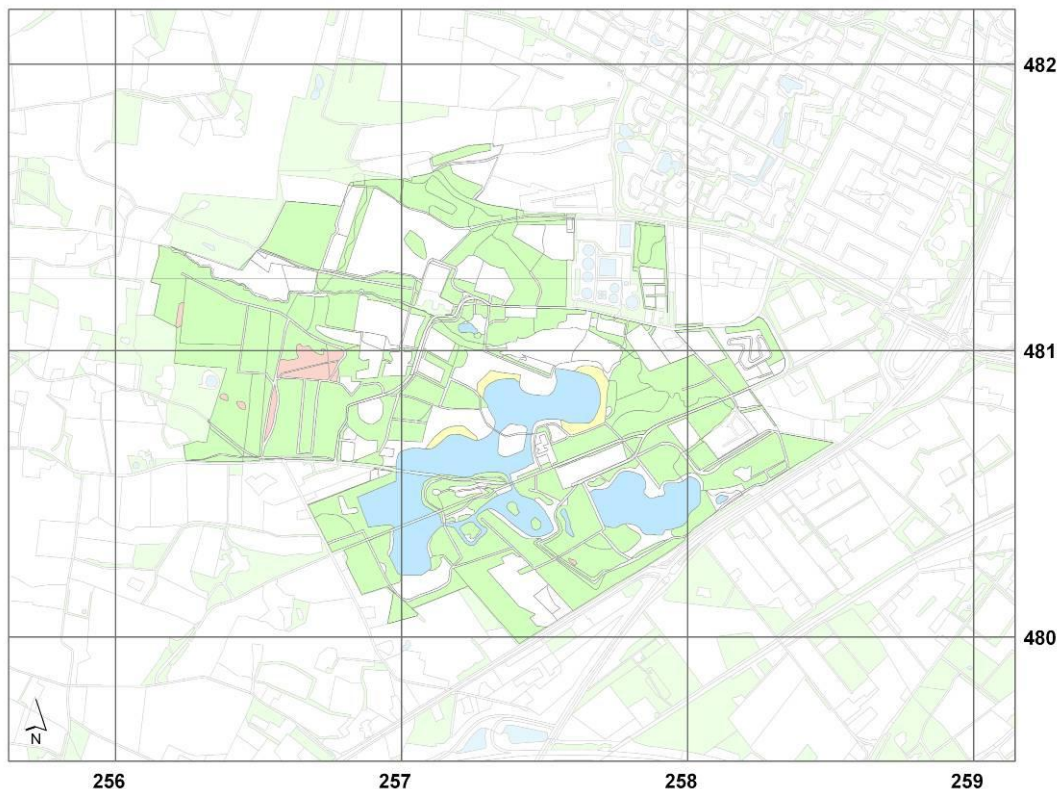
1.1 Aanleiding

In het recreatiepark Het Hulsbeek bevindt zich al enkele jaren een dassenburcht. Daarnaast herbergt het park bijzondere heideterreintjes waar beschermde soorten groeien en broeden zeldzame soorten langs de beek. Door het voorkomen van beschermde soorten is er een kans op overtreding van de Flora- en faunawet aanwezig.

Regio Twente (grondeigenaar) wil op het totale gebied (213 ha) een inventarisatie van beschermde soorten om een volledig beeld van de natuurwaarden van het gebied te krijgen. Hierbij willen zij ook dat wordt getoetst of de activiteiten die vallen onder bestendig gebruik en bestendig beheer en onderhoud een effect hebben op de beschermde soorten. Het voorliggende Ecologische Quickscan moet handvaten bieden hoe om te kunnen gaan met beschermde soorten, wanneer en met welke gedragscode gewerkt kan worden en wanneer overtredingen in kader van de Flora en faunawet plaats vinden.

Voor evenementen moet een Evenementenvergunning worden aangevraagd, voor ruimtelijke ontwikkelingen moet een Omgevingsvergunning (Wabo) worden aangevraagd. Voor verlening van deze vergunningen dient te worden beoordeeld of er geen belemmeringen in kader van andere wetgevingen aanwezig zijn. Een onderdeel hiervan is een ecologisch onderzoek waarbij zowel in gegaan wordt op soortbescherming (Flora- en faunawet) als op gebiedsbescherming (Natuurbeschermingswet 1998 en Ecologische Hoofdstructuur). Dit onderzoek wordt ook wel een Ecologische Quickscan genoemd. De voorliggende rapportage fungeert als Ecologische Quickscan voor de in de rapportage genoemde activiteiten.

1.2 Ligging en begrenzing plangebied

Figuur 1. Topografische kaart met ligging van het Recreatiepark Het Hulsbeek.

1.3 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 wordt de onderzoeksopzet en werkwijze besproken. In hoofdstuk 3 wordt de juridische achtergrond en reikwijdte van de Flora en faunawetgeving in relatie tot het project beschreven. In hoofdstuk 4 wordt de historische en huidige situatie van het recreatiepark Het Hulsbeek beschreven. Hierop volgend, wordt in hoofdstuk 5 de activiteiten die plaatsvinden in het recreatiepark besproken. In hoofdstuk 6 wordt de natuurbeschermingswet in relatie tot het Hulsbeek getoetst. In hoofdstuk 7 worden de beschermde soorten besproken en de effecten van de activiteiten in relatie tot de aanwezige soorten. In hoofdstuk 8 zijn werkprotocollen uitgewerkt ten behoeve van beschermde diersoorten. Hoofdstuk 9 bespreekt enkele knelpunten tussen de activiteiten en beschermde soorten in het Hulsbeek. In hoofdstuk 10 en 11 worden de conclusies van het onderzoek besproken.

2 Werkwijze

2.1 Inventarisatie

2.1.1 Veldbezoek

Het plangebied is op 22 februari en 4 maart 2011 door een ecooloog van Bosgroep Noord-Oost Nederland bezocht om een indruk te krijgen van de terreinomstandigheden in het plangebied en de voorkomende flora en fauna. Bij het veldbezoek is gelet op het voorkomen van waardevolle vegetatietypen, beschermde soorten en op de geschiktheid van het gebied voor die soorten. De, in het plangebied en de directe omgeving daarvan, aangetroffen beschermde plantensoorten en (sporen van) beschermde diersoorten zijn genoteerd. Het was op zowel 22 februari als 4 maart 2011 een koude maar zonnige dag met een temperatuur van circa -2°C.

2.1.2 Beschikbare gegevens-

Het plangebied ligt binnen het uurhok 28-48 en de kilometerhokken 256-480, 256-481, 257-480, 257-481, 258-480 en 258-481 (zie figuur 1). Volgens Het Natuurloket zijn alle zes kilometerhokken goed onderzocht op vaatplanten. Broedvogels zijn alleen binnen kilometerhok 257-481 en libellen binnen kilometerhok 257-480 goed onderzocht. Overige soortgroepen zijn in de betreffende kilometerhokken niet of slecht onderzocht. Om een volledig beeld te verkrijgen van de natuurwaarden in en rondom het plangebied zijn databanken, websites en rapporten geraadpleegd. Door Regio Twente, IVN Oldenzaal en Provincie Overijssel zijn gedetailleerde gegevens over het voorkomen van planten- en diersoorten in het plangebied en de omgeving beschikbaar gesteld.

2.2 Analyse en rapportage

Aan de hand van de veldbezoeken en de beschikbare gegevens heeft de Bosgroep een inschatting gemaakt van het voorkomen of mogelijk voorkomen van beschermde soorten en habitattypen in en om het plangebied. Daarnaast zijn de effecten van bestendig beheer en onderhoud en bestendig gebruik getoetst aan de natuurbeschermingswet en de Flora- en Faunawet. De resultaten, conclusies en aanbevelingen zijn vastgelegd in deze rapportage.

Het veldbezoek vond buiten het geschikte inventarisatieseizoen plaats, doordat er nog geen planten bloeien en/of insecten vliegen. Wel kon tijdens het veldbezoek een goede inschatting gemaakt worden van geschiktheid van het gebied. Op basis van deze veldbezoeken en de beschikbare gegevens, is van alle soortgroepen voldoende beeld verkregen over het voorkomen van beschermde soorten. Ook kan met zekerheid een oordeel worden gegeven over de effecten van het evenement op de beschermde gebieden en soorten.

3 Wettelijk kader

Dit hoofdstuk beschrijft het wettelijke kader en randvoorwaarden van de Flora en faunawet en Natuurbeschermingswet. Achtereenvolgens worden van beide wetten de hoofdlijnen beschreven

3.1 Flora- en Faunawet

3.1.1 Verbodsbepalingen

De Flora- en faunawet is bedoeld ter bescherming van alle dieren en plantensoorten. Dat wil zeggen: een goede staat van instandhouding van de soort. Door schade aan individuen als uitgangspunt te nemen bij de verbodsbepalingen, is gekozen voor een maximale bescherming. De wet hanteert het uitgangspunt 'nee, tenzij'. Met andere woorden het is verboden om schade toe te brengen aan individuen, tenzij daarvoor de vereiste zorgvuldigheid is toegepast.

De Flora- en faunawet gaat uit van een algemene zorgplicht (Art. 2):

1. Een ieder neemt voldoende zorg in acht voor alle in het wild levende dieren en planten, alsmede voor hun directe leefomgeving.
2. De zorg, bedoeld in het eerste lid, houdt in ieder geval in dat een ieder die weet of redelijkerwijs kan vermoeden dat door zijn handelen of nalaten nadelige gevolgen voor flora of fauna kunnen worden veroorzaakt, verplicht is dergelijk handelen achterwege te laten voor zover dat in redelijkheid kan worden gevergd, dan wel alle maatregelen te nemen die redelijkerwijs van hem kunnen worden gevraagd teneinde die gevolgen te voorkomen of, voor zover die gevolgen niet kunnen worden voorkomen, deze zoveel mogelijk te beperken of ongedaan te maken.

Daarnaast is in art. 8 t/m 12 van de Flora- en faunawet een aantal verbodsbepalingen opgenomen:

- Art. 8: Het is verboden planten, behorende tot een beschermde inheemse plantensoort, te plukken, te verzamelen, af te snijden, uit te steken, te vernielen, te beschadigen, te ontwortelen of op enigerlei andere wijze van hun groeiplaats te verwijderen.
- Art. 9: Het is verboden dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, te doden, te verwonden, te vangen, te bemachtigen of met het oog daarop op te sporen.
- Art. 10: Het is verboden dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, opzettelijk te verontrusten.
- Art. 11: Het is verboden nesten, holen of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, te beschadigen, te vernielen, uit te halen, weg te nemen of te verstoren.
- Art. 12: Het is verboden eieren van dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, te zoeken, te rapen, uit het nest te nemen, te beschadigen of te vernielen.

3.1.2 Vrijstellingen

Onder bepaalde omstandigheden is vrijstelling mogelijk. Die omstandigheden hebben te maken met de aard van de activiteit, het (maatschappelijk) belang dat deze activiteit dient en de specifieke soorten die worden beïnvloed. Er zijn verschillende soorten vrijstellingen:

1. Algemene vrijstellingen, die altijd gelden en niet zijn gebonden aan aanvullende voorwaarden. Algemene vrijstellingen zijn overigens wel gekoppeld aan specifieke soorten, die doorgaans zeer algemeen voorkomen.

2. Vrijstelling gekoppeld aan de toepassing van een goedgekeurde gedragscode. Kenmerkend voor een vrijstelling is dat deze niet hoeft te worden aangevraagd, in tegenstelling tot een ontheffing.

Activiteiten die in aanmerking komen voor vrijstelling, zoals bedoeld in art. 75 van de Flora- en faunawet, zijn:

- bestendig beheer en onderhoud (dit gaat om werk aan vaarwegen, watergangen, waterkeringen, oevers, vliegvelden, wegen, spoorwegen en bermen, werk in het kader van natuurbeheer en werk in het kader van landbouw of bosbouw);
- bestendig gebruik (voorbeelden zijn het gebruik van militaire oefenterreinen, recreatiegebieden, het beheer en onderhoud van recreatieterreinen zoals jachthavens, maar ook evenementen op daarvoor bestemde terreinen, zoals motorcross);
- ruimtelijke ontwikkeling (aanleg van wegen, bedrijventerreinen, havens of woonwijken, maar ook de bouw van een schuur of de verbouwing van een huis).

Het begrip **bestendigheid** slaat op een gebruik dat jaar in jaar uit op dezelfde wijze plaatsvindt en kennelijk niet schadelijk is voor de aanwezige soorten. Zodra er sprake is van grote veranderingen of ingrijpende grootschalige maatregelen, dan is er geen sprake meer van bestendig beheer, maar van een ruimtelijke ontwikkeling. Hierbij kan worden gedacht aan de kaalkap van bos, het grootschalig plaggen van heidevelden of het uitbaggeren van een dichtgegroeid ven.

In beginsel zijn alle in het wild levende inheemse plant- en diersoorten beschermd, maar de mate van bescherming verschilt per categorie. De volgende categorieën zijn van belang:

- Cat. 1. **Licht beschermde soorten:** Algemeen voorkomende soorten aangewezen in de Regeling vrijstelling beschermde diersoorten Flora- en faunawet, “zogenaamde soorten van tabel 1”;
- Cat. 2. **Middelzwaar beschermde soorten:** Overige soorten genoemd in bijlage 2 en 3 van het vrijstellingsbesluit; “tabel 2 soorten”;
- Cat. 3. **Zwaar beschermde soorten:** Zeldzame en bedreigde soorten van bijlage 1 van het Besluit vrijstelling beschermde diersoorten en bijlage IV van de Habitatrichtlijn, “zogenaamde tabel 3 soorten”;
- Cat. 4. **Vogels:** In het wild levende vogelsoorten.

Voor de soorten van categorie 1 geldt een algemene vrijstelling. Deze soorten zijn zo algemeen dat de handelingen genoemd in art. 8 t/m 12 in principe geen negatieve invloed hebben op de staat van instandhouding van de soort. Deze algemene vrijstelling geldt overigens alleen voor bovengenoemde activiteiten.

Voor de soorten uit categorie 3 geldt het zwaarste beschermingsregime. Er is voor eerder genoemde activiteiten bijvoorbeeld geen vrijstelling mogelijk van art. 10.

Voor de overige categorieën geldt een ruimere vrijstelling, mits wordt gewerkt volgens een door de Minister goedgekeurde gedragscode.

3.1.3 Gedragscodes

Het opstellen en toepassen van gedragscodes is niet verplicht. Maar wanneer niet wordt gewerkt volgens een goedgekeurde gedragscode, is er geen sprake van vrijstelling (m.u.v. soorten uit categorie 1). Om overtreding te voorkomen is dan ontheffing noodzakelijk. Inmiddels zijn tal van gedragscodes ontwikkeld en goedgekeurd, waaronder de Gedragscode Bosbeheer, Gedragscode Natuurbeheer, en Gedragscoderecreatie. Gedragscodes zijn gebaseerd op het principe van zorgvuldig werken, waarmee invulling

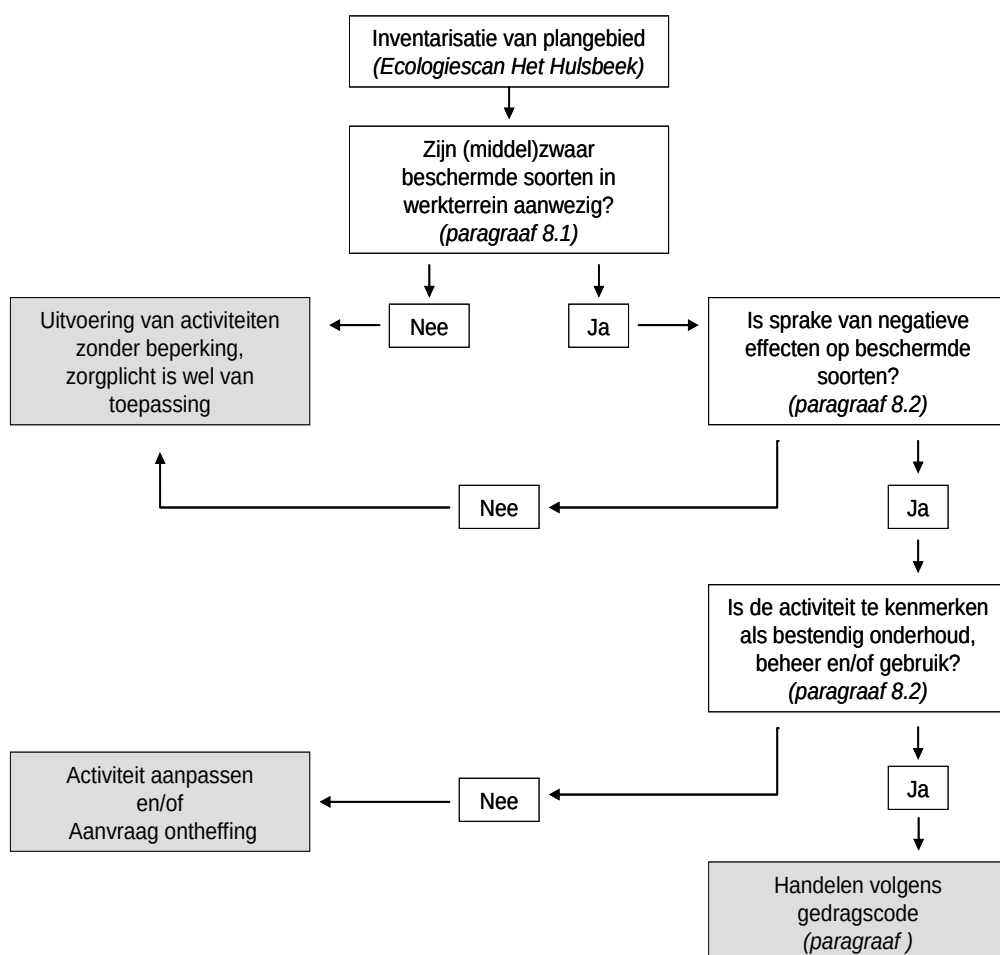
wordt gegeven aan de zorgplicht zoals bedoeld in art.2 van de Flora- en faunawet: al het mogelijke wordt gedaan om schade aan individuen en soorten te voorkomen en te beperken.

3.1.4 Ontheffing

Voor activiteiten die niet zijn vrijgesteld moet per geval ontheffing worden aangevraagd. Ontheffing is alleen mogelijk wanneer er sprake is van een in de wet genoemd belang, er geen alternatief is, en de voorgenomen maatregel geen afbreuk doet aan een gunstige staat van instandhouding van de soort.

Om te beoordelen of door een activiteit een verbodsovertreding van de Flora- en faunawet plaats vindt en te bepalen wat de vervolgstappen zijn kan een stroomschema worden gevolgd.

Het stroom ziet er als volg uit:

In hoofdstuk 8 is een tabel opgenomen waarin de stappen van dit schema stroom schema zijn uitgewerkt.

3.2 Natuurbeschermingswet

De Natuurbeschermingswet (Nb-wet) is gericht op het beschermen van gebieden. Het gaat hoofdzakelijk om gebieden die zijn aangewezen in het kader van de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn, d.w.z. Natura 2000-gebieden. Daarnaast vallen Beschermd Natuurmonumenten onder de Nb-wet. Voor al deze gebieden zijn instandhoudingsdoelen beschreven. Voor alle activiteiten die mogelijk een negatief effect hebben op die doelen, moet een vergunning worden aangevraagd. Voor ieder Natuurbeschermingswetgebied wordt door de Provincie in samenspraak met het ministerie van EL&I (voorheen LNV) een beheerplan opgesteld. Dit beheerplan geeft aan welke maatregelen wel en welke niet zonder vergunning kunnen plaatsvinden. Bestaand gebruik zal in de meeste gevallen zonder vergunning kunnen worden voortgezet.

4 Terreinbeschrijving

4.1 Ligging en grote

Recreatiepark Het Hulsbeek is gelegen binnen de gemeente Oldenzaal in de provincie Overijssel, tussen de plaatsen Hengelo en Oldenzaal. Het park is eigendom van de Regio Twente. In 1994 is Regio Twente ontstaan door een samenvoeging van de Gemeentekring Almelo, het Samenwerkingsverband Enschede, de Gemeentekring Midden Twente en het Samenwerkingsverband Twente. Het park is 213 ha groot. Daarvan is circa 127 ha bos. De overige oppervlakte bestaat uit o.a. waterpartijen en grasland.

4.2 Historie

Oorspronkelijk is het recreatiepark het Hulsbeek een landgoed geweest. Lang is het landgoed in eigendom geweest van de familie Gelderman, een bekende textielfabrikantenfamilie uit Oldenzaal. Deze familie liet in 1896 de boerderij Erve het Hulsbeek herbouwen. In 1908 is de buitenplaats uitgebreid met een jachtkamer naar ontwerp van de Amsterdamse architect Karel Muller. De parkachtige tuin en vijver zijn aangelegd rond 1918 in Engelse landschapstijl en zijn naar ontwerp van de bekende landschapsarchitect L.A. Springer. Landgoed het Hulsbeek werd in 1970 aangekocht door het Recreatieschap Twente, het huidige Regio Twente. Regio Twente heeft het recreatiegebied gecreëerd om dagrecreatie (zwemmen en zonnen) te bundelen en daarmee het buitengebied van Twente te beschermen tegen ongecontroleerde recreatie. Begin jaren '70 is begonnen met het uitgraven van de recreatievijvers, tegenwoordig bedraagt het totale wateroppervlak 20 hectare, verdeeld over verschillende vijvers. Door de ontgravingen, de uitgestrekte bossen afgewisseld met landbouwpercelen en de hoogteverschillen die zijn gecreëerd, is een aantrekkelijk landschap ontstaan waar goed te recreëren is.

Vogelzicht op zwemvijver en de drie recreatiestanden van het Hulsbeek

4.3 Huidige situatie

Het park wordt gekenmerkt door een aantal recreatieplassen en wordt daardoor druk bezocht door mensen uit de omgeving, voornamelijk in de zomermaanden. Deze recreatieplassen worden omringd door bossen, heidevelden, vennetjes, weilanden en recreatieve voorzieningen.

In het park liggen een groot aantal cultuurhistorische elementen, waarvan de meeste tegenwoordig niet goed herkenbaar meer zijn. Het gaat daarbij om o.a.:

- Parkaanleg; de door Springer in 1918 aangelegd landschapspark rond Erve het Hulsbeek.
- Lanen; een rij bomen van gelijke leeftijd, boomsoort en een min of meer gelijkmatige plantafstand.

- Rabattenbos; bos met ontwateringgreppels om het geschikt te maken voor houtproductie.
- Hakhoutbos; bos dat regelmatig (8-15 jaar) op geringe hoogte wordt afgehakt (afgezet) ten behoeve van paalhout en takken. Na het afzetten lopen de stobben weer uit, waarna de cyclus weer opnieuw begint.
- Bos- en Houtwallen; een aarden wal begroeid met bomen en struiken, in het verleden vaak in gebruik als hakhout. In het verleden diende de wallen als veekering en grensmarkering.
- Beeklopen; de voormalige loop van beken voor de inrichting van het recreatiepark.
- Poel; door de mens gegraven water ten dienste als drinkplaats voor vee.

Het Hulsbeek huisvest verschillende commerciële recreatieve ondernemingen en enkele grotere evenementen. Het recreatiepark is in de loop van de jaren ook de thuishaven geworden van een aantal sportverenigingen. Daarnaast zijn er een aantal dagrecreatieve voorzieningen in het park aangelegd. Zo zijn er onder andere een skateboardbaan, klootschietbaan en visvijver en zijn er wandel-, fiets-, ATB- en ruiterroutes aangelegd.

Het Hulsbeek trekt ongeveer 400.000 recreanten per jaar vanuit het gebied Hengelo-Enschede tot aan de Duitse grens. Meer dan de helft van deze recreanten komen om te zonnen en te zwemmen, iets meer dan 10% komt af op de evenementen die georganiseerd worden in het Hulsbeek, zoals Twente Ballooning. Er zijn drie campings en één villapark, gesitueerd in of nabij het Hulsbeek, en bieden gezamenlijk ca. 1000 overnachtingplaatsen binnen het recreatiepark. In het volgende hoofdstuk worden de activiteiten en ondernemingen binnen het recreatiepark nader besproken.

5 Activiteiten en werkzaamheden

Het recreatiepark het Hulsbeek is in de jaren '70 door Regio Twente gecreëerd om dagrecreatie te bundelen en daarmee het buitengebied van Twente te beschermen tegen ongecontroleerde recreatie. Het Hulsbeek trekt recreanten vanuit het gebied Hengelo/Enschede tot de Duitse grens, per jaar ongeveer 400.000 recreanten. Iets meer dan de helft van die recreanten komt om te zonnen en te zwemmen, iets minder dan de helft komt als gast van op het Hulsbeek gevestigde ondernemingen en iets meer dan 10% komt af op de activiteiten en evenementen, die in het Hulsbeek worden georganiseerd. Het beheer en onderhoud van het recreatiepark wordt verzorgd door Regio Twente. In dit hoofdstuk wordt een overzicht gegeven van de verschillende activiteiten en werkzaamheden die binnen het recreatiepark plaats vinden. De genoemde activiteiten en werkzaamheden vallen onder bestendig beheer en onderhoud en besteding gebruik van het recreatiepark Hulsbeek. In het navolgende hoofdstuk zal getoetst worden of deze activiteiten een effect hebben op de aanwezige planten en diersoorten en of mogelijk overtredingen in kader van de Flora- en faunawet hierdoor plaats vinden.

5.1 Dagrecreatie

De kern van het Hulsbeek vormt de voor recreatie aangelegde zwemvijver. Deze zwemvijver is zodanig ingedeeld dat verschillende watersporters (zwemmers, kanoërs, surfers en vissers) er tegelijkertijd terecht kunnen. Langs de noordoostelijke oever van deze zwemvijver zijn drie stranden met zonneweide aangelegd. Op mooie dagen worden deze zonneweiden door zo'n 1.000–15.000 dagrecreanten gebruikt. Op de zonneweide zijn kiosken voor ijs en snacks, sanitair en EHBO aanwezig, deze zijn geopend met mooi weer. Daarnaast worden op de zonneweiden en stranden grotere evenementen georganiseerd.

Verspreid in het Hulsbeek zijn nog een aantal andere dagrecreatieve voorzieningen aangelegd. Het betreft hier een skateboardbaan, een trimbaan, een wielersbaan, een klootschietbaan, een visvijver en een hondenuitlaatgebied. Ook zijn wandelroutes, waaronder een markante bomenroute, fiets-, ATB- en ruitersroutes aangelegd. In figuur 2 zijn de ligging van deze routes te zien.

In het Hulsbeek bevinden zich een vijftal ondernemingen dat dagrecreanten trekken, dit zijn Sauna Saré, Twents Kartingbaan, het Hulsbeek Ruiter Centrum, Outdoor Challenge Park, Tarz Adventure Parc. Deze ondernemingen verzorgen vooral activiteiten op hun eigen terrein (wel eigendom van Regio Twente, maar in erfpacht). Daarnaast zijn speciale locaties ingericht voor quad rijden, paintballen en laserschieten, deze worden door afzonderlijke ondernemers geëxploiteerd. Er zijn twee horecagelegenheden, Erve Het Hulsbeek en partycentrum het Buitenhuis, waar onder andere vergaderingen, bruiloften en partijen plaats vinden.

In het park hebben ook een aantal verenigingen hun thuisbasis. Het betreft:

- Oldenzaalse IJs Club – maakt bij natuurijs gebruik van visvijver, 's zomers de wielersbaan om te skeeleren.
- Klootschietvereniging de Eendracht – maakt gebruik van Klootschietbaan
- Oldenzaalse Hengelsport Vereniging – maakt gebruik van visvijver
- Politie Honden Vereniging Oldenzaal – eigen afgesloten hondenterrein en daarbij eigen clubhuis.

De wielersbaan in het Hulsbeek wordt ook gebruikt door Oldenzaalse Wielers Club en handbikers.

5.2 Verblijfrecreatie

In de directe omgeving van het Hulsbeek liggen drie campings (camping Siemerink, minicamping de Paardenbloem en camping Jambor) en één bungalowpark (Villapark Eureka). Een groepsaccommodatie en B&B-hotel Erve het Hulsbeek bieden overnachtingsmogelijkheden in het Hulsbeek. In totaal biedt het Hulsbeek en directe omgeving ca. 1000 overnachtingsplaatsen, welk per jaar ongeveer 50.000 overnachtingen opleverd.

5.3 Evenementen en activiteiten

In het Hulsbeek worden jaarlijks enkele evenementen en activiteiten georganiseerd door verschillende organisatiebureaus. Evenementen zijn voor iedereen toegankelijk (al of niet tegen betaling). Gedurende het jaar worden circa 25 evenementen in het Hulsbeek georganiseerd. Veelal vinden deze evenementen plaats op de zonneweiden rondom de zwemvijver, op de wielerbaan en bij Erve Hulsbeek. Evenementen met paarden en pony's worden georganiseerd op het evenemententerrein Toeters Dennen. Dit terrein is speciaal hierop op ingericht.

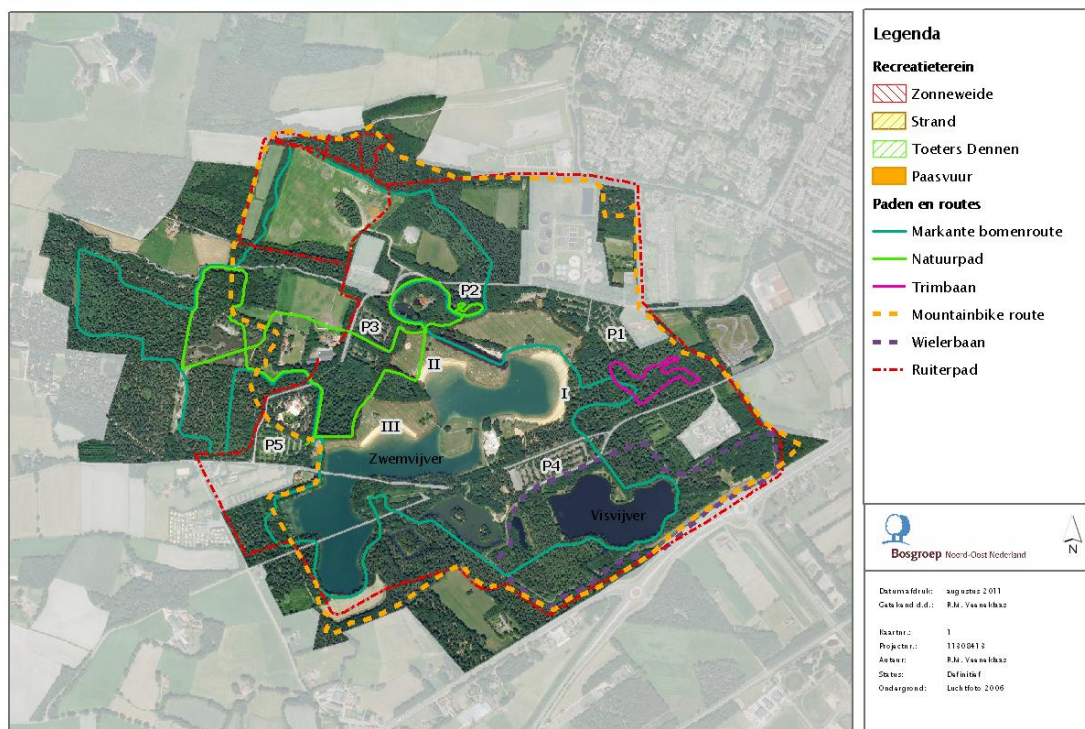
De volgende evenementen worden jaarlijks georganiseerd in het Hulsbeek:

- Twentse Nieuwjaarsduik – Zwemvijver
- Hulsbeekloop – paden door gehele recreatiepark
- Hulsbeek klootschietronde – paden door gehele recreatie park
- Paasvuur – op evenementen terrein Toeters Dennen
- Bruiloftbeurs Erve Hulsbeek– Erve Hulsbeek
- OCP run (survival) –
- Oldtimer race demonstratie– Wielerbaan
- Paardeconcours – Evenemententerrein Toeters Dennen
- Schaapscheren – Erve Huiskes
- Hulsbeekdag – in het gehele recreatiepark
- Hemelvaart festival – Zonneweide 2
- Twentse kampioenschappen beachhandbal – Zonneweiden
- Menclub Twente – Evenemententerrein Toeters Dennen
- Beachvolleybal Klaboem – Zonneweiden
- TCO'93 Triatlon – Zwemvijver en Wielerbaan
- Twente Ballooning – Alle zonneweiden
- KNVH jachthondenwedstrijd –
- Oriëntierit Twentse Ruiter Centrum – gehele recreatiepark
- Hulsbeek Open Golf – Alle zonneweiden
- Landfair Sfeer en Meer – Erve Hulsbeek
- Working test Jachthondenwedstrijd
- Kom Kiek'n met Kerst

Daarnaast worden in het Hulsbeek activiteiten voor besloten groepen door bedrijven, scholen, diverse organisatiebureaus en ondernemingen, zoals Erve Hulsbeek, OCP en Hulsbeekevents, georganiseerd. Veel van de activiteiten, zoals quadrijden, paardrijden, vloten bouwen en boogschieten vinden plaats op de daarvoor bestemde locaties. Erve Hulsbeek organiseert Highland games en boogschieten op eigen terrein.

Teambuildingactiviteiten als vloten bouwen vinden plaats bij de zwemvijver. Activiteiten als puzzel-, moord-, gps- en survivaltochten vinden vaak door het gehele recreatiepark plaats.

Figuur 2. Kaart van het recreatiepark met de ligging van recreatieve terreinen en routes

5.4 Beheer

In het recreatiepark vinden diverse beheer- en onderhoudswerkzaamheden plaats. De frequentie van deze werkzaamheden kunnen variëren van enkele keer per jaar, jaarlijks tot over meerdere jaren.

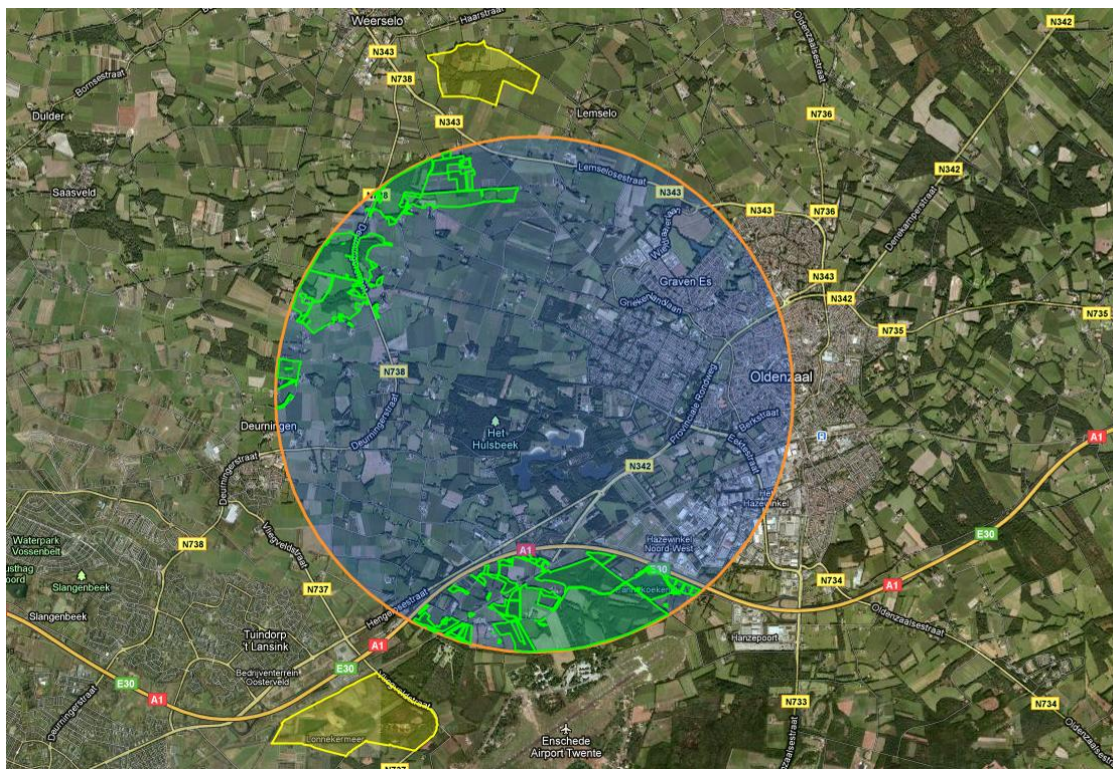
In de hoofdlijnen betreft het de volgende werkzaamheden:

- Dunning bossen
- Snoeien en dunnen van opgaande planten, ondergroei e.d.
- Maaiwerkzaamheden grasvegetatie, bermen, berm sloten en -watergang
- Begrazen van heide en weiland percelen
- Onderhoud poelen
- Onderhoud rabattenbos
- Onderhoud heide
- Onderhoud en herstelwerkzaamheden aan beschoeiing van wateren
- Maaiwerkzaamheden waterplanten zwemvijver
- Onderhoud aan infrastructuur
- Onderhoud aan recreatieve voorzieningen
- Onderhoud aan afrastering
- Onderhoud aan gebouwen
- Onderhoud aan riolering en leidingen.

De verschillende werkzaamheden kunnen effect hebben op de aanwezige flora en fauna in het Hulsbeek. In hoofdstuk 8 zal besproken worden waar en wanneer de werkzaamheden volgens een gedragscode dienen te worden uitgevoerd en onder welke gedragscode deze werkzaamheden vallen.

6 Gebiedsbescherming

Gebiedsbescherming houdt in dat gebieden met bijzondere natuurwaarden wettelijk zijn beschermd. Hierbij gaat het om Natura 2000-gebieden, beschermde natuurmonumenten en de Ecologische Hoofdstructuur. Relevante wet- en regelgeving met betrekking tot gebiedsbescherming betreft de Natuurbeschermingswet 1998 en het beschermingsregime van de Ecologische Hoofdstructuur. Bij grote activiteiten en ingrepen in en rond het gebied dient getoetst te worden welke effecten de ontwikkelingsplannen hebben op de instandhoudingsdoelstellingen van het Natura 2000-gebied en of een vergunning nodig is. Provincie Overijssel is hiervoor het bevoegd gezag.

Figuur 3. Beschermde gebieden binnen een straal van 3km van het plangebied (oranje cirkel). Hierin zijn aangegeven de Ecologische Hoofdstructuur (groen). Daarnaast zijn de begrenzing van Natura 2000-gebied Lonnekermeer en Lemselermaat (geel) aangegeven. (Bron: Kaartmachine van Ministerie EL&I)

6.1 Inventarisatie

Het plangebied ligt niet in of grenst niet aan een beschermd gebied in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998 (zie figuur 3). Het meest nabijgelegen beschermd gebied betreft het Natura 2000-gebied Lemselermaat, dat op 3,5 km afstand ten noorden van het plangebied ligt. Op bijna twee kilometer ten zuiden van het plangebied, aan de overzijde van de rijksweg A1, liggen de dichtstbijzijnde bospercelen, welke onderdeel uitmaken van de Ecologische Hoofdstructuur.

6.2 Effectbepaling

Gezien de ligging van het plangebied ten opzichte van beschermde gebieden, de terreinomstandigheden van de tussenliggende gebieden en de aard van het activiteiten zijn geen negatieve effecten op de Natura 2000-gebieden en/of Ecologische Hoofdstructuur te verwachten.

6.3 Conclusie en advies

Gezien de ligging van het plangebied zijn geen negatieve effecten op beschermde gebieden te verwachten. Voor deze activiteit is geen vergunning op grond van de Natuurbeschermingswet 1998 nodig. Het is echter aan het bevoegd gezag, het College van Gedeputeerde Staten van de provincie Overijssel, om deze visie te bevestigen.

Ook zijn de ontwikkelingsplannen op het punt van de Ecologische Hoofdstructuur niet in strijd met de Omgevingsvisie Overijssel. Het is aan het bevoegd gezag, het College van Gedeputeerde Staten van de provincie Overijssel om deze visie te bevestigen.

7 Natuurwaarden

7.1 Soortenbescherming

In de Flora- en Faunawet is de bescherming van soorten geregeld. De Flora- en Faunawet geldt overal. De wet bevat een aantal verbodsbepalingen die het toebrengen van schade aan beschermde soorten verbieden. Er geldt een algemene zorgplicht voor alle soorten. Verder is een aantal specifiek beschermde soorten aangewezen, in drie beschermingscategorieën:

1. De licht beschermde soorten (tabel 1-soorten). Voor deze soorten geldt vrijstelling bij ruimtelijke ingrepen.
2. De middelzwaar beschermde soorten (tabel 2-soorten). Bij schade door ruimtelijke ingrepen is voor deze soorten een ontheffing nodig.
3. De zwaar beschermde soorten (tabel 3-soorten). Hiertoe behoren tevens de soorten van bijlage IV van de Habitatrichtlijn en alle vogels. Bij schade door ruimtelijke ingrepen is voor deze soorten een ontheffing nodig via een “uitgebreide” toets.

Overtreding van de verbodsbepalingen dient voorkomen te worden door de ingreep zodanig aan te passen dat schade aan beschermde soorten voorkomen wordt. Als dit niet mogelijk is dient ontheffing aangevraagd te worden. Het bevoegd gezag hiervoor was tot dusver de Dienst Regelingen van het Ministerie van LNV, nu Ministerie van Economische zaken, Landbouw en Innovatie. Sinds 1 oktober 2010 is deze ontheffing aangehaakt bij de Omgevingsvergunning uit de Wet Algemene Bepalingen Omgevingsrecht en is het aanspreekpunt het Wabo-loket.

7.2 Effectbepaling per soortgroep

7.2.1 Vaatplanten

In de bossen komen verschillende boomsoorten voor zoals Grove den, Inlandse eik, Japanse lariks, Douglas, Amerikaanse eik, Beuk, Berk en enkele andere in mindere mate voorkomende soorten. De bospercelen zijn over het algemeen nog vrij structuurarm. Dit komt veelal doordat de bossen oorspronkelijk zijn aangelegd voor de houtproductie en niet zozeer voor recreatiedoeleinden. In de ondergroei van de bospercelen komt veel Braam en Amerikaanse eikenverjonging voor.

Rondom het Erve Het Hulsbeek ligt het parkbos. Het bestaat uit een door L. Springer ontworpen landschapspark uit 1918. Het parkbos wordt gedomineerd door Beuk, maar er komen vele andere boomsoorten voor, in de struiklaag komt plaatselijk veel Rododendron voor. Vanuit het parkbos loopt een oude laan van Bruine beuk richting een van de recreatievijvers.

Op het landgoed zijn er enkele interessante hout- en boswallen aanwezig (zie figuur 5). Een houtwal is een afscheiding tussen verschillende akkers, een boswal tussen verschillende bospercelen of tussen een bosperceel en een akker. De bos- en houtwallen van recreatiepark het Hulsbeek zijn aangelegd in de 19e eeuw rond percelen heide en landbouwgrond als veekering en perceelsbegrenzing. Voor de functie als veekering is hier vroeger stekelig materiaal ingeplant als meidoorn. Het is duidelijk dat deze wallen door functieverandering niet meer in gebruik zijn. Op enkele wallen zijn nog restanten van eikenhakhout zichtbaar, aan de zware overstaanders is te zien dat ze lang geleden afgezet zijn. Op een aantal plaatsen zijn de wallen onderbroken, hier is grond weggehaald of door erosie verdwenen. In de houtwallen worden soorten als Zwarte els, Inlandse eik, Es en Ruwe

berk. De struiklaag bestaat uit algemene soorten als Lijsterbes, Vlier, Ratelpopulier en Amerikaanse vogelkers. Maar ook bijzondere soorten als Wilde Mispel, Wilde kers, Hollandse linde, Winter linde en Tweestijlige meidoorn. In de ondergroei komen bijzondere en/of zeldzame planten voor als Echte guldenroede, Ruwe smele en Dubbelloof (figuur 4).

Verspreid in het Hulsbeek liggen een aantal heideterreinen (figuur 5). Het grootste heideterrein bestaat uit droge heide op de hogere delen, gedomineerd door Struikheide, en natte heide op de lage delen, gedomineerd door Gewone dopheide. Langs de paden op de natte heide komt een populatie van Klokjesgentiaan voor. Op het grote heideterrein komen de volgende rode lijstsoorten en/of beschermde soorten voor: Klein warkruid, Kruipbrem, Moeraswolfsklauw, Bruine snavelbies, Kruipbrem, Stekelbrem, Bosdroogbloem, Kleine zonnedaauw en Klokjesgentiaan (figuur 4 & 5). In het westen ligt een strook natte heide en wordt omringd door bospercelen. In deze natte heide zijn rode lijst soorten als Moeraswolfsklauw, Bruine snavelbies en middelzwaar beschermde soorten als Kleine zonnedaauw en Klokjesgentiaan aangetroffen. In het zuidwesten van het recreatiepark lagen twee geïsoleerde heideterreintjes van circa 30 meter doorsnede. Deze heideterreintjes waren overgroeid door opslag van Berk en Vuilboom. In het westelijke heideterreintje is in 2008 een populatie van 13 Klokjesgentianen aangetroffen. Bosdroogbloem en Kleine zonnedaauw zijn ook op deze heideterreintjes aangetroffen. Om de overlevingskansen van Klokjesgentiaan te vergroten is werd geadviseerd om een strook van 10 tot 30 meter rondom de terreintjes alle begroeiing te verwijderen en de twee terreintjes met elkaar te verbinden. In 2009 is deze maatregel uitgevoerd.

Langs de oever van de Gammelkerbeek zijn enkele exemplaren van de middelzwaar beschermde Tongvaren aangetroffen. Deze soort groeit op beschaduwde en vochtige muren en wanden. In het Hulsbeek groeit Tongvaren op de voet van een oude Els en op beschoeiing langs de beek. In de berm langs de Bornsedijk komt de zeldzame Muurhavikskruid voor. Deze rode lijstsoort is meestal te vinden op matig beschaduwde plaatsen op droge schrale kalk en/of stenig gronden. In Oost-Twente is deze soort kenmerkend voor plekken waar oude leem- of kleilagen worden aangesneden. Verspreid in het Hulsbeek staat de rode lijstsoort Bosdroogbloem. Bosdroogbloem is een soort van lichte plekken in loof- en naaldbos op tamelijk droge, meestal kalkarme en min of meer zure zand- en leembodem.

In de bermen op de parkeerplaats nabij de Visvijver staat de licht beschermde Grasklokje. Deze soort staat op leemarm zand aan bosranden en laanbomen. Nabij de Visvijver is ook een standplaats van de licht beschermde Brede wespenorchis bekend. In loof- en naaldbossen op arme zandgronden is deze soort regelmatig te vinden, maar wel met name op plekken waar vermenging van humus en mineraal bodemmateriaal met elkaar vermengd wordt, zoals langs paden en wegen. In het westen van het Hulsbeek is een standplaats van Gewone Vogelmelk bekend, deze soort is ook licht beschermd. Gewone vogelmelk komt voor in loofbos en graslanden, mits de vegetatie niet te dicht is en de bodem voedselrijk, los en min of meer vochthoudend is. Ten westen van Toeters Dennen is een standplaats van de beschermde Koningsvaren bekend. De Koningsvaren is een plant van natte, zure kalkarme zand- en veengronden. Deze soort komt zeer goed tot ontwikkeling op half beschaduwde plaatsen, zoals slootkanten langs een houtwal.

Volgens Het natuurloket komen maximaal negen middelzwaar beschermde soorten voor binnen de zes kilometerhokken. Uit de recente inventarisatie van IVN blijken slechts vijf middelzwaar beschermde soorten voor te komen. Het betreft de eerder genoemde soorten

Kleine zonnedaauw, Klokjesgentiaan en Tongvaren, maar ook Jeneverbes en Wilde gagel. In het verleden kwam Wilde Gagel voor langs de oude boswal, rond het huidige Quad-terrein. Wilde gagel staat vooral op zure gronden op plekken die 's winters onder water staan en zomers droogvallen. Er zijn geen recente waarnemingen van deze soort in het Hulsbeek bekend. Dit geldt ook voor Jeneverbes. Meer dan tien jaar geleden is een struik Jeneverbes in een bosperceel in het noorden van het Hulsbeek waargenomen. Deze bospercelen zijn geplant op voormalige heide terreinen en deze struik was hier een relikwie van.

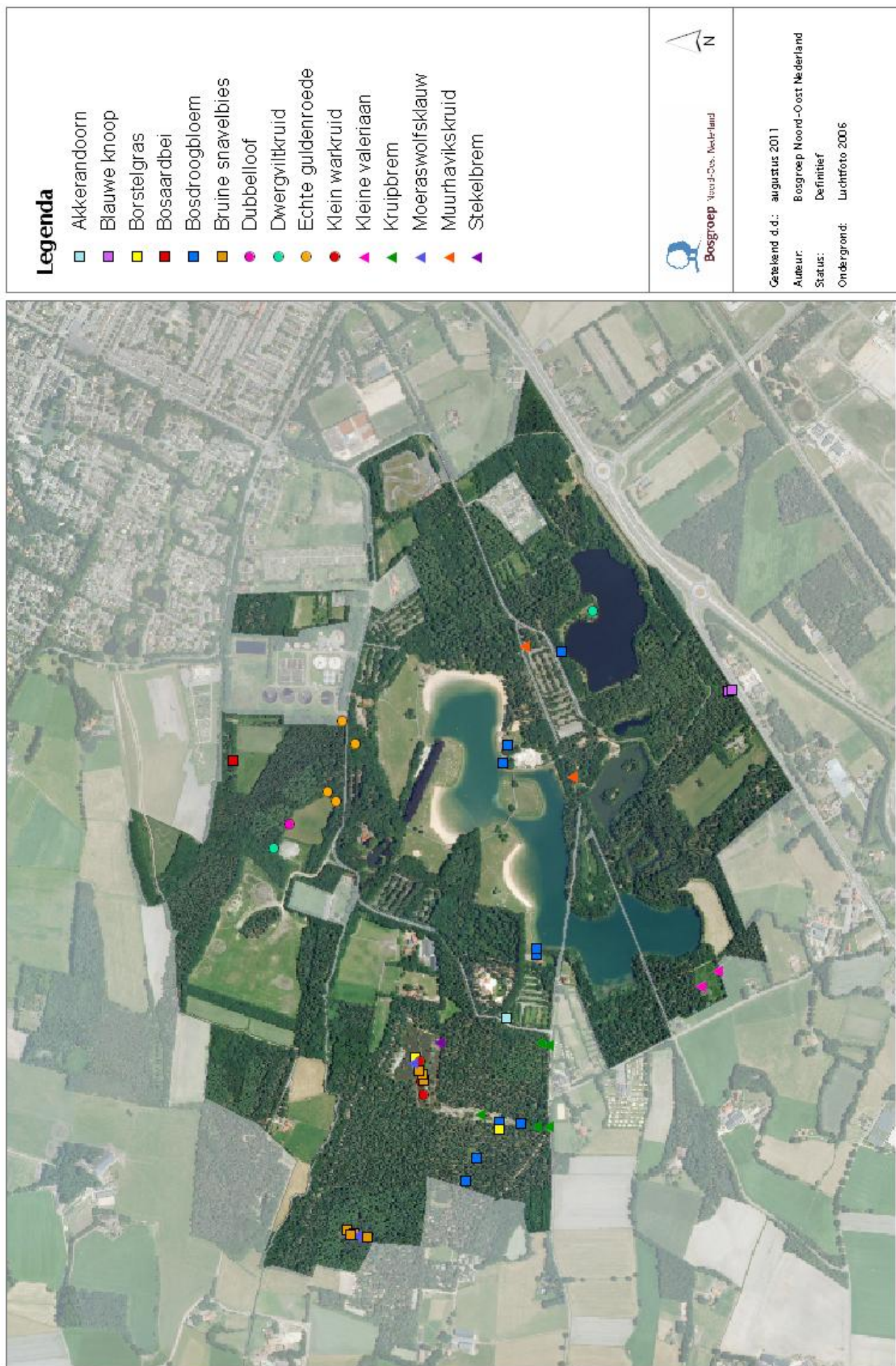
Effecten

In het plangebied zijn vier licht beschermde soorten waargenomen. Daarnaast komen drie middelzwaar beschermde soorten voor in het recreatiepark. Planten zijn vooral gevoelig voor mechanische verstoring (zoals betreding), vermesting en verdroging of vernatting. Door de genoemde activiteiten en werkzaamheden in het recreatiepark zouden negatieve effecten op beschermde plantensoorten kunnen optreden.

Soorten als Kleine zonnedaauw en Klokjesgentiaan komen voor op de heide terreinen en zijn gevoelig voor betreding door recreanten. Door, op de heide terreinen, recreatie alleen op de bestaande paden te laten plaats vinden, heeft het bestendig gebruik geen effect op deze soorten. Tijdens beheerwerkzaamheden op deze heideterreinen dienen standplaatsen van deze soorten te worden gemarkeerd, zodat ze kunnen worden ontzien.

Tongvaren komt voor op beschaduwde en vochtige muren en wanden, zoals de beschoeiing langs de beek, maar komt ook voor op oude stobbe nabij de beek. Tijdens onderhoud en beheer van de oevers van de Gammelerbeek kunnen standplaatsen van deze soort verloren gaan. Door de exemplaren te markeren voorafgaand aan werkzaamheden kunnen deze exemplaren worden ontzien en hebben de werkzaamheden geen effect op deze soort. Wanneer het bestendig beheer en behoud in de heideterreinen en langs de Gammelerbeek (zie kaart 'Werkprotocol') wordt uitgevoerd volgens een gedragscode (zie hoofdstuk 7), vinden door bestendige activiteiten en werkzaamheden geen verbodsovertreding in kader van de Flora en faunaplaats. Er hoeft geen ontheffing te worden aangevraagd.

Wilde gagel en Jeneverbes zijn de afgelopen jaren niet waargenomen in het recreatiepark waargenomen. Geadviseerd om in de gebieden waar deze soorten eerder zijn waargenomen, het beheer te richten op verbetering van het leefgebied voor deze soorten en tijdens inventarisatie extra aandacht aan deze soorten te besteden.

Legenda

Licht beschermde planten

- ▲ Brede wiespenorchis
- ▲ Gewone vogelmelk
- ▲ Grasklokje
- ▲ Koningsvaren

Middelzwaar beschermde planten

- ★ Jeneverbes
- ★ Kleine zonnedaauw
- ★ Klokjesgentiaan
- ★ Tongvaren

Percelen met bijzondere vegetatie

- ▨ Heide
- Oude boswal

Bosgroep Noord-Oost-Nederland

Gefabriceerd d.d.: augustus 2011

Auteur: Bosgroep Noord-Oost-Nederland

Status: Definitief

Ondergrond: Luchtfoto 2006

7.2.2 Vleermuizen

Inventarisatie

Gezien de aanwezigheid van bebouwing en bomen kunnen verblijfplaatsen van vleermuizen binnen het Hulsbeek worden verwacht. Uit de gegevens van Provincie Overijssel blijkt dat in het Hulsbeek waarnemingen van Meervleermuis bekend zijn. In nabij gelegen kilometerhokken zijn waarnemingen bekend van de volgende soorten: Gewone dwergvleermuis, Laatvlieger, Gewone grootoorvleermuis, Ruige dwergvleermuis, Rosse vleermuis, Watervleermuis en Franjestaart.

Gewone dwergvleermuis leeft in gesloten tot halfopen landschappen in kleinschalige landbouwgebieden, dorpen, steden, parken en tuinen. Het dier jaagt in de beschutting van opgaande vegetatie, binnen de bebouwing in tuinen en bij straatlantaarns, boven water, in bossen en langs bosranden, in en langs lanen, bomenrijen, singels, houtwallen en holle wegen. De verblijfplaatsen worden in spouwmuren gevonden, maar ook achter betimmeringen en daklijsten of onder dakpannen. Gewone dwergvleermuizen gebruiken de verblijfplaatsen van het netwerk plaatsgetrouw, maar verhuizen daarbinnen vaak. Overwinterende dieren verblijven vooral in gebouwen, in spouwmuren, achter daklijsten en onder dakpannen, maar ook in spleten in muren van forten.

Laatvlieger is een gebouwbewonende soort die overal in Nederland wordt aangetroffen, vooral in relatief open gebied. Het is een typische soort van het agrarische landschap en bebouwingskernen. In de buurt van de bebouwde kom wordt Laatvlieger vaak gezien, jagend op insecten in het licht van straatlantaarns. Doorgaans vliegt Laatvlieger in de beschutting van bosranden, heggen en lanen op een hoogte tussen 5 m en 20 m boven (vochtige) graslanden, weilanden, langs kanalen en vaarten en in tuinen en parken met vijvers. Verblijfplaatsen van de (kraam)groepen zijn vooral bekend in en op gebouwen: in spouwmuren, achter betimmeringen en daklijsten, onder dakpannen en op zolders. Ze bewonen een netwerk van verschillende huizen tot op hooguit enkele honderden meters uit elkaar. Ze verhuizen soms wel binnen het netwerk, maar zijn in principe erg plaatsgetrouw. Soms wordt hetzelfde huis jaar na jaar als zomer- en winterverblijf gebruikt. Vliegroutes volgen, waar mogelijk, lijnvormige structuren, maar bij gunstige weersomstandigheden wordt over grotere afstanden door open gebied gevlogen.

Gewone grootoorvleermuis vliegt door beschutte plekken in bossen en kleinschalig parkachtig landschap, boven bospaden, lanen en open plekken, langs bosranden en laag boven (bloeiende) kruidenbegroeiing of langs de kroon van (bloeiende) bomen. Ze worden zowel op zolders, achter betimmeringen, daklijsten en vensterluiken, in spouwmuren en onder dakpannen, als in holten en spleten in bomen en in vleermuiskasten aangetroffen. De (kraam)groep leeft in een netwerk van een groot aantal bij elkaar gelegen verblijfplaatsen. De dieren verhuizen vaak. Ze volgen lijnvormige structuren als vliegroute, maar in het bos of in heel kleinschalig landschap vliegen ze gewoon overal doorheen. Als winterverblijf worden grotten, kalksteengroeven, oude steenfabrieken, bunkers, forten, vestingwerken, ijskelders en (kasteel)kelders gebruikt. Overwinterende Gewone grootoorvleermuizen zijn echter ook op zolders, in kerktorens en een enkele keer in boomholten gevonden.

Ruige dwergvleermuis is een soort van halfopen, bosrijke landschappen. Vaak jagen ze langs bosranden, door lanen, boven open plekken in bos en langs houtwallen. Waterpartijen en beschutte oevers vormen een belangrijk onderdeel van het leefgebied. Kraamgroepen zijn in Nederland nauwelijks gevonden. Solitaire mannetjes en kleine groepen zijn gevonden in spleten en gaten in bomen, achter loshangend schors en in

vogelnestkasten. Ze gebruiken meerdere verblijfplaatsen en verhuizen relatief vaak. Ze jagen tot op 5 km à 10 km van de verblijfplaats, waarbij de vliegroutes zoveel mogelijk lijnvormige structuren volgen. Roepende territoriale mannetjes en paarverblijven zijn in Nederland gevonden in nest- en vleermuiskasten, boomholtes, achter daklijsten en betimmeringen, maar ook onder dakpannen of in spouwmuren. Als winterverblijf zijn gebouwen (spouwmuren, dakpannen, betimmering), houtstapels, maar ook boomholten, nestkastjes en vleermuiskasten bekend.

Meervleermuis heeft 's zomers een ruime verspreiding in het noorden en westen van ons land. Kraamkolonies van de soort bevinden zich in diverse typen gebouwen (kerken, boerderijen, zestigerjaren woonhuizen), steevast in de nabijheid van waterrijke gebieden. Elke kolonie heeft maar een paar vaste plekken. Tijdens de vlucht worden houtwallen, waterwegen en andere structuren in het landschap gevolgd. Het foerageren, gebeurt boven open water, plassen, kanalen, vaarten, en meren tot op 15 km van de verblijfplaats. Als winterverblijf gebruikt Meervleermuis ondergrondse locaties in grotten, mergelgroeven, bunkers, forten, vestingwerken, ijskelders en (kasteel)kelders, grotendeels in het buitenland (Eifel, Hartz en Ardennen).

Watervleermuis is een boombewonende soort van halfopen tot gesloten, waterrijk en bosrijk landschap. De soort jaagt vlak boven het wateroppervlak van beschutte wateren of aan de beschutte kant van vijvers in landgoederen en parken, smalle vaarten en langs langzaam stromende rivieren en beken. Watervleermuis kan ook boven land jagen, relatief laag boven bospaden of op beschutte, open plekken in het bos en soms hoger tussen de boomkronen. Zomergroepen van de soort zijn vooral bekend van spleten en gaten in holle bomen. Bij uitzondering worden (kraam)groepen op kerkzolders, in vleermuiskasten, in bunkers of in oude forten gevonden. Als winterverblijf gebruikt watervleermuis ondergrondse locaties in grotten, mergelgroeven, oude steenfabrieken, bunkers, forten, vestingwerken, ijskelders en (kasteel) kelders.

Rosse vleermuizen zijn typische bewoners van oude bomen, maar tegelijkertijd zijn ze gebonden aan open landschap, zoals veengebieden, moerassen, grote meren, infiltratiegebieden en uiterwaarden. Rosse vleermuizen jagen hoog in de lucht, op meer dan 100 m hoogte. Direct na het uitvliegen jagen dieren veel lager, boven een open plek in het bos, langs een bosrand of boven beschutte waterpartijen of weilanden. Vooral in het najaar jagen ze ook graag bij straatlantaarns of boven een hel verlicht verkeersplein of een verlichte kruising in de bebouwde kom. Rosse vleermuizen gebruiken vooral boomholten (onder andere spechtengaten) voor kraamkolonies, als winterverblijven en verblijfplaatsen van paartjes en individuele dieren.

Franjestaart jagen in bosrijke gebieden met waterpartijen of waterrijke gedeelten. Daarbij jaagt deze soort meestal in een besloten omgeving zoals in en tussen de boomkronen en tussen de takken van grote struiken. Soms jagen franjestaarten ook wel boven open water en boven begroeide oevers. In Nederland zijn kolonies van Franjestaart vooral gevonden in bomen en recent ook in gebouwen (spleetvormige ruimten en zolders van kerken en boerderijen). Kraamkolonies bestaan gemiddeld uit 20–80 dieren en gebruiken een cluster van meerdere verblijfplaatsen in een klein gebied. Franjestaarten verhuizen regelmatig tussen deze verblijfplaatsen waarbij groepen zich vaak opsplitsen en hergroeperen. Als winterverblijf gebruikt Franjestaart ondergrondse locaties in grotten, mergelgroeven, forten, en ijskelders.

De laatste vijf genoemde soorten hebben verblijfplaatsen in oudere bomen en kunnen in de bospercelen van het Hulsbeek verblijfplaatsen hebben. Gewone dwergvleermuis, Laatvlieger en Meervleermuis hebben verblijfplaatsen in gebouwen, deze soorten kunnen in de woningen en horeca gebouwen verblijfplaatsen hebben.

Geschikte holten voor verblijfplaatsen van boombewonende vleermuizen zijn te vinden in oude bomen met een diameter van meer dan 40 cm. Het is bekend dat in de houtsingel tussen het Evenemententerrein en de voormalige boerderij enkele eiken staan waarin mogelijk verblijfplaatsen van vleermuis bevinden. Nabij Erve Hulsbeek staat een groep beuken met geschikte holten voor vleermuizen. Vleermuizen jagen overwegend langs bomenrijen en bosranden en waterpartijen. De lanen en bosranden in het Hulsbeek zijn mogelijk een belangrijk onderdeel van het jachtgebied en vliegroute van de genoemde vleermuissoorten. Een soort als Laatvlieger jaagt ook boven grotere open velden zoals het evenemententerrein Toeters Dennen en recreatiestranden. Meervleermuis en Watervleermuis jagen vooral boven donkere wateroppervlaktes. Door de afwezigheid van verlichting langs de oevers van onder andere de zwemvijver en de visvijver zijn deze wateren geschikte jachtgebieden voor Meervleermuis en Watervleermuis.

Effecten

In het plangebied komen acht vleermuissoorten voor, deze zijn allen zwaar beschermd. Verstoringen voor vleermuizen betreft lichtvervuiling en onderbreking van vliegroutes. Lichtvervuiling kan optreden door lichtarmaturen langs paden en wegen, maar ook vanuit gebouwen. Vooral soorten die boven water foerageren ondervinden veel verstoring door lichtvervuiling. In de huidige situatie van het Hulsbeek zijn geen tot weinig licht bronnen langs de waterpartijen. Wanneer in de periode april tot oktober na zonsondergang activiteiten en evenementen langs de oevers van waterpartijen plaats vinden, kunnen negatieve effecten op het jachtgebied van vleermuizen optreden. Tijdens evenementen als Hemelvaart Festival en Twente Ballooning zullen, door licht- en geluidverstoring, de oevers van de zwemvijver ongeschikt zijn als jachtgebied voor vleermuizen. Deze verstoring duurt tot 24.00 uur, hierna zal de verstoring weer afnemen en kunnen vleermuizen weer gebruik maken van de zwemvijver. In de verstoringperiode zullen de vleermuizen elders moeten jagen. Gezien het groene, waterrijke en lichtarme karakter van het recreatiepark zijn er voldoende alternatieve jacht locaties. Negatieve effecten door evenementen en activiteiten worden daarom niet verwacht.

Door beheer en onderhoud werkzaamheden aan gebouwen en in bossen kunnen verblijfplaatsen van vleermuizen worden verstoord of vernield. In de goedgekeurde gedragscodes zijn voorzorgsmaatregelen opgenomen zodat de kans op verstoring en/of vernieling zeer beperkt wordt. Zolang gewerkt kan worden volgens de gedragscode (hoofdstuk 7) zullen door de bestendige activiteiten en werkzaamheden negatieve effecten op vleermuizen optreden.

7.2.3 Grondgebonden zoogdieren

In het Recreatiepark Het Hulsbeek zijn waarnemingen bekend van de licht beschermde soorten Bosmuis, Bosspitsmuis, Mol, Konijn, Haas, Ree. Ook zijn in het recreatiepark waarnemingen van de middelzwaar beschermde Eekhoorn en de zwaar beschermde Das bekend. Tijdens de veldbezoeken zijn sporen van Konijn, Mol, Ree en Das in het Hulsbeek waargenomen. Sporen van Konijn en Ree zijn in het hele plangebied waargenomen.

Er ligt één dassenburcht met enkele bijburchten in het noordelijke deel van het Hulsbeek (zie figuur 6). Zo'n acht jaar geleden is de eerste burcht waargenomen. Ter voorkoming van verstoring wordt de precieze locatie in deze rapportage niet vermeld. Vanuit de dassenburchten lopen de wissels vooral door de bospercelen en naar de graslanden ten noorden van Het Hulsbeek.

Das heeft voorkeur voor kleinschalig akker- en weidelandschap met verspreid bosjes, heggen en houtwallen. Zij hebben voldoende dekking, weinig verstoring, een grootvoedsel aanbod en een bodem waarin ze goed kunnen graven nodig. Dassen zijn alleseters, maar leven vooral van regenwormen. De graslanden ten noorden van het Hulsbeek zijn mogelijk een belangrijk onderdeel van het foerageergebied van dassen uit het Hulsbeek. Gezien de graafsporen op het evenemententerrein Toeters Dennen, is dit terrein ook onderdeel van het foerageergebied.

Eekhoorn komt overal in het Hulsbeek voor. Het leefgebied van eekhoorn bestaat vooral uit naald- of gemengd bos, bijvoorkeur oude bossen met zaad producerende bomen. Het dieet van Eekhoorn bestaat vooral uit zaden en knoppen van naaldbomen. In de zomer en herfst staan ook hazelnoten, beukenootjes, eikels, esdoornzaden, paddenstoelen en bosvruchten op het menu. Hoog in een boomkroon of takvork maakt Eekhoorn een bolvormige 'nest'. Tijdens de veldbezoeken zijn geen nesten van eekhoorn waargenomen, dit wil niet zeggen dat ze er niet zijn.

In de beschikbare gegevens zijn geen waarnemingen van de middelzwaar beschermde Steenmarter bekend. Wel zijn waarnemingen bekend in aangrenzende kilometerhokken. Steenmarter heeft voorkeur voor kleinschalig landbouw met oude schuren, heggen en hakhoutbosjes. Steenmarter gebruikt meerdere verblijfplaatsen in zijn territorium. Deze verblijfplaatsen kunnen bijvoorbeeld boomholtes, takkenhopen, dichte struwelen, zolders of kruipruimtes zijn. Gezien de aanwezigheid van geschikt leefgebied, is het zeer aannemelijk dat Steenmarter ook in het Hulsbeek voorkomt.

Gezien de aard van het plangebied kunnen ook licht beschermde soorten als Veldmuis, Egel, Bunzing, Hermelijn, Wezel en Vos in en/of rondom het plangebied worden verwacht.

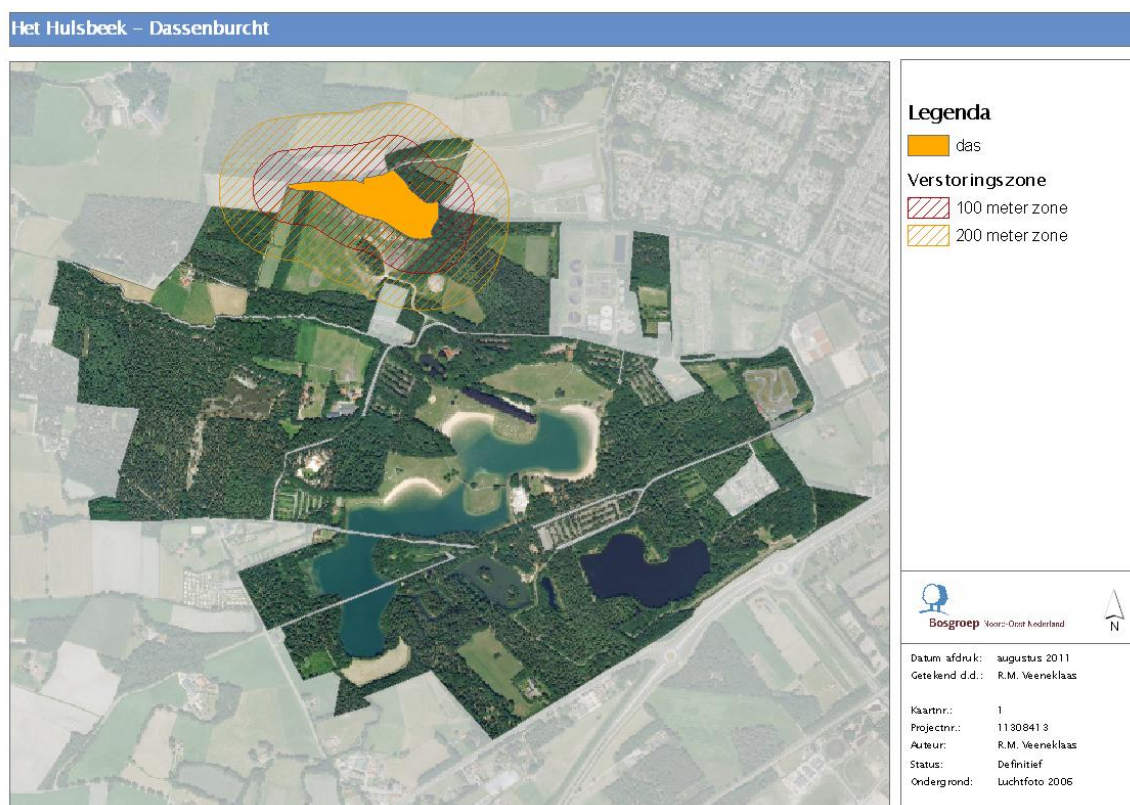
Effecten

In het Hulsbeek komen waarschijnlijk 15 licht beschermde grondgebonden zoogdieren voor. Bij bestendig beheer en onderhoud en bestendig gebruik geldt voor deze soorten vrijstelling.

In het Hulsbeek komen twee middelzwaar en één zwaar beschermde grondgebonden zoogdieren voor. Tijdens beheer en onderhoud van gebouwen en bos kunnen negatieve effecten op deze soorten optreden. Steenmarter kan verblijfplaatsen hebben in gebouwen. Veelal heeft steenmarter meerdere verblijfplaatsen in het territorium. Tijdens werkzaamheden aan gebouwen is van belang dat vlucht mogelijkheden voor Steenmarter worden geboden. Deze maatregelen zijn opgenomen in de gedragscode. Wanneer bij boswerkzaamheden gewerkt wordt volgens de gedragscode worden nesten van eekhoorn te allen tijde ontzien. Hierdoor worden negatieve effecten op eekhoorn niet verwacht.

Das is een soort die zeer gevoelig is voor verstoring en veranderingen in de omgeving. In het noorden van het Hulsbeek ligt één burcht met enkele bij burchten. Vanaf schemer wordt Das actief en gaat in de omgeving van zijn burcht foerageren. Dit betekent dat vooral

activiteiten en werkzaamheden die nabij de burcht en in de avonduren plaatsvinden een verstoring effect kunnen hebben op Das. Op korte afstand van de dassenburcht ligt het evenemententerrein Toeters Dennen. Gedurende het jaar vinden drie tot vier evenementen plaats op het evenemententerrein. Daarnaast wordt het terrein enkele malen per jaar ingezet als extra parkeerplaats. Bijna alle activiteiten op het evenemententerrein Toeters Dennen vinden overdag plaats. Tijdens de nachtelijke uren blijft het terrein geschikt als foerageergebied voor Das. Alleen tijdens het Paasvuur wordt het terrein ook in de avonduren benut. Echter gezien de korte duur en geringe omvang van het evenement zal het geen significant effect hebben op Das. Hierbij wordt wel geadviseerd om toezicht te houden dat de bospercelen aan de noordzijde van het evenemententerrein na zonsondergang niet worden betreden.

Figuur 6. Ligging van bosperceel met dassenburcht en omliggende verstoringzone.

De overige evenementen en activiteiten vinden vooral plaats rondom de zwemvijver. Deze locatie ligt op ruime afstand van de dassenburcht. Gezien de afstand en dat deze zonneweide geen belangrijk onderdeel zijn van het foerageergebied, is het niet aannemelijk dat deze evenementen negatieve effecten op Das. Wanneer bij beheer en onderhoud in het bosperceel wordt gewerkt volgens een gedragscode, zullen er geen negatieve effecten op Das optreden. In de bestaande gedragscode worden dassenburcht en 20 meter daaromheen te alle tijden ontzien.

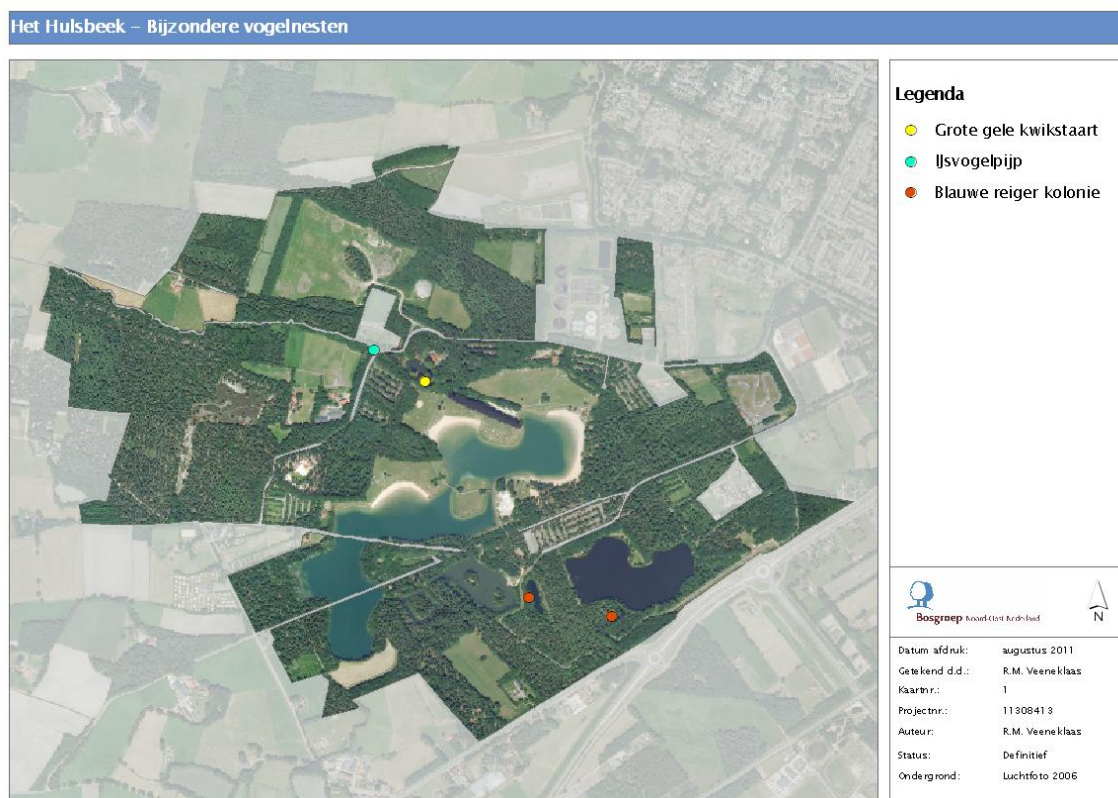
Wel treden er mogelijk negatieve effecten op Das door dagrecreatie. In de huidige situatie, ligt een zeer dicht netwerk van kleine paden in dit bosperceel. Enkele van deze paden liggen op slechts enkele meters van burchtingangen. Deze paden zijn toegankelijk voor wandelaars, mountainbikers en ruiters. Om kans op verstoring van Das te verkleinen wordt geadviseerd het recreatief gebruik van het bosperceel met de dassenburcht te beperken. Dit kan worden gerealiseerd door een groot aantal van deze paden ontoegankelijk te

maken, met behulp van beplanting. Daarnaast hebben (loslopende) honden een groot verstorend effect op Das. Geadviseerd wordt om maatregelen te nemen om recreatie met honden in dit bosperceel maximaal te beperken. Hierbij moet ook gekeken worden naar het nabij gelegen vrijloopgebied voor honden.

7.2.4 Vogels

Het plangebied is door de aanwezigheid van bospercelen, houtsingels, waterpartijen, agrarische percelen en bebouwing geschikt broedgebied voor bos-, erf- en watervogels. In het Recreatiepark zijn broedgevallen van o.a. IJsvogel, Grote gele kwikstaart, Buizerd, Groene specht, Zwarte specht en Bosuil bekend.

Tijdens het veldbezoek is gekeken naar de aanwezigheid van jaarrond beschermde nesten. Het betreft horsten van roofvogels en nesten koloniebroeders (onder andere reigers en roek) (figuur 7). In het zuiden van het Hulsbeek bevindt zich een kolonie Blauwe reiger. Horsten van roofvogels zijn tijdens het veldbezoek niet waargenomen. Echter, heeft het veldbezoek niet volledig gebiedsdekkend plaats gevonden en is het zeer aannemelijk dat er horsten van roofvogels wel in het recreatiepark aanwezig zijn. De nesten van Grote gele kwikstaart zijn ook jaarrond beschermd. Deze soort is sterk gebonden aan schoon stromend water en broedt langs de beekoevers tussen boomwortels of muurgaten bij bruggetjes. Het is bekend dat zowel de Grote gele kwikstaart als de IJsvogel broeden langs de oevers van de Gamelerbeek. IJsvogel is een rode lijstsoort en zeer schuw, maar niet jaarrond beschermd.

Figuur 7. Ligging van bijzondere broedlocaties.

Effecten

Tijdens het vestigen en bouwen van een nest zijn vogels het gevoeligst voor verstoring. Wanneer het nest eenmaal gemaakt is, zijn vogels minder gevoelig voor verstoring. Soorten, zoals IJsvogel en roofvogels, die zeer gevoelig zijn voor verstoring zullen alleen nesten bouwen op rustige locaties. Voor de meeste vogels geldt dat het broedseizoen van ongeveer 15 maart tot 15 juli loopt. Dit betekent dat de hoogste recreatiedruk in het Hulsbeek valt binnen het broedseizoen. Echter neemt de recreatie evenredig toe in het gehele park. Locaties die druk bezocht worden in hoog seizoen, worden vaak ook drukker bezocht in het laagseizoen. Uit studies naar verstoring is gebleken dat het effect van recreatie op klein zangvogels in bossen zeer variabel is. Het effect is sterker en het verstoorde gebied groter wanneer het aantal passerende recreanten toeneemt (Krijgsvel *et al.* 2004). Uitgaande van deze verstoring wordt verwacht dat alleen algemeen voorkomende en tevens minder gevoelige soorten, als Merel, Koolmees, Ekster en Houtduif, tot broeden komen in het opgaand groen in en rondom de paden en recreatievelden. Door het hoge verstoringniveau langs de wandelpaden en op de recreatievelden wordt niet verwacht dat als gevolg van evenementen extra effecten optreden die een wezenlijke verstoring invloeden hebben op broedende vogels in of nabij de evenementen.

Tijdens beheer en onderhoud werkzaamheden is de kans op verstoring en/of vernietig van nesten van vogels aannemelijk. Echter, zolang gewerkt wordt volgens een goedgekeurde gedragscode en buiten het broedseizoen, vinden er geen verbodsovertredingen plaats.

7.2.5 Amfibieën

Volgens het Waarnemingsoverzicht 2009 van RAVON (van Delft *et al.* 2010) kunnen in het uurhok 28–48 de volgende soorten worden verwacht: Kleine watersalamander, Gewone pad, Bruine kikker, Bastaard kikker, Poelkikker en Kamsalamander. Daarnaast zijn bij Regio Twente waarnemingen bekend van Heikikker. Deze soort is waargenomen in het vochtige heide gebied in het westen van het recreatiepark. Gezien de aanwezigheid van waterpartijen is het zeer aannemelijk dat enkele van de genoemde amfibieënsoorten in Het Hulsbeek voorkomen. Het betreft hier licht beschermde soorten als Bruine kikker, Gewone pad, Kleine watersalamander. Buiten het voortplantingsseizoen leeft Bruine kikker op het land en overwintert in greppels of holten of onder hout, boomwortels of stenen. Ook Gewone pad en Kleine watersalamander vertonen dit gedrag.

De zwaar beschermde en tevens habitatrichtlijnsoort Heikikker plant zich voort in ondiepe stilstaande wateren met oevervegetatie. Het water zelf is vaak enigszins zuur en voedselarm. Buiten het voortplantingsseizoen leeft deze soort op land in vochtige heidegebieden of vochtige, kruiden- en struweel graslanden en bosranden. Poelkikker en Kamsalamander, ook zwaar beschermt en tevens habitatrichtlijnsoorten, komen vrijwel alleen op land om te overwinteren. De rest van het jaar verblijven deze soorten alleen in waterpartijen met goed ontwikkelde onderwatervegetatie. Deze soorten kunnen in vennetjes en ondiepere waterpartijen in het noordwestelijke deel van het Recreatiepark Het Hulsbeek voorkomen. In dit gebied wordt dit jaar ook een poel hersteld ten behoeve van waterretentie en amfibieën.

Gezien de afwezigheid van goed ontwikkelde onderwatervegetatie en de aanwezigheid van vissen lijkt de zwemvijver ongeschikt voortplantingswater voor kritische soorten als Poelkikker en Kamsalamander.

Effecten

In het recreatiepark komen vier licht beschermde en twee zwaar beschermde amfibieënsoorten voor. Voor licht beschermde soorten geldt bij bestendig beheer en onderhoud en bestendig gebruik vrijstelling.

Heikikker zal vooral voorkomen in de vochtige heidegebieden en kleine poelen binnen het Hulsbeek. Zolang op rond deze gebieden recreatie alleen plaats vindt op de bestaande paden en beheer en onderhoud volgens een gedragscode worden geen effecten op heikikker verwacht.

Gezien Poelkikker en Kamsalamander vooral verblijven in poelen met goed ontwikkelde onderwatervegetatie en/of in greppels en holten worden geen effecten door recreatie of evenementen op deze soorten verwacht. Onderhoud van waterpartijen en oevers kan wel een effect hebben op deze soorten. Hierom zal bij werkzaamheden aan waterpartijen en oevers moeten worden gewerkt volgens gedragscode (zie hoofdstuk 7).

7.2.6 Reptielen

In het recreatiepark Het Hulsbeek zijn waarnemingen bekend van de middelzwaar beschermde Levendbarende hagedis en zwaar beschermde en tevens habitatrichtlijnsoort Zandhagedis. Deze soorten zijn waargenomen op het grote heideveld in het Hulsbeek. Levendbarende hagedis leeft bij voorkeur op enigszins vochtige heide of heide met vennen en in structuurrijke weg- en spoorbermen en ruigten. Zandhagedis is een karakteristieke soort van droge heide waarin struikhei gewoonlijk dominant is. Er moeten wel zanderige plekken aanwezig zijn, die geschikt zijn om eieren af te zetten in het droge heidegebied. De herstelde heideterreintjes in het zuidwesten van het Hulsbeek bieden nu ook geschikt leefgebied voor deze soorten. Mogelijk worden Levendbarende hagedis en Zandhagedis in de toekomst ook hier waargenomen.

In 2009 is Hazelworm voor het eerst waargenomen in de omgeving, ten oosten van Oldenzaal. Het leefgebied van Hazelworm bestaat uit bossen, bosranden, houtwallen, heide en weg- en spoorbermen. Hazelwormen zijn lastig waar te nemen omdat ze weinig zonnen op open plekken. Ondanks dat er geen waarnemingen bekend zijn, is het, gezien de aanwezigheid van geschikt leefgebied in, aannemelijk dat deze soort ook in het Hulsbeek voorkomt.

Over het algemeen zijn reptielen gebonden aan gebieden bestaande uit ruige vegetatie die voldoende schuilmogelijkheden bieden en tevens voldoende open is om te kunnen zonnen, zoals overgangen tussen bos en heide en oude heidevelden.

Effecten

In het plangebied komt één middelzwaar en twee zwaar beschermde reptiel voor. Beide soorten komen alleen voor op het grote heide terrein in het Hulsbeek. Zolang op dit terrein recreatie alleen plaats vindt op de bestaande paden en beheer en onderhoud volgens een gedragscode worden geen effecten op reptielen verwacht.

7.2.7 Vissen

Uit de visstandbemonstering van 2003 en vangsten van wedstrijden blijkt dat de volgende soorten in de visvijver voorkomen: Brasem, Blankvoorn, Karper, Kroeskarper, Grootkopkarper, Snoek, Snoekbaars, Baars, Paling, Pos, Winde en Zeelt. In de zwemvijver en

daaraan verbonden waterpartijen komen grote aantallen Blankvoorn voor. Daarnaast is het zeer aannemelijk dat Tiendoornige stekelbaars voorkomt in de wateren van het Hulsbeek. Volgens het Waarnemingsoverzicht 2009 (van Delft *et al* 2010) kan ook de middelzwaar beschermde soort BERPMPJE in het uurhok voorkomen. Deze soort heeft een voorkeur voor ondiepe langzaam stromende wateren met stenige bodem. Door aanwezigheid van een aantal stuwen en de afwezigheid van vistrappen wordt BERPMPJE niet in de beeklopen binnen het Hulsbeek verwacht.

Effecten

Er komen geen (middel)zwaar beschermde vissen voor in het Hulsbeek. Hierom worden ook geen verbodsovertredingen door bestendig beheer en onderhoud en bestendig gebruik verwacht.

7.2.8 Vlinders en libellen

Volgens het Natuurloket komen vier rode lijst libellensoorten en één rode lijst vlindersoort voor in het betreffende kilometerhok. Er zijn geen waarnemingen bekend van in kader Flora- en faunawet beschermde vlinder- en libellensoorten op het Hulsbeek voor.

Kleine ijsvogelvlinder staat op de rode lijst vermeld als bedreigd. Deze soort is enkele keren waargenomen bij het natte heideveld in het westen van Hulsbeek. Kleine ijsvogelvlinder heeft alleen in Twente en de Achterhoek nog een groot en min of meer aaneengesloten verspreidingsgebied. Deze soort kan aangetroffen worden in gevarieerde, vochtige gemengde bossen of loofbossen, zoals elzenbroekbos en heeft als waardplant Wilde kamperfoelie. In het waarnemingsverslag van EIS-Nederland zijn binnen het uurhok 28-48 drie rode lijst vlindersoorten in de periode 2002-2006 waargenomen. Het betreft hier Gentiaanblauwtje, Kleine parelmoervlinder en Groot dikkopje. Gentiaanblauwtje komt voor in natte heide, vochtige heischrale graslanden en blauwgraslanden en heeft als waardplant Gentiaanklokje. Kleine parelmoervlinder is een schaarse standvlinder die vooral langs de kust voorkomt. Deze soort heeft open pioniervegetaties en schrale droge warme graslanden met kale grond als leefgebied en diverse soorten viooltjes als waardplant. Groot dikkopje is een vrij algemene soort op de zand- en veengronden en komt voor op allerlei beschutte, vrij vochtige graslanden en ruigten, zoals vochtige heide met pijpenstrootje, grazige ruigten in graslanden, open plekken in bossen en langs bosranden. Groot dikkopje heeft diverse grassen, zoals breedbladige zwenkgrassen en beemdgrassen, kweek, witbol en pijpenstrootje, als waardplant. Gezien de aanwezigheid van de beschreven leefgebieden en waardplanten binnen het Hulsbeek, is het ook mogelijk dat deze drie rode lijst soorten voorkomen in het Hulsbeek. Het grote heideterrein en de bosranden bieden geschikt leefgebied voor deze soorten.

Uit het waarnemingsverslag van EIS-Nederland komen waarnemingen van vijf rode lijst libellensoorten naar voren in het uurhok. Het betreft hier Vroege glazenmaker, Glassnijder, Tengere pantserjuffer, Bruine winterjuffer en Bandheidelibel. De genoemde libellensoorten hebben als voortplantingsgebied wateren met goed ontwikkelde verlandings- en/of oevervegetatie nodig. Soorten als Glassnijder, Bruine winterjuffer, Vroege glazenmaker en Tengere pantserjuffer komen voor in (heide)vennen, poelen en plassen. Voor voortplanting heeft Bandheidelibel voorkeur voor zwakstromende en stilstaande wateren die volledig in de zon liggen en meestal een goed ontwikkelde, maar open vegetatie hebben. Dit kunnen beekjes zijn, of sloten, kwelmoerassen, plasjes, enz. Er is vrijwel altijd kwelwater aanwezig.

In het Hulsbeek zijn verschillende geschikte voortplantingswateren aanwezig voor deze soorten. Er zijn ook waarnemingen van Bandheidelibel op de grote heide bekend.

Effecten

Er komen geen beschermde vlinder- en libellensoorten in het Hulsbeek voor. Hierom worden ook geen verbodsovertredingen door bestendig beheer en onderhoud en bestendig gebruik verwacht.

8 Werkprotocol

In het voorliggende Ecologiescan van het Hulsbeek is getoetst of door bestendig beheer en onderhoud en bestendig gebruik (hoofdstuk 5) mogelijk verbodsovertredingen in kader van de flora en faunawet plaats vinden. Hiervoor zijn de voorkomende beschermde soorten in kaart gebracht (hoofdstuk 7) en de effecten van bestendig beheer en onderhoud en bestendig gebruik op deze soorten geïnventariseerd.

In het recreatiepark Het Hulsbeek komen licht, middelzwaar en zwaar beschermde planten en diersoorten. Wanneer door activiteiten een verbodsovertreding van de Flora- en faunawet optreedt, dient ontheffing te worden aangevraagd. Voor activiteiten die vallen onder bestendig beheer en onderhoud of bestendig gebruik kan sprake zijn van vrijstelling van bepaalde verbodsovertredingen. De bepaling voor vrijstelling is afhankelijk van de bescherm status van de dier- of plantensoort en of volgens een gedragscode gewerkt kan worden.

Om te beoordelen of door een activiteit een verbodsovertreding van de Flora- en faunawet plaats vindt en te bepalen wat de vervolgstappen zijn kan een stroomschema worden gevolgd. Dit stroomschema is weergegeven in hoofdstuk 3.

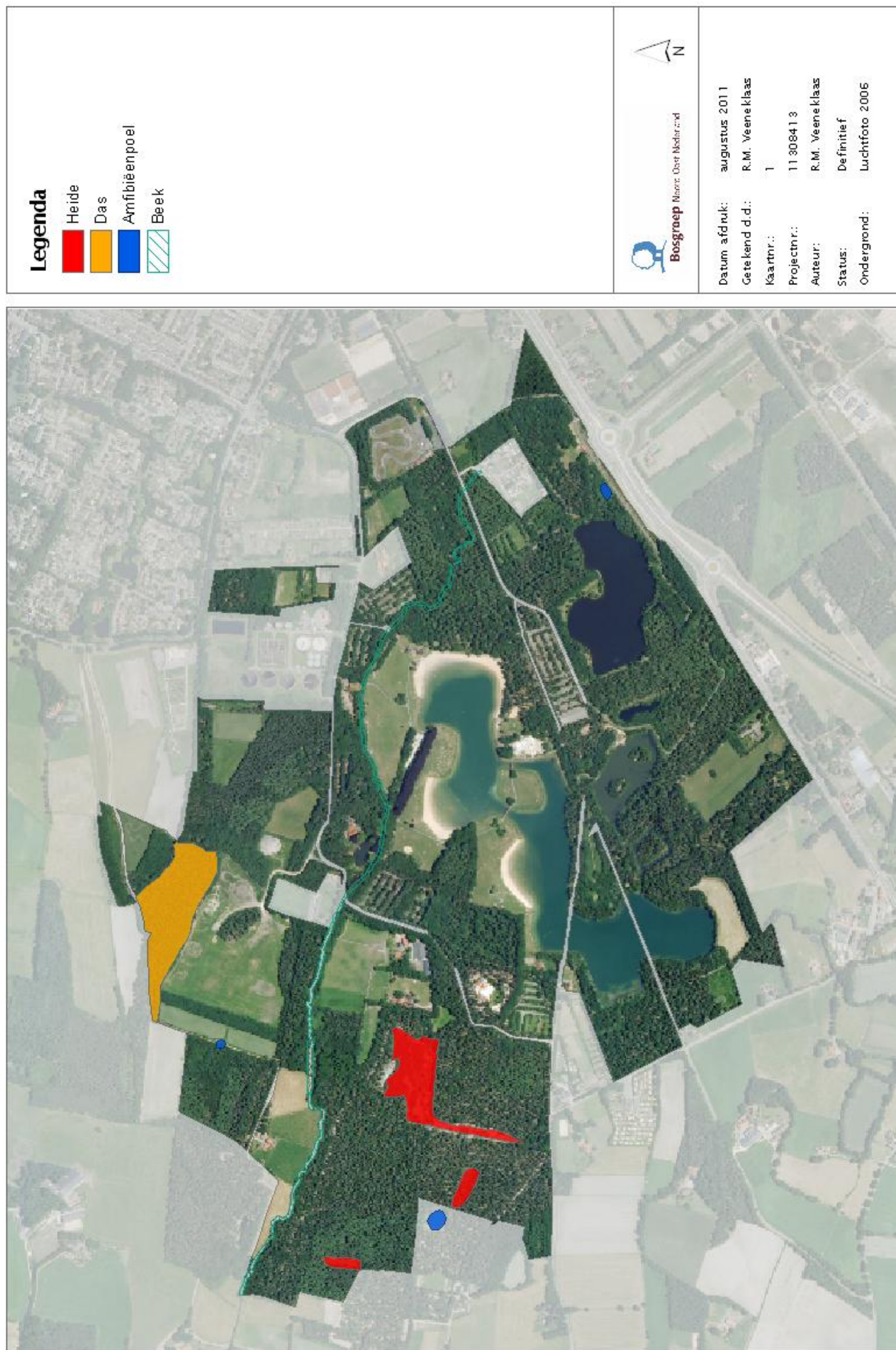
Op de kaart 'Werkprotocol' (figuur 8) zijn de gebieden aangegeven waarin beschermde soorten voorkomen. In deze gebieden is de kans op verbodsovertredingen in kader van de Flora- en faunawet zeer aannemelijk. Om te voorkomen dat beschermde soorten worden verstoord, beschadigd of gedood zullen in de gebieden de werkzaamheden en/of gebruik moeten worden aangepast. Door alleen in bepaalde seizoenen of bepaalde werkwijze kunnen verbodsovertredingen worden voorkomen en zal ontheffing niet nodig zijn.

De bijbehorende tabel heeft alleen betrekking op activiteiten die vallen onder bestendig beheer en onderhoud en bestendig gebruik. Voor ieder activiteit is aangegeven waar en wanneer effecten op beschermde soorten kunnen optreden. De effecten op beschermde soorten kunnen per seizoen verschillen. Hierom is per seizoen aangegeven hoe de werkzaamheden dienen te worden uitgevoerd.

Gedetailleerde beschrijvingen van de werkprotocollen zijn terug te lezen in de desbetreffende Gedragscode. In het recreatiepark het Hulsbeek kan gewerkt worden volgens drie gedragscodes, het zij, Gedragscode Recreatie, Gedragscode Bosbeheer en Gedragscode Natuurbeheer. Deze drie gedragscodes zijn opgenomen in de bijlage.

Opsporing van soorten dient te worden uitgevoerd door een ecologische deskundige. Dit is iemand die ter zake aantoonbare ervaring en kennis heeft op het gebied van soortspecifieke ecologie (zie Gedragscode Bosbeheer).

Wanneer niet volgens het werkprotocol gewerkt kan worden, dient ontheffing te worden aangevraagd.

Figuur 8. Ligging van aandachtsgebieden in kader van her werkprotocol.

Activiteit	Kleur op kaart	Beschermde soorten	Werkzaamheden toegestaan in deze periode	Werkprotocol	Gedragscode
Maaien kruidige vegetatie op bermen langs toegangswegen	geen	geen	jaarrond	-geen beperkingen	
Maaien kruidige vegetatie op velden, overige bermen	geen	geen	jaarrond	-geen beperkingen	
	rood	Klokjesgentiaan, Kleine zonnedauw, Tongvaren, Heikikker; Levendbarende hagedis, Zandhagedis, broedvogels	vóór 1 april en ná 1 september	-geen beperkingen	recreatie
			tussen 1 april en 1 september	-stroken met vegetatie (minimaal 33% van het oppervlak) ongemaaid laten; -handmatig maaien zodat aanwezige dieren niet verwond of gedood worden; -broedvogelnesten vooraf opsporen en en tot minimaal 5 meter niet maaien.	recreatie
Maaien kruidige vegetatie op bermsloten- en waterpartijen	geen	broedvogels	vóór 15 maart en ná 15 juli	-geen beperkingen	
			tussen 15 maart en 15 juli	-opsporen van vogelnesten en deze ontzien tijdens maaierwerkzaamheden	
	geel	Poelkikker, Kamsalamander	tussen 1 maart en 1 oktober	-rekening houden met aanwezigheid van amfibieën. -aanwezige dieren zoveel mogelijk verwijderen uit te maaien terrein -alleen overdag maaien.	recreatie
Begrazen van grazige en kruidige vegetatie	geen	geen	jaarrond	-geen beperkingen	
	rood	Klokjesgentiaan, Kleine zonnedauw, Tongvaren, Heikikker; Levendbarende hagedis, Zandhagedis, broedvogels	vóór 1 maart en ná 15 september	-begrazingsplan aanpassen aan beheer en behoud van beschermde soorten.	recreatie, natuurbeheer
			tussen 1 maart en 15 september	-begrazingsdruk op schraal grasland en heide één EGV* per 2 ha; -bij drukbegrazingbeheer mag een hogere begrazingsdruk op beperkte schaal worden toegepast.	natuurbeheer
Plaggen, chopperen, maaien en strooisel vegen van heide	geen	geen	jaarrond	-geen beperkingen	
	rood	Klokjesgentiaan, Kleine zonnedauw, Tongvaren, Heikikker; Levendbarende hagedis, Zandhagedis, broedvogels	vóór 1 maart en ná 15 september	-maatregel wordt jaarlijks op maximaal 25% van het terrein uitgevoerd.	natuurbeheer
			tussen 1 maart en 15 september	-alleen werkzaamheden uitvoeren als gebleken is dat betreffende soorten niet aanwezig zijn -of wanneer ontheffing is verkregen.	natuurbeheer

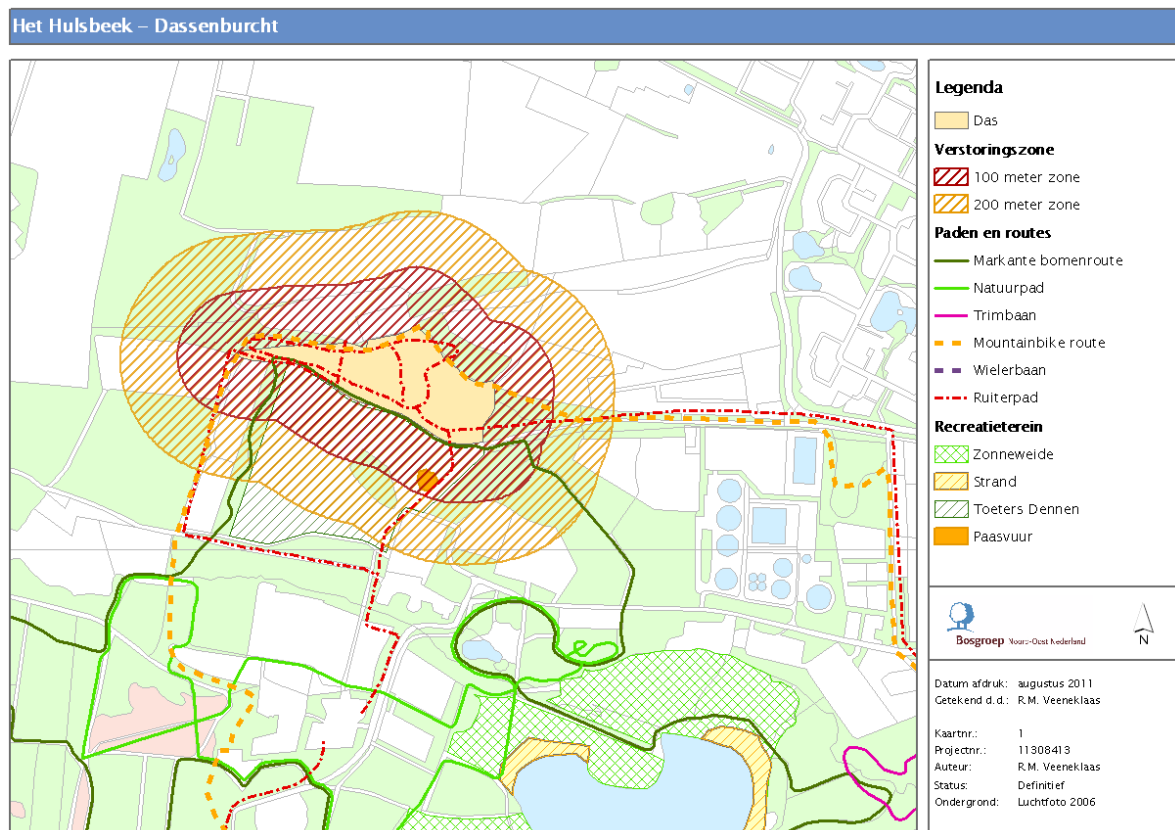
Activiteit	Kleur op kaart	Beschermde soorten	Werkzaamheden toegestaan in deze periode	Werkprotocol	Gedragscode
Snoeien en dunnen van opgaande beplanting en ondergroei	geen	vleermuizen, Das, jaarrond beschermde vogels	vóór 15 maart en ná 15 juli	-de volgende elementen moet worden ontzien: -horstbomen en nestkasten van roofvogels; -bomen met holten, spleten en rottingsgaten; -nesten van kolonievogels; -dassenburchten; -mierenhopen, -nestbomen eekhoorn.	recreatie, bosbeheer, natuurbeheer
	geen	broedvogels, vleermuizen, Das	tussen 15 maart en 15 juli	-alleen als daar noodzaak toe is; - bovengenoemde elementen ontzien; -vogelnesten zoveel mogelijk opsporen en besparen.	recreatie
	rood	reptielen, vleermuizen, jaarrond beschermde vogels	vóór 15 maart en ná 15 augustus	-bovengenoemde elementen ontzien; -potentiële verblijfplaatsen in bladhopen en hopen, -ruimte onder boomstronken opsporen en ontzien	recreatie, bosbeheer, natuurbeheer
			tussen 15 september en 15 maart	-overwinteringsperiode reptielen; -zo veel mogelijk ruimte ongemoeid laten; -bomen uitslepen/-rijden via beperkt aantal routes	recreatie
	oranje	Das, broedvogels, vleermuizen	tussen 15 december en 15 augustus	-de volgende elementen moet worden ontzien: -dassenbruchten , en 20 meter rondom; -horstbomen en nestkasten van roofvogels; -bomen met holten, spleten en rottingsgaten; -nesten van kolonievogels; -dassenburchten; -mierenhopen; -nestbomen van eekhoorn.	recreatie, bosbeheer
Maaien van bodem en oevers van wateren	geen	geen	jaarrond	-geen beperkingen	
	blauw	broedvogels, amfibieën	tussen 1 augustus en 1 november	-schonen met open bak	recreatie
			tussen 1 november en 1 maart	-schonen met open bak; -bodem ongemoeid laten (i.v.m. winterverblijfplaatsen amfibieën)	recreatie
			tussen 1 maart en 1 augustus	-alleen als daar noodzaak toe is; -vogelnesten opsporen en 5m ontzien; -gefaseerd schonen, waarbij minimaal 33% watervegetatie ongemoeid blijft; -schonen met open bak.	recreatie
Baggeren van waterbodems	geen	geen	jaarrond	-geen beperkingen	
	blauw	broedvogels, amfibieën	tussen 1 augustus en 1 november	-gefaseerd baggeren, waarbij minimaal 25% van het oppervlak ongemoeid blijft; -bij voorkeur werken met korfmaaier of open bak	recreatie, natuurbeheer
			tussen 1 maart en 1 augustus	-alleen wanneer daar noodzaak toe is; -gefaseerd baggeren, waarbij minimaal 50% van het oppervlak ongemoeid blijft; - vogelnesten opsporen en tot minimaal 25m om het nest niet baggeren.	recreatie, natuurbeheer
			tussen 1 november en 1 maart	-wanneer overwinterende amfibieën aanwezig zijn, alleen als daar noodzaak toe is. -overwinterende amfibieën (tijdelijk) wegvangen; -gefaseerd baggeren, waarbij minimaal 50% van het oppervlak ongemoeid blijft	recreatie, natuurbeheer

Activiteit	Kleur op kaart	Beschermde soorten	Werkzaamheden toegestaan in deze periode	Werkprotocol	Gedragscode
Ondehoud beschoeiing van wateren en steigers	geen	geen	jaarrond	-geen beperkingen	
	turquoise arcering	Grote gele kwikstaart, Tongvaren	vóór 1 januari en ná 1 september	-geen beperkingen	recreatie
			tussen 1 januari en 15 maart	-vogelnesten vooraf opsporen en tot minimaal 10 meter om het nest ongemoeid laten.	recreatie
			tussen 15 maart en 1 september	-alleen als daar noodzaak toe is; -nesten vooraf opsporen en tot minimaal 25 meter om het nest geen onderhoud uitvoeren; -beschermde planten vooraf opsporen en 3 meter om de plant ongemoeid laten.	recreatie
Onderhoud aan infrastructuur	geen	geen	jaarrond	-geen beperkingen	recreatie
	oranje	Das, broedvogels	tussen 15 augustus en 15 december	-dassenburchten ontzien, -verder geen beperkingen	recreatie
			tussen 15 december en 15 augustus	-alleen werkzaamheden uitvoeren als daar noodzaak toe is, zoals reparaties wanneer sprake is van afbreuk aan de verkeersveiligheid	recreatie
	rood en bospercelen	broedvogels, vleermuizen, reptielen, amfibieën	vóór 15 maart en ná 15 augustus	-geen beperkingen	recreatie
			tussen 15 maart en 15 augustus	-alleen werkzaamheden uitvoeren als daar noodzaak toe is, zoals reparaties wanneer sprake is van afbreuk aan de verkeersveiligheid	recreatie
Onderhoud aan bedrijfsgebouwen	geen	vleermuizen, steenmarter, huismus, gierzwaluw, uilen, algemene broedvogels	jaarrond	-wanneer door werkzaamheden openingen en/of kieren spouwmuren, zolders en gevelbetimmering ontoegankelijk wordt gemaakt, is nader onderzoek naar verblijfplaatsen van vleermuizen en steenmarter noodzakelijk; -nestgelegenheden van vogels ongemoeid laten; -blijkt uit inventarisatie dat er geen vleermuizen, steenmarter, jaarrond beschermde vogels aanwezig zijn dan geen beperkingen	FFW, natuurbeheer
Gebruik	geen	geen	jaarrond	-geen beperkingen	
	rood	Klokjesgentiaan, Kleine zonnedauw, Tongvaren, Heikikker; Levendbarende hagedis, Zandhagedis, Broedvogels	jaarrond	-betreding door recreanten buiten bestaande paden zoveel mogelijk voorkomen.	recreatie
	oranje	Das	jaarrond	-rondom dassenburchten een zodanige afstand vrijhouden van activiteiten dat geen verstoring optreedt; -dagrecreatie: minimaal 20 meter rondom burcht vrijwaren van dagrecreanten; -maat werk per evenement	recreatie
	blauw	broedvogels, amfibieën	tussen 1 maart tot 15 augustus	-voortplantingswateren en direct aangrenzende oevers vrijwaren	recreatie
			15 augustus tot 1 maart	-geen beperkingen	recreatie
	turquoise arcering	Grote gele kwikstaart, IJsvogel, Tongvaren	tussen 15 maart en 15 augustus	-beheerder zorgt dat oevers en wateren niet worden betreden, voor zover hij daar invloed op kan uitoefenen	recreatie
			15 augustus tot 15 maart	-betreding door recreanten zoveel mogelijk voorkomen, i.v.m. leefgebied van schuwe IJsvogel	

9 Knelpunten

In het noorden van het recreatiepark het Hulsbeek bevindt zich een bewoonde dassenburcht en enkele bijburchten. In de huidige situatie, ligt een zeer dicht netwerk van kleine paden in dit bosperceel (zie figuur 9). Enkele van deze paden liggen op slechts enkele meters van burchtingangen. Officieel betreft het ruiterspaden, maar zijn evenwel makkelijk toegankelijk voor wandelaars, mountainbikers en ruiters. Het is hierdoor mogelijk dat door de dagrecreatie negatieve effecten op Das kunnen optreden.

Om kans op verstoring van Das te verkleinen wordt geadviseerd het recreatief gebruik van het bosperceel met de dassenburcht te beperken. Dit kan worden gerealiseerd door een groot aantal van deze paden ontoegankelijk te maken, met behulp van beplanting. Daarnaast hebben (loslopende) honden een groot verstorend effect op Das. Geadviseerd wordt om maatregelen te uit te voeren om recreatie met honden in dit bosperceel maximaal te beperken. Hierbij moet ook gekeken worden naar het nabij gelegen vrijloopgebied voor honden.

Figuur 9. Ligging van bosperceel met dassenburcht en paden en routes door dit perceel.

10 Conclusie gebiedsbescherming

Het plangebied ligt niet binnen de begrenzing van beschermde gebieden in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998 en de Ecologische hoofdstructuur. Gezien de aard van de evenementen en de ligging worden geen negatieve effecten op nabij gelegen gebieden verwacht. De visie is dat voor deze activiteit geen vergunning op grond van de Natuurbeschermingswet 1998 nodig is.

De activiteit is op het punt van natuur ook niet in strijd met de Omgevingsvisie Overijssel en de Omgevingsverordening Overijssel 2009. Het is aan het bevoegd gezag, het College van Gedeputeerde Staten van de provincie Overijssel, om deze visie te bevestigen.

11 Conclusie Flora- en faunawet

11.1 Inventarisatie soorten

11.1.1 Licht beschermde soorten

Voor de licht beschermde soorten (soorten opgenomen in Tabel 1 van de Flora- en faunawet) is een algemene vrijstelling van de verbodsbepaling van de Flora- en faunawet van kracht. Voor deze soorten is wel de algemene zorgplicht van toepassing (zie par. 3.1). Dit betekent dat voor deze soorten geen ontheffing nodig is voor bestendig beheer en onderhoud, bestendig gebruik en ruimtelijke inrichting. In het Hulsbeek komen de volgende licht beschermde soorten voor:

Vaatplanten:	Brede wespenorchis	<i>Epipactis helleborine</i>
	Gewone vogelmelk	<i>Ornithogalum umbellatum</i>
	Grasklokje	<i>Campanula rotundifolia</i>
	Koningsvaren	<i>Osmunda regalis</i>
Zoogdieren:	Aardmuis	<i>Microtus agrestis</i>
	Bosmuis	<i>Apodemus sylvaticus</i>
	Bosspitsmuis	<i>Sorex spp.</i>
	Bunzing	<i>Mustela putorius</i>
	Egel	<i>Erinaceus europaeus</i>
	Haas	<i>Lepus europaeus</i>
	Hermelijn	<i>Mustela erminea</i>
	Huisspitsmuis	<i>Crocidura russula</i>
	Konijn	<i>Oryctolagus cuniculus</i>
	Mol	<i>Talpa europaea</i>
	Ree	<i>Capreolus capreolus</i>
	Rosse woelmuis	<i>Clethrionomys glareolus</i>
	Veldmuis	<i>Microtus arvalis</i>
	Vos	<i>Vulpes vulpes</i>
	Wezel	<i>Mustela nivalis</i>
Amfibieën:	Bastaardkikker	<i>Rana esculenta</i>
	Bruine kikker	<i>Rana temporaria</i>
	Gewone pad	<i>Bufo bufo</i>
	Kleine watersalamander	<i>Triturus vulgaris</i>

Wanneer door activiteiten, die niet vallen onder bestendig beheer, onderhoud en/of gebruik, planten worden beschadigd of vernield (artikel 8), dieren opzettelijk worden verontrust of gedood (artikel 9 en 10) en/of verblijfplaatsen worden verstoord of vernield (artikel 11 en 12) dient ontheffing te worden aangevraagd.

11.1.2 Middelwaar beschermde soorten

Middelwaar beschermde soorten betreft soorten minder algemene, veel zeldame en/of bedreigde planten- en diersoorten, deze zijn opgenomen in Tabel 2 van de Flora- en faunawet. Als activiteiten worden ondernomen die te kwalificeren zijn als bestendig beheer en onderhoud of bestendig gebruik geldt een vrijstelling voor middelwaar beschermde soorten wanneer gewerkt kan worden volgens een door Minister van ELenI goedgekeurde

gedragscode. Indien niet gewerkt kan worden volgens een goedgekeurde gedragscode, zal ontheffing moeten worden aangevraagd. In het Hulsbeek komen de volgende middelzwaar beschermde soorten:

Vaatplanten:	Kleine zonnedauw	<i>Drosera intermedia</i>
	Klokjesgentiaan	<i>Gentiana pneumonanthe</i>
	Tongvaren	<i>Asplenium scolopendrium</i>
	Jeneverbes*	<i>Juniperus communis</i>
	Wilde Gagel*	<i>Myrica gale</i>
Zoogdieren:	Eekhoorn	<i>Sciurus vulgaris</i>
	Steenmarter	<i>Martes foina</i>
Reptielen:	Levendbarende hagedis	<i>Zootoca vivipara</i>
Vissen:	Bermpje	<i>Noemacheilus barbatulus</i>

*Deze soorten zijn al 10 jaar niet waargenomen, het is onzeker of deze soorten nog voorkomen in het Hulsbeek.

11.1.3 Zwaar beschermde soorten

Zwaar beschermde soorten betreft zeldzame en veelal bedreigde soorten, en soorten die bescherming genieten vanuit de Europese Habitatrichtlijn. Voor deze soorten is een ontheffing vereist voor schadelijke ingrepen en activiteiten, tenzij gewerkt kan worden met een goedgekeurde gedragscode. Dit geldt alleen voor ingrepen en activiteiten die vallen onder bestendig onderhoud en beheer en bestendig gebruik. Onder zwaar beschermde soorten vallen soorten die vermeld staan in Tabel 3 (bijlage I en bijlage IV) van de Flora- en faunawet en Vogels.

Zoogdieren (bijlage I)	Das	
Zoogdieren (bijlage IV):	Gewone dwergvleermuis	<i>Pipistrellus pipistrellus</i>
	Ruige dwergvleermuis	<i>Pipistrellus nathusii</i>
	Laatvlieger	<i>Eptesicus serotinus</i>
	Gewone grootoorvleermuis	<i>Plecotus auritus</i>
	Meervleermuis	<i>Myotis dasycneme</i>
	Watervleermuis	<i>Myotis daubentonii</i>
	Rosse vleermuis	<i>Nyctalus noctula</i>
	Franjestaart	<i>Myotis nattereri</i>
Amfibieën (bijlage IV):	Heikikker	<i>Rana arvalis</i>
	Kamsalamander	<i>Triturus cristatus</i>
	Poelkikker	<i>Rana lessonae</i>
Reptielen (bijlage I)	Hazelworm	<i>Anguis fragilis</i>
Reptielen (bijlage IV):	Zandhagedis	<i>Lacerta agilis</i>
Vogels:	Alle vogels	

11.2 Conclusie en Advies

In het Hulsbeek komen enkele (middel)zwaar beschermde soorten voor. De beschermde soorten komen vooral voor op de heide terreinen en in één bosperceel. Rondom de zwemvijver en overige drukke recreatieve gebieden komen weinig tot geen beschermde soorten voor.

Enkele activiteiten, die vallen onder bestendig beheer en onderhoud en bestendig gebruik kunnen een effect hebben op deze beschermde soorten. Uit de inventarisatie (hoofdstuk 7) en het werkprotocol (hoofdstuk 8) blijkt dat wanneer gewerkt wordt volgens één van de gedragscodes geen verbodsbepalingen van de Flora- en faunawet worden overtreden en een ontheffing ex artikel 75 van de Flora- en faunawet wordt daarom niet geacht. Wel dienen maatregelen te worden getroffen ten behoeve van Das (hoofdstuk 9).

Wanneer de initiatiefnemer voornemens is een activiteiten uit te voeren dat valt onder bestendig beheer en onderhoud en bestendig gebruik wordt geadviseerd de tabel in hoofdstuk 8 te volgen. Wanneer niet gewerkt kan worden volgens het werkprotocol en/of gedragscode is de kans op een verbodsovertreding van de Flora- en faunawet groot. Mogelijk dient er dan ontheffing te worden aangevraagd. Hierom wordt geadviseerd bij onduidelijkheid en/of twijfel over het toepassen van het werkprotocol een ecologische deskundige te raadplegen.

12 Literatuur

www.natuurloket.nl. Het Natuurloket is een onafhankelijke informatiemakelaar die gegevens over beschermde soorten toegankelijk maakt. Het Natuurloket is een initiatief van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en de Vereniging Onderzoek Flora en Fauna (VOFF);

www.telmee.nl. Invoerportaal van de landelijke Particuliere Gegevensbeherende Organisaties (PGO's), op de site is tevens verspreidingsinformatie van planten en dieren te vinden;

www.waarneming.nl. Dit is een website van vrijwilligers, waarop natuurwaarnemingen in Nederland worden verzameld, op de site is verspreidingsinformatie van planten en dieren te vinden.

Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit - Natura 2000 (gebiedendatabase)

www.zoogdiervereniging.nl

www.ravon.nl

www.zoogdieratlas.nl - samenwerking zoogdiervereniging en Provincie Overijssel

www.vleermuis.net

Delft, J. van, A. de Bruin & P. Frigge 2010. Waarnemingsoverzicht 2009. RAVON 38: 78–98.
Kragt, G.E. 2008. Recreatiepark Het Hulsbeek, Bosbeheerplan 2009–2019. Bosgroep NON, Witharen.

Krijgsveld, K.L., R.R. Smits & J. van der Winden 2004. Verstoringsgevoeligheid van vogels. Update literatuurstudie naar reactie van vogels op recreatie. Bureau Waardenburg bv / Vogelbescherming Nederland, Culemborg / Zeist.

Lange, R., P. Twisk, A. van Winden en A. van Diepenbeek, Zoogdieren van West-Europa, Stichting Uitgeverij KNNV en Vereniging Natuurmonumenten, Utrecht 1994.
Limpens, H., K. Mostert en W. Bongers, Atlas van de Nederlandse vleermuizen: Onderzoek naar verspreiding (periode 1986–1993) en ecologie, KNNV Uitgeverij, Utrecht 1997.

Ministerie van LNV, 2003. Buiten aan het werk. Houd tijdig rekening met beschermde dieren en planten! De Flora- en Faunawet in de praktijk; informatie over vrijstellingen, ontheffingen en gedragscodes.

Provincie Overijssel 2009. Omgevingsvisie en omgevingsverordening Overijssel 2009. Zwolle.

Provincie Overijssel 2010. Natuurbeheerplan provincie Overijssel 2011. Zwolle.

Stichting RAVON, Waarnemingenoverzicht 2006 (verspreidingsperiode 1997–2006), RAVON 27, jaargang 9 (3): blz. 48–64.

Stichting RAVON, Waarnemingenoverzicht 2007 en 2008 (verspreidingsperiode 1998–2008, RAVON 34, jaargang 11 (4): blz. 61–80.

Waarnemingenverslag 2007 'Dagvlinders, libellen en sprinkhanen' (verspreidingsperiode 1999–2006), EIS-Nederland, De Vlinderstichting en de Nederlandse Vereniging voor Libellenstudie.

Westhoff, dr. V., drs. A.J. den Held, Plantengemeenschappen in Nederland, boek Thieme & cie, Zutphen 1975.

13 Bijlage

13.1 Gedragscode Recreatie

GEDRAGSCODE RECREATIE
FLORA- EN FAUNAWET

RECRON EN HISWA

27 juli 2005
110502/ZF5/385/201057

Inhoud

1	Inleiding	5
1.1	Aanleiding en doel	5
1.2	Leeswijzer	6
2	Uitgangspunten voor de gedragscode	7
2.1	Gedragscode Recreatie	7
2.2	Algemeen geldende eisen aan een gedragscode	7
2.3	Andere gedragscodes, regelgeving en handhaving	9
3	Toepassing van de gedragscode recreatie	11
3.1	Algemeen	11
3.2	Activiteiten die onder de gedragscode vallen	12
4	Handelen volgens de gedragscode recreatie	13
4.1	Algemeen	13
4.2	Toepassing per activiteit	16
4.2.1	Maaien kruidige vegetaties op bermen, dijken en velden	16
4.2.2	Begrazen van grazige en kruidige vegetaties	17
4.2.3	Snoeien en dunnen van opgaande beplantingen	18
4.2.4	Onderhoud aan infrastructuur	20
4.2.5	Onderhoud aan bedrijfsgebouwen	22
4.2.6	Maaien van bodem en oevers van wateren (natte profiel)	24
4.2.7	Baggeren van waterbodems	26
4.2.8	Onderhoud aan beschoeiing van wateren of steigers	28
4.2.9	Gebruik	30
4.2.10	Onderhoud aan dijklichamen	32
4.3	Uitzonderingen	32
5	Inpassing in de organisatie	34
5.1	Informatie overdracht RECRON en HISWA aan ondernemers	34
5.2	Controleerbaarheid van werken volgens de gedragscode	34
5.3	Praktische aanbevelingen	35
	Bijlage 1 Soorten waarop de Gedragscode Recreatie betrekking heeft	41
	Bijlage 2 Overige beschermde soorten	49
	Bijlage 3 Achtergronden Flora- en faunawet	50
	Bijlage 4 Internetadressen	53
	Bijlage 5 Voorbeeld instructieformulier	54
	Colofon	55

HOOFDSTUK 1

Inleiding

1.1 AANLEIDING EN DOEL

De Flora- en faunawet beschermt een groot aantal in het wild levende planten en dieren in Nederland. Het gaat dan niet alleen om zeer zeldzame soorten, maar ook algemenere soorten. En het gaat niet alleen om planten en dieren in natuurgebieden, maar ook in de bebouwde kom, op industrieterrein, op recreatieterreinen, etc. Ook recreatieondernemers lopen daarom een grote kans beschermde soorten tegen te komen bij hun activiteiten.

Beschermde planten mogen niet uitgestoken of vernield worden, beschermde dieren mogen niet verontrust, gevangen of gedood worden en hun eieren, nesten en hollen mogen niet verstoord of vernield worden. Dergelijke verboden handelingen (zie bijlage 3) treden niet alleen op bij (grootschalige) ruimtelijke ontwikkelingen, zoals wegaanleg of stadsuitbreidingen, maar ook bij de meer alledaagse en regelmatig terugkerende activiteiten zoals maaien, snoeien of regulier onderhoud van bijvoorbeeld waterbeschoeiingen. Ook recreatieondernemers lopen daarom een grote kans verboden handelingen uit te voeren bij hun (alledaagse) activiteiten.

Hierbij moet opgemerkt worden dat het gebruik van recreatieterreinen veelal niet zal leiden tot effecten op beschermde soorten, anders dan de meest algemene soorten. In zijn algemeenheid is op (reeds langer in gebruik zijnde) recreatieterreinen een evenwicht ontstaan tussen het voorkomen van flora en fauna en het gebruik van die terreinen door mensen. De meer bijzondere soorten waarop volgens de gedragscode maatregelen van toepassing zijn, zullen vaak ook niet op recreatieterreinen aanwezig zijn. Voortzetting van het bestaande gebruik zal in de meeste gevallen dan ook zonder meer mogelijk zijn.

Het accent van de Flora- en faunawet ligt op de bescherming van soorten, niet van individuen. Uitgangspunt is dat de gunstige staat van instandhouding van soorten gewaarborgd blijft. De Flora- en faunawet is daarom bijvoorbeeld niet van toepassing op uitgezaaide planten, ook al behoren deze tot beschermde soorten. Maar wel op beschermde planten die zich gevestigd hebben op een terrein dat voor hun geschikt is gemaakt.

De Flora- en faunawet gaat voor wat betreft verontrusten niet om incidentele verstoring van een dier. Bijvoorbeeld het vluchten van een merel voor een wandelaar wordt niet gezien als 'verontrusten' in de zin van de Flora- en faunawet. Motorcrossen in een natuurgebied, leidend tot verstoring van dieren, valt daar wel onder. Ook wat betreft het doden etc. van dieren geldt een dergelijke benadering. Het incidenteel (per ongeluk) doodrijden van een pad is geen overtreding van de Flora- en faunawet, omdat de bestuurder niet kon weten of vermoeden dat die pad op het betreffende tijdstip op die plek zou zijn. Het doodrijden van een pad op een weg die is afgesloten vanwege de paddentrek, valt daarentegen wel onder de Flora- en faunawet. Voor verstoring of vernietiging van nesten of hollen van dieren moet altijd de vraag worden gesteld of deze, ook als

deze tijdelijk niet gebruikt wordt, van belang is voor de soort en of deze opnieuw gebruikt zal worden. Een nest van een merel of een kleine karekiet is buiten het broedseizoen niet meer als nest te beschouwen in de zin van de Flora- en faunawet, een nest van een Kerkuil daarentegen wel.

Strikte toepassing van de voornoemde regels kan er toe leiden dat, ingeval toch de minder algemene, beschermde soorten aanwezig zijn, normale activiteiten niet meer zouden kunnen plaatsvinden of alleen nog zouden kunnen worden uitgevoerd met een ontheffing. Dit zou leiden tot een grote administratieve lastendruk. Om tot een werkbare toepassing van de wet te komen, zonder dat de instandhouding van soorten in gevaar komt, is in 2004 daarom het gewijzigde 'Besluit vrijstellingen' gepubliceerd. Dit besluit maakt het in veel gevallen mogelijk om activiteiten te kunnen uitvoeren zonder daarvoor een ontheffing te moeten aanvragen. Voor een aantal zeer algemene soorten is in het Besluit een algemene vrijstelling opgenomen. Voor andere soorten moet gewerkt worden volgens een GEDRAGSCODE om activiteiten te kunnen uitvoeren zonder daarvoor een ontheffing aan te vragen.

Omdat een gedragscode het voor recreatieondernemers eenvoudiger kan maken om aan de Flora- en faunawet te voldoen, hebben RECRON en HISWA deze GEDRAGSCODE RECREATIE laten opstellen.

Door het Ministerie van LNV is middels een brief expliciet aangegeven dat een gedragscode voor de recreatiesector kan worden opgesteld. De gedragscode richt zich op bestendig (bestendig) gebruik. Door recreatieondernemers de mogelijkheid te bieden hiervoor van een gedragscode gebruik te kunnen maken, bieden RECRON en HISWA hun de mogelijkheid hun bestaande activiteiten uit te voeren met minder risico's op conflicten met de Flora- en faunawet en op een administratief efficiënte wijze.

1.2

LEESWIJZER

De GEDRAGSCODE RECREATIE bestaat uit twee delen:

Het eerste deel bevat de regels voor toepassing van de GEDRAGSCODE. Dit deel bestaat uit hoofdstukken 2 tot en met paragraaf 5.2. In hoofdstuk 2 zijn de uitgangspunten voor de gedragscode weergegeven: waarop is de gedragscode van toepassing en wat zijn de regels die het Ministerie van LNV oplegt voor gedragscodes. In hoofdstuk 3 is schematisch weergegeven hoe de GEDRAGSCODE gebruikt kan worden en is aangegeven voor welke activiteiten de gedragscode is opgesteld. In hoofdstuk 4 zijn regels gegeven wanneer bij activiteiten beschermde soorten kunnen worden beïnvloed. Tevens zijn situaties aangegeven waarbij afgeweken kan worden van de maatregelen in hoofdstuk 4. In hoofdstuk 5 is aangegeven hoe de GEDRAGSCODE in de organisatie ingepast kan worden en zijn praktische aanbevelingen opgenomen (de praktische aanbevelingen zijn een hulpmiddel bij gebruik van de gedragscode, maar maken daar geen formeel onderdeel van uit). De soorten waarop de GEDRAGSCODE van toepassing is, zijn opgenomen in bijlage 1.

Het tweede deel bestaat uit bijlagen 2 tot en met 4, waarin enige achtergrondinformatie is opgenomen. Dit betreft in bijlage 2 zeer algemene beschermde soorten waarvoor een algemeen geldende vrijstelling aanwezig is voor bestendig gebruik, en waarvoor de gedragscode dus niet toegepast hoeft te worden. In bijlage 3 zijn enkele achtergronden geschetst van de Flora- en faunawet. In bijlage 4 zijn handige internetadressen opgenomen. Bijlage 5 bevat een voorbeeld van een instructieformulier voor toepassing van de gedragscode.

HOOFDSTUK 2 Uitgangspunten voor de gedragscode

2.1 GEDRAGSCODE RECREATIE

De GEDRAGSCODE RECREATIE is van toepassing op de soorten planten en dieren die vermeld zijn in bijlage 1 van deze gedragscode. Zeer algemene soorten planten en dieren (bijlage 2) vallen onder een algemene vrijstelling. Overigens is voor deze soorten wel een algemene zorgplicht van toepassing.

De GEDRAGSCODE RECREATIE is van toepassing op activiteiten die vallen onder het begrip 'bestendig gebruik'. Hierbij gaat het om activiteiten die regelmatig worden uitgevoerd en/of gericht zijn op behoud van de bestaande situatie.

De GEDRAGSCODE RECREATIE is van toepassing op alle terreinen die in eigendom en/of beheer zijn van recreatiebedrijven en die gebruikt worden voor recreatieve activiteiten. Het gaat daarbij bijvoorbeeld om:

- Recreatieterreinen
- Picknickplaatsen
- Attractieparken
- Kampeerterreinen
- Zwembaden
- Evenemententerreinen
- Wandel- en fietspaden
- Jachthavens en werven
- Passantenplaatsen
- Vaarscholen en verhuurbedrijven
- Vaarwegen
- Visplaatsen

In paragraaf 4.2 is een nadere uitwerking gemaakt van activiteiten en werkzaamheden waarop deze gedragscode van toepassing is.

2.2 ALGEMEEN GELDENDE EISEN AAN EEN GEDRAGSCODE

In de gedragscode wordt beschreven hoe schade aan beschermde soorten dieren en planten worden voorkomen of tot een minimum beperkt. De gedragscode moet aangeven hoe in de praktijk 'zorgvuldig' wordt gehandeld. Er gelden geen voormerken voor een gedragscode. De vrijstelling die de gedragscode biedt geldt pas als aangetoond kan worden dat ook daadwerkelijk volgens de goedgekeurde gedragscode wordt gehandeld.

Zorgvuldig handelen:	Zorgvuldig handelen houdt onder andere in dat er geen 'wezenlijke invloed' uitgaat op beschermde soorten en dat schade aan soorten zoveel mogelijk wordt voorkomen. Zorgvuldig handelen gaat verder dan de algemeen geldende zorgplicht: zorgvuldig handelen houdt in dat actief wordt opgetreden om schade aan de soorten te voorkomen.
Wezenlijke invloed:	Met de term 'wezenlijke invloed' wordt bedoeld op wezenlijke negatieve invloed op de soort. Of hiervan sprake is hangt af van de lokale, regionale, landelijke en Europese stand van de soort. Bij invloed op individuen van een soort moet gekeken worden of dit invloed heeft op de stand van de soort. Of sprake is van wezenlijke invloed moet van geval tot geval bekeken worden en is afhankelijk van de stand van de soort, eigenschappen van de soort (bijvoorbeeld verplaatsingsmogelijkheden), eigenschappen van de omgeving (blijft voldoende leefgebied beschikbaar). De gedragscode is gericht op de minder algemene tot zeldzame soorten waarop snel sprake is van wezenlijke invloed. Door juist deze soorten in de gedragscode te betrekken wordt voorkomen dat invloed op die soorten leidt tot wezenlijke invloed.
Criteria:	De gedragscode hoeft alleen aandacht te besteden aan soorten waarvoor de gedragscode geldt (opgenomen in bijlage 1). Criteria waarop de gedragscode door het Ministerie van LNV getoetst worden, zijn: ▪ de gedragscode moet voldoende concreet zijn ▪ de gedragscode moet een waarborg bevatten dat de werkzaamheden geen wezenlijke invloed hebben op beschermde soorten ▪ de gedragscode moet voorzorgsmaatregelen bevatten die schade aan beschermde soorten door uw werkzaamheden zo veel mogelijk voorkomen
Kennis van planten en dieren:	Er is nogal wat kennis nodig van planten en dieren om de gedragscode te gebruiken. Het is daarom te overwegen een ecologisch deskundige te betrekken bij de voorbereiding (toepassing) van de gedragscode
Gedragscode niet verplicht:	Er is geen verplichting tot het gebruik van een gedragscode, maar indien de gedragscode niet wordt toegepast moet voor elke afzonderlijke activiteit met invloed op beschermde soorten de ontheffingsprocedure doorlopen worden. Het is daarom efficiënter gebruik te maken van de gedragscode, die niet per initiatiefnemer, maar per sector opgesteld kan worden.
Goedkeuringsprocedure:	De gedragscode moet voor gebruik zijn goedgekeurd door de Minister van LNV. De minister toetst of in de gedragscode de richtlijnen uit artikel 16c van de AMvB artikel 75 voldoende zijn uitgewerkt voor de uitvoering van werkzaamheden.

2.3 ANDERE GEDRAGSCODES, REGELGEVING EN HANDHAVING

Andere gedragscodes

Behalve de GEDRAGSCODE RECREATIE zijn reeds twee gedragscodes opgesteld:

- voor het bosbeheer (Bosschap en Vogelbescherming) (www.boschap.nl);
- voor de waterschappen (STOWA) (www.stowa.nl).

De recreatiesector zou ook gebruik kunnen maken van één van deze gedragscodes. Het nadeel daarvan is echter dat de gedragscode voor bosbeheer is beperkt tot toepassing in bossen. De gedragscode voor de waterschappen is breder van inhoud, maar het gebruik ten behoeve van recreatieve activiteiten wordt daarmee niet gedekt.

De GEDRAGSCODE RECREATIE is met deze twee gedragscodes afgestemd. Er zijn wel inhoudelijke verschillen, met name in de wijze waarop de maatregelen in de gedragscodes zijn gepresenteerd. In de GEDRAGSCODE RECREATIE is gekozen voor een weergave van maatregelen per groep beschermde soorten. De gedragscode geeft algemene richtlijnen, in de toepassing van de gedragscode kan dit nader worden ingevuld in de voorzorgsmaatregelen zoals die in specifieke situaties vereist zijn.

Overige regelgeving

In de GEDRAGSCODE RECREATIE zijn de voorwaarden gesteld betreffende de omgang met volgens de Flora- en faunawet beschermde soorten. De Flora- en faunawet is gericht op de bescherming van een aantal soorten. Andere overheden kunnen ten aanzien van de bescherming van die soorten geen zwaardere eisen stellen dan in de Flora- en faunawet zijn neergelegd. Wel kunnen andere overheden regels stellen met betrekking tot beschermde of bedreigde soorten, bomen, etc. voor het doorlopen van planologische procedures, in geval van ruimtelijke inrichting (bestemmingsplannen, ontheffingen van bestemmingsplannen). Gemeenten kunnen echter niet bij het afgeven van vergunningen zoals milieuvergunningen, sloopvergunningen, bouwvergunningen, etc. toetsing aan de Flora- en faunawet of andere eisen ten aanzien van planten of dieren vereisen.

Handhaving

Over de handhaving van de Wet in het algemeen en de rol van de gedragscode stelt de Toelichting op het Vrijstellingenbesluit:

“De gebruiker dient ten genoegen van de handhaver aan te tonen dat hij handelt conform de goedgekeurde gedragscode. De bewijslast ligt derhalve bij de gebruiker van de vrijstellingen. De gebruiker van de vrijstellingen is vrij om te bepalen hoe hij dit aantoont. Over het algemeen zal een gedragscode die concreet en duidelijk geformuleerd is het voldoen aan de bewijslast vergemakkelijken. Het verdient aanbeveling bij het opstellen van de gedragscode reeds rekening te houden met de bewijslast. Voorts kan het vastleggen van gegevens in bepaalde fasen van de werkprocessen bijdragen aan het voldoen aan de bewijslast, bijvoorbeeld gegevens over de beschermde dieren en planten die zijn aangetroffen bij de inventarisaties.”

Het verdient derhalve aanbeveling om gegevens over de aanwezigheid van beschermde soorten en over uw werkwijze goed te documenteren. Dit geldt overigens in alle gevallen, ook als er niet volgens deze gedragscode wordt gewerkt.

Handhaving gebeurt door de Algemene Inspectiedienst, de politie kan in geval van overtredingen van de Flora- en faunawet ook ingrijpen. In geval van controles en dergelijke adviseren wij u altijd te vragen naar de legitimatie van de handhaver en de gegevens van de handhaver te noteren. In geval van overtredingen van de Flora- en faunawet kan de handhaver werk stilleggen, activiteiten verbieden of beeindigen en/of proces-verbaal opmaken.

Overtredingen van de Flora- en faunawet zijn een economisch delict. Hierop zijn relatief hoge boetes mogelijk, die door de rechter worden opgelegd. Er is geen afkoop mogelijk van rechtsvervolgning door aan de handhaver een boete te betalen, in alle gevallen worden geconstateerde overtredingen behandeld door het Openbaar Ministerie (Justitie).

De recreatieondernemer is eindverantwoordelijk en aanspreekbaar voor datgene wat gebeurt op zijn terrein en onder zijn verantwoordelijkheid. Door duidelijke afspraken te maken met gasten, derden die terreinen gebruiken, aannemers, etc. kan in geval van overtredingen verhaal worden gehaald bij degene die de overtredingen pleegt.

HOOFDSTUK 3

Toepassing van de gedragscode recreatie

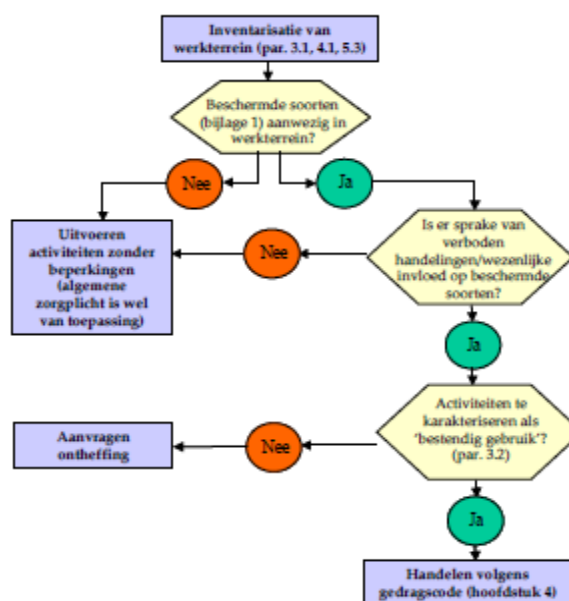
3.1 ALGEMEEN

Voor de toepassing van de GEDRAGSCODE RECREATIE geldt het schema zoals in figuur 3.1 is afgebeeld.

HET (LATEN) UITVOEREN VAN EEN INVENTARISATIE NAAR BESCHERMDE SOORTEN PLANTEN EN DIEREN IS ESSENTIEEL:

Alleen door een inventarisatie te doen of te laten uitvoeren is vast te stellen of sprake kan zijn van verboden handelingen bij gebruik van recreatieterreinen. De inventarisatie moet worden uitgevoerd door iemand die voldoende deskundig is op het gebied van flora en fauna. De omvang van de inventarisatiewerkzaamheden is afhankelijk van de situatie op het terrein: in sommige gevallen kan een inventarisatie beperkt zijn tot een enkel kortdurend bezoek door een deskundige (bijvoorbeeld op een kleine camping, waar geen van de in bijlage 1 genoemde soorten aanwezig zijn), in andere gevallen (bijvoorbeeld grote parken, bijzondere omstandigheden wat betreft aanwezige biotopen) is een uitgebreide inventarisatie nodig. Voor wat betreft vogels is het voldoende de soorten in de tabel uit bijlage 1 te inventariseren, voor algemene soorten kan volstaan worden met een algemene beoordeling van wel/niet aanwezig.

FIGUUR 3.1:
Stroomschema voor gebruik
van de GEDRAGSCODE
RECREATIE

Met 'beschermde soorten' worden die soorten bedoeld waarop de gedragscode van toepassing is (opgenomen in bijlage 1). Voor zeer algemene beschermde soorten (bijlage 2) geldt een algemeen geldende vrijstelling

3.2

ACTIVITEITEN DIE ONDER DE GEDRAGSCODE VALLEN

'Bestendig gebruik' betreft het uitvoeren van handelingen in, en het gebruiken van gebieden die samenhangen met de landschappelijke kwaliteiten van die gebieden en die daarin zijn ingepast. Het gebruik vindt al langer op deze manier plaats en beschermde soorten hebben zich hieraan aangepast. Wanneer activiteiten veranderen in frequentie, omvang of intensiteit, is geen sprake van bestendig gebruik.

De gedragscode is van toepassing voor het gebruik van de eigen terreinen van recreatieondernemers, alsmede op activiteiten van recreatieondernemers op gehuurde of tijdelijk in gebruik zijnde terreinen. Bestendig gebruik omvat ook (voortzetting van) de reguliere werkzaamheden die gericht zijn op het handhaven van de bestaande situatie. Vaak gaat het om weinig ingrijpende werkzaamheden, zoals het maaien van gazons, snoeien van beplantingen, etc. De werkzaamheden vinden doorgaans plaats in een regelmatig terugkerend regime. Vaak is er voor deze werkzaamheden een beheer- of onderhoudplan voor de langere termijn. De aanwezigheid van (beschermde) soorten planten en dieren is vaak afhankelijk van het gevoerde beheer, waardoor continuering van het beheer en onderhoud een voorwaarde is voor hun voortbestaan.

Werkzaamheden die niet al gedurende langere tijd worden uitgevoerd, of die een incidenteel karakter hebben (zoals vervanging van bedrijfsgebouwen of recreatieve gebouwen) vallen niet onder gebruik.

Werkzaamheden die onder gebruik vallen zijn bijvoorbeeld:

- Maaien van grazige en kruidige vegetaties op bermen, dijken en percelen.
- Begrazingsbeheer van grazige en kruidige vegetaties.
- Snoeien en dunnen van opgaande beplantingen.
- Onderhoud van infrastructuur (bijvoorbeeld fiets- en wandelpaden) op recreatieterreinen.
- Onderhoud aan dijklichamen.
- Onderhoud en herstelwerkzaamheden aan beschoeiing van wateren.
- Onderhoud en herstelwerkzaamheden aan steigers en bedrijfsgebouwen.
- Maaien van bodem en taluds van wateren (sloten, poelen).
- Baggeren van wateren.
- Kamperen op kampeerterreinen, met gebruikmaking van bijbehorende voorzieningen.
- Gebruik van ligplaatsen in havens, met gebruikmaking van bijbehorende voorzieningen.
- Gebruik van passantenplaatsen.
- Opbouwen van evenemententerrein (mits steeds op dezelfde plaats).
- Gebruik van (niet openbare) bestaande wandel- en fietspaden op eigen terreinen.
- Verhuren van vaartuigen als kano's, roeiboten, zeilboten of gemotoriseerde vaartuigen, voertuigen zoals fietsen, of last-, trek- en rijdieren zoals rijpaarden, paarden met huifkarren, etc.
- Alle handelingen en/of voer-/vaartuigbewegingen die in het normale gebruik noodzakelijk zijn ten behoeve van het functioneren van het bedrijf in zijn geheel en de accommodatie.

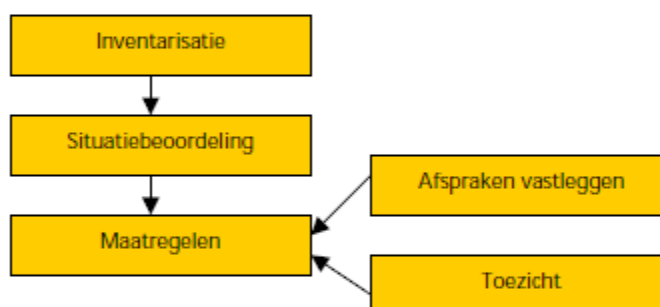
HOOFDSTUK

4 Handelen volgens de gedragscode recreatie

4.1

ALGEMEEN

In dit hoofdstuk worden de maatregelen beschreven die de recreatieondernemer zal treffen om schade aan het voortbestaan van beschermde soorten te voorkomen bij bestendig gebruik.

De eerste stap voor toepassing van de GEDRAGSCODE RECREATIE bestaat uit de inventarisatie van beschermde planten en dieren. Een inventarisatie is noodzakelijk om de juiste maatregelen te kunnen treffen.

Op grond van de inventarisatie wordt een situatiebeoordeling gemaakt. Zijn er beschermde soorten aanwezig en vallen deze onder de gedragscode? Zijn er conflicten te verwachten met het gebruik en leidt dit tot 'wezenlijke invloed' op die soorten? Aan de hand van deze situatiebeoordeling is vast te stellen voor welke activiteiten of werkzaamheden in het onderhoud, beschreven in paragraaf 4.2, of voor welke soorten bij het recreatief gebruik, beschreven in paragraaf 4.3, maatregelen genomen moeten worden. Door de te nemen maatregelen op te schrijven, op te nemen in het onderhouds- of werkplan voor het onderhoud op het terrein of in (schriftelijke) afspraken bij activiteiten van het derden, is controleerbaar te maken dat de gedragscode wordt toegepast. Bij gebruik van de gedragscode is het schriftelijk vastleggen van de te nemen maatregelen verplicht. Indien werkzaamheden worden uitbesteed aan aannemers of door eigen personeel, is het belangrijk de maatregelen in bestekken, contracten of werkopdrachten vast te leggen. De ondernemer moet vervolgens toezicht houden op naleving van de afspraken, en eventueel ook de gevolgen voor specifieke soorten monitoren en evalueren.

TABEL 4.1:
Overzicht algemene
maatregelen

Algemene maatregelen	Toelichting
Inventarisaties van beschermde flora en fauna	De recreatieondernemer dient een inventarisatie uit te laten voeren naar beschermde planten en dieren in het plangebied. Op deze manier is een actueel en compleet overzicht bij de ondernemer aanwezig van de verspreiding van beschermde planten- en diersoorten in het gebied en de directe omgeving. Een dergelijk overzicht is essentieel om te kunnen voldoen aan de specifieke regels in deze gedragscode. De inventarisatie wordt uitgevoerd door een persoon of bedrijf met aantoonbare ervaring en kwaliteiten. De inventarisatie vindt in principe één maal per tien jaar plaats. De inventariseerder bepaalt in overleg met de recreatieondernemer of (voor bepaalde soorten of soortengroepen) een andere frequentie noodzakelijk is en legt dit vast in het inventarisatierapport.
Situatiebeoordeling	Met het overzicht van beschermde soorten kan de situatie voorafgaand aan de uitvoering van werkzaamheden en/of handelingen voor het gebruik worden bepaald. De vraag hierbij is of de activiteiten zonder maatregelen te nemen zouden leiden tot een wezenlijke invloed op die soorten. Op basis hiervan kan worden vastgesteld welke maatregelen volgens de gedragscode noodzakelijk zijn bij de uitvoering van de werkzaamheden. Deze maatregelen worden opgenomen in het beheer-, onderhouds- of werkplan voor de betreffende locatie.
Vastleggen van afspraken met personeel en aannemers	De recreatieondernemer is verantwoordelijk voor de naleving van de maatregelen die in het kader van deze gedragscode noodzakelijk zijn. Maatregelen worden vervat in instructies aan het personeel. In het geval van aanbesteding of bij activiteiten van derden op het terrein worden afspraken ten aanzien van zorgvuldige werkmethode conform deze gedragscode vastgelegd in het contract (bestek) tussen de recreatieondernemer en aannemers of derden.
Toezicht en monitoring	De ondernemer ziet er op toe dat de gemaakte afspraken worden nageleefd en of de betreffende soort(en) voldoende worden gespaard / aanwezig blijven.

In de paragrafen 4.2 en 4.3 zijn maatregelen beschreven om schade aan beschermde soorten zoveel mogelijk te voorkomen en er zorg voor te dragen dat populaties van planten en dieren blijven voortbestaan. Toepassing van de maatregelen is nodig wanneer sprake is van verboden handelingen, zoals opgenomen in de artikelen 8 tot en met 12 van de Flora- en faunawet. Wanneer daarvan geen sprake is, ofwel omdat er geen beschermde soorten (bijlage 1) aanwezig zijn, ofwel omdat op aanwezige beschermde soorten geen effecten optreden, moet aantoonbaar gewerkt worden volgens de Gedragscode.

4.2 TOEPASSING PER ACTIVITEIT

4.2.1 MAAIEN KRUIDIGE VEGETATIES OP BERMEN, DIJKEN EN VELDEN

Maaien is het gehele jaar door mogelijk zonder maatregelen, indien geen soorten uit bijlage 1 aanwezig zijn in de directe omgeving van de maaiaktiviteit.

Indien soorten uit bijlage 1 aanwezig zijn op de plaats waar werkzaamheden worden uitgevoerd, zijn maatregelen nodig in bepaalde perioden van het jaar. Onderstaande schema's geven een overzicht en een toelichting.

Periode Soortengroep (soorten uit bijlage 1)	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
geen												
planten												
zoogdieren												
broedvogels												
reptielen												
amfibieën												
dagvlinders												
	(vrijwel) geen maatregelen nodig											
	in deze periode zijn maatregelen nodig indien de activiteit leidt tot beïnvloeding van soorten uit bijlage 1											
	activiteit niet uitvoeren, tenzij daartoe een noodzaak aanwezig is (bijvoorbeeld verkeersveiligheid in verband met uitzicht of bruikbaarheid van het terrein voor recreatie, mits dat altijd al zo gebruikt wordt), en daarbij maatregelen nemen om soorten uit bijlage 1 te ontzien											

Indien de activiteit plaatsvindt op plaatsen waar soorten uit bijlage 1 aanwezig zijn, worden (afhankelijk van de aanwezige soorten) de volgende maatregelen genomen (gespecificeerd per soortengroep):

TABEL 4.2:
Voorzorgsmaatregelen voor
maaiwerkzaamheden bij
aanwezigheid van
beschermde soorten uit
bijlage 1

Aanwezige soorten bijlage 1:	Voorzorgsmaatregelen
Planten	▪ Maaien buiten het bloeiseizoen (vóór 1 april of na 1 september). ▪ Bij maaien tussen 1 april en 1 september beschermde planten vooraf opsporen en de planten sparen bij het maaien. Bij verspreid voorkomen van planten minimaal 25 % van de groeiplaats ongemaaid laten.
Zoogdieren	▪ Maaien buiten het voortplantingsseizoen (vóór 1 april of na 1 oktober). ▪ Bij maaien in de periode 1 april – 1 oktober bij iedere maaibeurt de directe omgeving van het nest/hol en 25% van het leefgebied niet maaien.
Broedvogels	▪ Maaien zoveel mogelijk buiten het belangrijkste deel van het broedseizoen (vóór 15 maart of na 15 juli). ▪ Maaien tussen 15 maart en 1 juni alleen als daar noodzaak toe is (bijvoorbeeld vanwege veiligheid). Nesten vooraf opsporen en tot minimaal 5 meter om het nest niet maaien. ▪ Bij maaien tussen 1 juni en 15 juli nesten vooraf opsporen en tot minimaal 3 meter om het nest niet maaien. ▪ Buiten de periode 15 maart – 15 juli kunnen in uitzonderingsgevallen broedende vogels aanwezig zijn. Nesten vooraf opsporen en tot minimaal 3 meter om het nest niet maaien.
Reptielen	▪ Maaien vóór 1 april of na 15 september. ▪ Bij maaien tussen 1 april en 15 september stroken van de vegetatie (ten minste 33% van de oppervlakte) ongemaaid laten. Handmatig maaien zodat aanwezige dieren niet verwond of gedood worden.
Amfibieën	▪ Bij werkzaamheden in de periode 1 maart – 1 oktober wordt rekening gehouden met de mogelijke aanwezigheid van dieren. Aanwezige dieren worden zoveel mogelijk verwijderd van het te maaien terrein. Maaien vindt in deze periode overdag plaats.
Dagvlinders	▪ Maaien buiten het voortplantingsseizoen (vóór 1 april of na 1 september). ▪ Bij maaien tussen 1 april en 1 september vooraf waardplanten van vlinders opsporen en 50 cm om de plant niet maaien. Bij verspreid voorkomen van waardplanten minimaal 33% van de groeiplaats van waardplanten ongemaaid laten.

4.2.2

BEGRAZEN VAN GRAZIGE EN KRUIDIGE VEGETATIES

Begrazen van terreinen is het gehele jaar door mogelijk zonder maatregelen, indien geen soorten uit bijlage 1 aanwezig zijn in de terreinen.

Indien soorten uit bijlage 1 aanwezig zijn in het te begrazen terrein, dient het begrazingsplan hierop te worden aangepast. Zo nodig wordt de intensiteit (aantal dieren en periode van begrazing) en de keuze van diersoort hierop aangepast en worden eventueel delen van gebieden uitgerasterd. Zo nodig (bij aanwezigheid bijzondere broedvogels) wordt nestbescherming toegepast.

4.2.3

SNOEIEN EN DUNNEN VAN OPGAANDE BEPLANTINGEN

Snoeien en dunnen van beplantingen is het gehele jaar door mogelijk zonder maatregelen, indien geen soorten uit bijlage 1 aanwezig zijn.

Indien soorten uit bijlage 1 aanwezig zijn op de plaats waar werkzaamheden worden uitgevoerd, zijn maatregelen nodig in bepaalde perioden van het jaar. Onderstaande schema's geven een overzicht en een toelichting.

Periode Soortengroep (soorten uit bijlage 1)	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
geen												
planten												
vleermuizen												
overige zoogdieren												
broedvogels												
reptielen												
amfibieën												
dagvlinders												
bosmieren/ kevers												
	(vrijwel) geen maatregelen nodig											
	in deze periode zijn maatregelen nodig indien de activiteit leidt tot beïnvloeding van soorten uit bijlage 1											
	activiteit niet uitvoeren, tenzij daartoe een noodzaak aanwezig is (planningstechnisch niet anders mogelijk, veiligheidsaspecten, mits dit altijd al gebeurt), en daarbij maatregelen nemen om soorten uit bijlage 1 te ontzien											

NB. Het kappen van bomen anders dan uit een oogpunt van onderhoud van de opstand valt onder de categorie 'Ruimtelijke ontwikkeling en inrichting.' Voorbeelden hiervan zijn het kappen van bomen voor bouw van woningen, bungalows, aanleg van infrastructuur, etc.. De gedragscode is hierop niet van toepassing; wanneer beschermde soorten voorkomen die schade ondervinden van de kap (m.u.v. de zeer algemene soorten waarvoor een algemene vrijstelling geldt) is een ontheffing vereist.

Bij het onderhoud/gebruik van bos en bomen dienen de volgende elementen te worden ontzien:

- nesten van vogels als vermeld in bijlage 1;
- horstbomen en nestkasten van roofvogels;
- bomen met holen, spleten, rottingsgaten;
- nesten van kolonievogels;
- mierenhopen;
- dassenburchten;
- jeneverbessen;
- nestbomen van Eekhoorn, Boommarter, Hazelmuis en/of Eikelmuis;
- broedbomen van kevers (Vliegend hert).

Indien de activiteit plaatsvindt op plaatsen waar soorten uit bijlage 1 aanwezig zijn, worden (afhankelijk van de aanwezige soorten) de volgende maatregelen genomen (gespecificeerd per soortengroep):

TABEL 4.3:
Voorzorgsmaatregelen voor
snoei- en dunnings-
werkzaamheden bij
aanwezigheid van
beschermde soorten uit
bijlage 1

Aanwezige soorten bijlage 1:	Voorzorgsmaatregelen
Vaatplanten	▪ Werkzaamheden uitvoeren na bloei en zaadzetting (voor 1 april of na 1 september) ▪ Bij snoeien/dunnen tussen 1 april en 1 september beschermde planten vooraf opsporen en 1 meter om de plant niet betreden. Bij verspreid voorkomen aantal werkpaden en valplaatsen van bomen beperken zodat minimaal 25 % van de groeiplaats onaangetast blijft. ▪ In het leefgebied van beschermde soorten geen houtsnippers toepassen.
Vleermuizen	▪ Snoeien/dunnen buiten de kraamtijd en voortplantingstijd (voor 15 maart of na 15 september). Overdag uitvoeren van werkzaamheden. Bomen waarin zich kraamkolonies van vleermuizen bevinden laten staan. ▪ Snoeien/dunnen tussen 15 maart en 15 september alleen als daar noodzaak toe is. Verblijfplaatsen van vleermuizen vooraf opsporen en de bomen met vleermuisverblijfplaatsen niet snoeien (tenzij daartoe een dwingende noodzaak aanwezig is, bijvoorbeeld acute veiligheidsproblemen).
Overige zoogdieren	▪ Snoeien/dunnen bij voorkeur na voortplantingsperiode en voor winterslaap (tussen 15 augustus en 1 november). Speciale plaatsen zoals nesten van Eekhoorns en /of Boomarmaters, Eikelmuis en Hazelmuis en burchten van Dassen ontzien. ▪ In overige perioden plekken die voor overige zoogdieren van belang zijn als verblijfplaats (nesten, burchten) ontzien.
Broedvogels	▪ Snoeien en dunnen buiten het broedseizoen (voor 15 maart of na 15 juli), waarbij bomen met holen of spleten met sporen van vogelnesten worden gespaard en bomen met bewoonde of bewoonbare horsten van roofvogels niet worden geveld. ▪ Snoeien tussen 15 maart en 15 juli alleen als daar noodzaak toe is. Bij het snoeien van bomen of struwelen in deze periode vooraf vogelnesten zo veel mogelijk opsporen; deze nesten moeten zo veel mogelijk gespaard worden.
Reptielen	▪ Tussen 1 april en 15 augustus geen werkzaamheden uitvoeren. ▪ Bij snoeien/dunnen voor 15 maart of na 15 augustus, potentiële verblijfplaatsen in bladhopen en holen, ruimten onder boomstroken etc. opsporen en ongemoeid laten. ▪ Bij snoeien/dunnen buiten de voortplantingsperiode en in de overwinteringsperiode (15 september tot 15 maart) bij kappen en snoeien zo veel mogelijk ruimte ongemoeid laten, bijvoorbeeld te verwijderen bomen via een beperkt aantal routes uitslepen. ▪ Er worden in het leefgebied van deze soorten geen houtsnippers toegepast.
Amfibieën	▪ Snoeien/dunnen bij voorkeur na voortplantingsperiode en voor winterslaap (tussen 1 juli en 1 november). ▪ Bij snoeien/dunnen voor 1 juli of na 1 november, potentiële verblijfplaatsen in bladhopen en holen, ruimten onder boomstroken etc. opsporen en ongemoeid laten. ▪ Bij snoeien/dunnen in de overwinteringsperiode (1 november tot 15 maart) bij kappen en snoeien zo veel mogelijk ruimte ongemoeid laten, bijvoorbeeld te verwijderen bomen via een beperkt aantal routes uitslepen. ▪ Er worden in het leefgebied van deze soorten geen houtsnippers toegepast.
Dagvlinders	▪ Werkzaamheden in de periode 1 april – 1 september zoveel mogelijk voorkomen ▪ Bij aanwezigheid van dagvlinders jaarlijks ten minste 33% van het leefgebied intact houden
Bosmieren/kevers	▪ Nesten/broedbomen ontzien/laten staan.

4.2.4

ONDERHOUD AAN INFRASTRUCTUUR

Onderhoud aan infrastructuur is het gehele jaar door mogelijk zonder maatregelen, indien geen soorten uit bijlage 1 aanwezig zijn.

Indien soorten uit bijlage 1 aanwezig zijn op de plaats waar werkzaamheden worden uitgevoerd, zijn maatregelen nodig in bepaalde perioden van het jaar. Onderstaande schema's geven een overzicht en een toelichting.

Periode Soortengroep (soorten uit bijlage 1)	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
geen												
planten												
vleermuizen												
overige zoogdieren												
broedvogels												
reptielen												
amfibieën												
dagvlinders												
	(vrijwel) geen maatregelen nodig											
	in deze periode zijn maatregelen nodig indien de activiteit leidt tot beïnvloeding van soorten uit bijlage 1											
	activiteit niet uitvoeren, tenzij daartoe een noodzaak aanwezig is (bijvoorbeeld verkeersveiligheid), en daarbij maatregelen nemen om soorten te ontzien											

N.B. Onderhoud aan infrastructuur betreft het uitvoeren van werken waarbij de infrastructuur zoals die aanwezig is, wordt gehandhaafd. Wanneer er veranderingen optreden (bijvoorbeeld het aanleggen van verhardingen waar dat voorheen niet aanwezig was) valt het onderhoud niet onder 'bestendig gebruik', maar onder ruimtelijke ontwikkelingen. Daarvoor geldt de GEDRAGSCODE RECREATIE niet.

Indien de activiteit plaatsvindt op plaatsen waar soorten uit bijlage 1 aanwezig zijn, worden (afhankelijk van de aanwezige soorten) de volgende maatregelen genomen (gespecificeerd per soortengroep):

TABEL 4.4:
Voorzorgsmaatregelen voor
onderhoudswerkzaamheden
bij aanwezigheid van
beschermde soorten uit
bijlage 1

Aanwezige soorten bijlage 1:	Voorzorgsmaatregelen
Planten	Standplaatsen van beschermde soorten vrijwaren van vernietiging door ruimtegebruik naast de te onderhouden infrastructuur
Vleermuizen	- Uitvoeren van werkzaamheden buiten het kolonieseizoen om verstoring te voorkomen (vóór 15 maart of na 15 augustus). - Werkzaamheden tussen 15 maart en 15 augustus alleen als daar noodzaak toe is, bijvoorbeeld voor reparaties wanneer sprake is van afbreuk aan de verkeersveiligheid.
Overige zoogdieren	- Uitvoeren van werkzaamheden buiten het voortplantingsseizoen om verstoring te voorkomen (vóór 15 maart of na 15 augustus, bij aanwezigheid van dassen in de directe omgeving vóór 15 december). - Werkzaamheden tussen 15 maart en 15 augustus (bij dassen tussen 15 december en 15 augustus) alleen als daar noodzaak toe is, bijvoorbeeld voor reparaties wanneer sprake is van afbreuk aan de verkeersveiligheid.
Broedvogels	- Uitvoeren van werkzaamheden buiten het broedseizoen om verstoring te voorkomen (vóór 15 maart of na 15 juli). - Werkzaamheden tussen 15 maart en 15 juli alleen als daar noodzaak toe is, bijvoorbeeld voor reparaties wanneer sprake is van afbreuk aan de verkeersveiligheid.
Reptielen	- Uitvoeren van werkzaamheden buiten het voortplantingsseizoen om verstoring te voorkomen (vóór 1 april of na 15 juni). - Bij werkzaamheden tussen 1 april en 15 juni eventueel aanwezige voortplantingsplekken (broeihopen, open zand, etc.) vrijwaren van verstoring. - Werkzaamheden tussen 1 april en 15 augustus alleen als daar noodzaak toe is, bijvoorbeeld voor reparaties wanneer sprake is van afbreuk aan de verkeersveiligheid.
Amfibieën	Ingeval van werkzaamheden in de periode 15 februari – 1 november nagaan of het werkterrein afgezet moet worden om trekkende amfibieën te weren.
Dagvlinders	Ingeval bermen van infrastructuur leefgebied vormen van beschermde dagvlinders dienen de leefgebieden (vegetaties met waardplanten, mierennesten voor overwinterende poppen) gevrijwaard te blijven van verstoring

Indien beschermde soorten langs de infrastructuur voorkomen wordt, tenzij het niet anders kan, geen gebruik gemaakt van:

- chemische onkruidbestrijding;
- schadelijke middelen bij gladheidsbestrijding.

4.2.5

ONDERHOUD AAN BEDRIJFSGEBOUWEN

Onderhoud aan bedrijfsgebouwen is het gehele jaar door mogelijk zonder maatregelen, indien geen soorten uit bijlage 1 aanwezig zijn.

Indien soorten uit bijlage 1 aanwezig zijn op de plaats waar werkzaamheden worden uitgevoerd, zijn maatregelen nodig in bepaalde perioden van het jaar. Onderstaande schema's geven een overzicht en een toelichting.

Periode Soortengroep (soorten uit bijlage 1)	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
geen												
vleermuizen												
overige zoogdieren												
broedvogels												
reptielen en amfibieën												
	(vrijwel) geen maatregelen nodig											
	in deze periode zijn maatregelen nodig indien de activiteit leidt tot beïnvloeding van soorten uit bijlage 1											
	activiteit niet uitvoeren, tenzij daartoe een noodzaak aanwezig is (bijvoorbeeld optreden van lekkage), en daarbij maatregelen nemen om soorten te ontzien											

Indien de activiteit plaatsvindt op plaatsen waar soorten uit bijlage 1 aanwezig zijn, worden (afhankelijk van de aanwezige soorten) de volgende maatregelen genomen (gespecificeerd per soortengroep):

TABEL 4.5:
Voorzorgsmaatregelen voor
onderhoud aan
bedrijfsgebouwen bij
aanwezigheid van
beschermde soorten uit
bijlage 1

Aanwezige soorten bijlage 1:	Voorzorgsmaatregelen
Vleermuizen	▪ Werkzaamheden buiten de koloniekeperiode (1 april – 15 augustus) en/of buiten de overwinteringsperiode (1 november – 1 april). ▪ Bij werkzaamheden binnen de koloniekeperiode en/of de overwinteringsperiode de kolonieplekken dan wel overwinteringsplekken ongemoeid laten (ook niet verstoren). ▪ Voor eventueel vernietigde verblijfsplaatsen vervangende verblijfsplaatsen creëren.
Overige zoogdieren	▪ Werkzaamheden buiten de voortplantingsperiode (1 april – 1 augustus) en/of buiten de overwinteringsperiode (1 november – 1 maart). ▪ Bij werkzaamheden binnen de voortplantingsperiode en/of de overwinteringsperiode de nestplekken dan wel overwinteringsplekken ongemoeid laten (ook niet verstoren). ▪ Voor eventueel vernietigde nestplekken of overwinteringsplekken vervangende plekken creëren.
Broedvogels	▪ Werkzaamheden buiten het broedseizoen (15 maart – 15 juli). ▪ Werkzaamheden tussen 15 maart en 15 juli alleen als daar noodzaak toe is. Nesten vooraf opsporen en ongemoeid laten (ook niet verstoren). ▪ Bij werkzaamheden buiten het broedseizoen rekening houden met daar eventueel permanent verblijvende soorten (bijv. Kerkuil of Steenuil). Broedplaatsen in stand houden of vervangende broedplaatsen creëren indien deze worden vernietigd.
Amfibieën en reptielen	▪ Werkzaamheden buiten de overwinteringsperiode (uitvoering tussen 1 november en 1 april). ▪ Bij werkzaamheden binnen de overwinteringsperiode de overwinteringsplekken ongemoeid laten (ook niet verstoren). ▪ Overwinteringsplekken instandhouden of vervangende overwinteringsplekken creëren indien deze worden vernietigd.

4.2.6

MAAIEN VAN BODEM EN OEVERS VAN WATEREN (NATTE PROFIEL)

Onderhoud aan bodem en oevers van wateren is het gehele jaar door mogelijk zonder maatregelen, indien geen soorten uit bijlage 1 aanwezig zijn.

Indien soorten uit bijlage 1 aanwezig zijn op de plaats waar werkzaamheden worden uitgevoerd, zijn maatregelen nodig in bepaalde perioden van het jaar. Onderstaande schema's geven een overzicht en een toelichting.

Periode Soortengroep (soorten uit bijlage 1)	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
geen												
planten												
zoogdieren												
broedvogels												
amfibieën en Ringslang												
vissen												
libellen												
	(vrijwel) geen maatregelen nodig											
	in deze periode zijn maatregelen nodig indien de activiteit leidt tot beïnvloeding van soorten uit bijlage 1											
	activiteit niet uitvoeren, tenzij daartoe een noodzaak aanwezig is (bijvoorbeeld omdat de watergang bevaarbaar moet blijven), en daarbij maatregelen nemen om soorten uit bijlage 1 te ontzien											

Indien de activiteit plaatsvindt op plaatsen waar soorten uit bijlage 1 aanwezig zijn, worden (afhankelijk van de aanwezige soorten) de volgende maatregelen genomen (gespecificeerd per soortengroep):

TABEL 4.6:
Voorzorgsmaatregelen voor
maaien van wateren (natte
profiel) bij aanwezigheid
van beschermde soorten uit
bijlage 1

Aanwezige soorten bijlage 1:	Voorzorgsmaatregelen
Vaatplanten	- Schonen na bloei en zaadzetting (voor 1 april of na 1 september). Schonen met open bak. - Bij schonen tussen 1 april en 1 september beschermde planten vooraf opsporen en 5 meter om de plant ongemoeid laten. Bij verspreid voorkomen van een beschermde soort minimaal 25 % van de groeiplaats ongemoeid laten. Schonen met open bak.
Zoogdieren	- Schonen voor 1 april en na 1 september. - Tussen 1 april en 1 september verblijfplaatsen van dieren vaststellen en vegetatie in een straal van 20 meter hieromheen ongemoeid laten.
Broedvogels (die broeden op water of in oever)	- Schonen buiten het broedseizoen (voor 15 maart of na 15 juli). - Bij schonen voor 15 maart en tussen 1 juni en 1 augustus nesten vooraf opsporen en tot minimaal 3 meter om het nest ongemoeid laten. - Schonen tussen 15 maart en 1 juni alleen als daar noodzaak toe is. Nesten vooraf opsporen en tot minimaal 5 meter om het nest niet schonen.
Amfibieën en Ringslang	- Schonen na voortplantingsperiode en voor winterslaap (uitvoering tussen 1 augustus en 1 november). Schonen met open bak. - Bij schonen tussen 1 november en 1 maart de bodem ongemoeid laten; eventuele bagger controleren op beschermde soorten en deze terugzetten. Schonen met open bak. - Schonen tussen 1 maart en 1 augustus alleen als daar noodzaak toe is. Gefaseerd schonen waarbij minimaal 33% van de watervegetatie ongemoeid blijft. Schonen met open bak.
Vissen	- Schonen na voortplantingsperiode en voor winterrust (uitvoering tussen 1 september en 1 december). Schonen met open bak. - Bij schonen tussen 1 december en 1 maart bodemvegetatie ongemoeid laten of schoonsel controleren op beschermde soorten en deze terugzetten. Schonen met open bak. - Schonen tussen 1 maart en 1 september alleen als daar noodzaak toe is. Gefaseerd schonen waarbij minimaal 33% van de watervegetatie ongemoeid blijft. Schonen met open bak.
Libellen	- In de periode 1 april – 1 augustus alleen maaien of schonen indien daartoe een noodzaak bestaat. - Altijd gefaseerd schonen waarbij per jaar minimaal 25% van de watervegetatie en in het water staande oevervegetatie ongemoeid blijft.

In alle gevallen wordt bij het maaien van waterlopen (water en oevers) het maaisel zodanig weggezet dat daarin aanwezige soorten terug kunnen naar het water. In geval soorten uit bijlage 1 voorkomen, wordt het maaisel direct na het maaien gecontroleerd op aanwezige soorten, worden deze uit het maaisel geraapt en teruggeplaatst in het water.

4.2.7 BAGGEREN VAN WATERBODEMS

Baggeren van waterbodems is het gehele jaar door mogelijk zonder maatregelen, indien geen soorten uit bijlage 1 aanwezig zijn.

Indien soorten uit bijlage 1 aanwezig zijn op de plaats waar werkzaamheden worden uitgevoerd, zijn maatregelen nodig in bepaalde perioden van het jaar. Onderstaande schema's geven een overzicht en een toelichting.

Periode Soortengroep (soorten uit bijlage 1)	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
geen												
planten												
zoogdieren												
broedvogels												
amfibieën en Ringslang												
vissen												
libellen												
	(vrijwel) geen maatregelen nodig											
	in deze periode zijn maatregelen nodig indien de activiteit leidt tot beïnvloeding van soorten uit bijlage 1											
	activiteit niet uitvoeren, tenzij daartoe een noodzaak aanwezig is (planningstechnisch niet mogelijk buiten deze periode en het gebeurt vanuit het verleden altijd al in deze periode), en daarbij maatregelen nemen om soorten uit bijlage 1 te ontzien											

Indien de activiteit plaatsvindt op plaatsen waar soorten uit bijlage 1 aanwezig zijn, worden (afhankelijk van de aanwezige soorten) de volgende maatregelen genomen (gespecificeerd per soortengroep):

TABEL 4.7:
Voorzorgsmaatregelen voor
baggeren van wateren bij
aanwezigheid van
beschermde soorten uit
bijlage 1

Aanwezige soorten bijlage 1:	Voorzorgsmaatregelen
Vaatplanten	▪ Baggeren na bloei en zaadzetting (voor 1 april of na 1 september). Gefaseerd baggeren waarbij minimaal 25% van het oppervlak ongemoeid blijft. ▪ Bij baggeren tussen 1 april en 1 september beschermde planten vooraf opsporen en 5 meter om de plant ongemoeid laten. Wanneer beschermde soorten over grotere oppervlakten voorkomen, gefaseerd baggeren waarbij minimaal 25 % van het oppervlak ongemoeid blijft.
Zoogdieren	▪ Baggeren voor 1 april en na 1 september. ▪ Tussen 1 april en 1 september verblijfplaatsen van dieren vaststellen en de bodem/vegetatie in een straal van 20 meter hieromheen ongemoeid laten.
Broedvogels (die broeden op water of in oever)	▪ Baggeren buiten het broedseizoen (voor 15 maart of na 15 juli). ▪ Baggeren tussen 15 maart en 1 juni alleen als daar noodzaak toe is. Nesten vooraf opsporen en tot minimaal 25 meter om het nest niet baggeren. ▪ Bij baggeren tussen 1 juni en 15 juli nesten vooraf opsporen en tot minimaal 10 meter om het nest ongemoeid laten. ▪ Bij baggeren tussen 1 januari en 15 maart vooraf nagaan of nesten aanwezig zijn en minimaal 10 meter om het nest niet baggeren.
Amfibieën en Ringslang	▪ Baggeren na voortplantingsperiode en voor winterslaap (uitvoering tussen 1 augustus en 1 november). Gefaseerd baggeren, waarbij per keer minimaal 25% van het oppervlak ongemoeid blijft. ▪ Baggeren tussen 1 maart en 1 augustus alleen wanneer daar noodzaak toe is. Gefaseerd schonen waarbij minimaal 50% van het oppervlak ongemoeid blijft. ▪ Baggeren tussen 1 november en 1 maart, wanneer overwinterende amfibieën aanwezig zijn, alleen als daar noodzaak toe is. Van tevoren amfibieën (tijdelijk) wegvangen of isoleren van desbetreffende locatie. Gefaseerd baggeren waarbij minimaal 50% van het oppervlak ongemoeid blijft.
Vissen	▪ Baggeren na voortplantingsperiode en voor winterrust (uitvoering tussen 1 september en 1 december). ▪ Bij baggeren tussen 1 december en 1 maart bodem en bodemvegetatie ongemoeid laten of bagger controleren op beschermde soorten en deze terugzetten. ▪ Baggeren tussen 1 maart en 1 september alleen als daar noodzaak toe is en het altijd al in die periode gebeurt. Gefaseerd baggeren waarbij minimaal 33% van de bodem ongemoeid blijft.
Libellen	▪ Gefaseerd baggeren waarbij per jaar minimaal 33% van de bodemoppervlakte ongemoeid blijft.

In alle gevallen wordt bij het baggeren van wateren de vrijkomende bagger zodanig weggezet dat daarin aanwezige soorten terug kunnen naar het water. In geval soorten uit bijlage 1 voorkomen, wordt de bagger direct na het maaien gecontroleerd op aanwezige soorten, worden deze uit de bagger opgeraapt en teruggeplaatst in het water.

4.2.8

ONDERHOUD AAN BESCHOEIING VAN WATEREN OF STEIGERS

Onderhoud aan beschoeiing van wateren of steigers is het gehele jaar door mogelijk zonder maatregelen, indien geen soorten uit bijlage 1 aanwezig zijn.

Indien soorten uit bijlage 1 aanwezig zijn op plaatsen waar werkzaamheden worden uitgevoerd, zijn maatregelen nodig in bepaalde perioden van het jaar. Onderstaande schema's geven een overzicht en een toelichting.

Periode Soortengroep (soorten uit bijlage 1)	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
geen												
planten												
zoogdieren												
broedvogels												
amfibieën en Ringslang												
vissen												
libellen												
	(vrijwel) geen maatregelen nodig											
	in deze periode zijn maatregelen nodig indien de activiteit leidt tot beïnvloeding van soorten uit bijlage 1											
	activiteit niet uitvoeren, tenzij daartoe een noodzaak aanwezig is, en daarbij maatregelen nemen om soorten uit bijlage 1 te ontzien											

Indien de activiteit plaatsvindt op plaatsen waar soorten uit bijlage 1 aanwezig zijn, worden (afhankelijk van de aanwezige soorten) de volgende maatregelen genomen (gespecificeerd per soortengroep):

TABEL 4.8:
Voorzorgsmaatregelen
onderhoud en herstel van
beschoeiingen of steigers bij
aanwezigheid van
beschermde soorten uit
bijlage 1

Aanwezige soorten bijlage 1:	Voorzorgsmaatregelen
Vaatplanten	- Onderhoud na bloei en zaadzetting (voor 1 april of na 1 september). - Bij onderhoud tussen 1 april en 1 september beschermde planten vooraf opsporen en 3 meter om de plant ongemoeid laten. Bij verspreid voorkomen van plant minimaal 25 % van de groeiplaats ongemoeid laten. In deze situatie moeten de onderhoudswerkzaamheden verspreid over meerdere jaren worden uitgevoerd.
Zoogdieren	- Onderhoud voor 1 april en na 1 september. - Tussen 1 april en 1 september verblijfplaatsen van dieren vaststellen en een beschoeiing tot 20 meter hiervandaan ongemoeid laten.
Broedvogels (die broeden op water of in oever)	- Onderhoud buiten het broedseizoen (voor 15 maart of na 15 juli). - Bij onderhoud tussen 1 januari en 15 maart of tussen 1 juni en 15 augustus nesten vooraf opsporen en tot minimaal 10 meter om het nest ongemoeid laten. - Onderhoud tussen 15 maart en 1 juni alleen als daar noodzaak toe is. Nesten vooraf opsporen en tot minimaal 25 meter om het nest geen onderhoud uitvoeren.
Amfibieën	- Onderhoud na voortplantingsperiode en voor winterslaap (tussen 1 augustus en 1 november). - Bij onderhoud tussen 1 november en 1 maart gefaseerd onderhoud uitvoeren, waarbij minimaal 50% van beschoeiing ongemoeid blijft. In dit geval onderhoud uitvoeren in twee opeenvolgende jaren. - Onderhoud tussen 1 maart en 1 augustus alleen als daar noodzaak toe is. Van tevoren amfibieën (tijdelijk) wegvangen en/of isoleren van desbetreffende locatie.
Vissen	- Onderhoud aan beschoeiing na voortplantingsperiode en voor winterrust (tussen 1 september en 1 december). - Bij onderhoud tussen 1 december en 1 maart gefaseerd onderhoud uitvoeren, waarbij minimaal 50% van beschoeiing ongemoeid blijft. In dit geval onderhoud uitvoeren in twee opeenvolgende jaren. - Onderhoud tussen 1 maart en 1 september alleen als daar noodzaak toe is. Minimaal 50% van de beschoeiing ongemoeid laten. In dit geval onderhoud uitvoeren in twee opeenvolgende jaren.
Libellen	Gefaseerd onderhoud waarbij minimaal 50% van beschoeiing ongemoeid blijft. In dit geval onderhoud uitvoeren in twee opeenvolgende jaren.

4.2.9

GEBRUIK

Onder 'bestendig gebruik' vallen handelingen die zijn gericht op recreatief gebruik. Verboden handelingen ten aanzien van dit gebruik kunnen liggen op het gebied van het verontrusten en verstoren van beschermde dieren. In enkele gevallen kan het gaan om het beschadigen of vernielen van beschermde planten of het beschadigen of vernielen van voortplantings- of verblijfplaatsen van beschermde dieren. Het doden van beschermde dieren door bestendig gebruik komt weinig voor. De gedragscode is van toepassing op terreinen die in eigendom en/of beheer van recreatieondernemers zijn (dus ook door recreatieondernemers gehuurde of tijdelijk gebruikte terreinen).

Gebruik van terreinen is het gehele jaar door mogelijk zonder maatregelen, indien geen soorten uit bijlage 1 aanwezig zijn.

Indien soorten uit bijlage 1 aanwezig zijn op plaatsen die gebruikt worden, zijn maatregelen nodig in bepaalde perioden van het jaar. Onderstaande schema's geven een overzicht en een toelichting.

Periode Soortengroep (soorten uit bijlage 1)	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
geen												
planten												
vleermuizen												
overige zoogdieren												
broedvogels												
overige vogels												
reptielen												
amfibieën												
vissen												
dagvlinders												
libellen												
overige soorten												
	(vrijwel) geen maatregelen nodig											
	in deze periode zijn maatregelen nodig indien gebruik leidt tot zodanige effecten op soorten uit bijlage 1 dat het voorkomen van deze soorten daardoor beïnvloedt wordt											

Omdat het gaat om bestendig gebruik, gaat het om activiteiten die al gedurende langere tijd plaatsvinden. Er is daarom voor gekozen die activiteiten niet uit te sluiten, maar maatregelen te beperken tot specifiek op de betreffende soorten gerichte maatregelen. Voor gebruik buiten het eigen terrein door recreanten is de recreatieondernemer niet verantwoordelijk. Indien relevant, omdat belangrijke verstoring kan optreden, geeft de recreatieondernemer algemene richtlijnen of aanbevelingen aan recreanten om die verstoring zoveel mogelijk te voorkomen of te beperken.

Indien de activiteit plaatsvindt op de plaats waar soorten uit bijlage 1 aanwezig zijn, worden (afhankelijk van de aanwezige soorten) de volgende maatregelen genomen (gespecificeerd per soortengroep):

TABEL 4.9

Voorzorgsmaatregelen voor bestendig gebruik bij aanwezigheid van beschermde soorten uit bijlage 1

Aanwezige soorten bijlage 1:	Voorzorgsmaatregelen
Planten	- Betreding door recreanten wordt zoveel mogelijk voorkomen. - Bij gebruik <u>tussen 1 april en 1 september</u> worden, indien betreding tot invloed kan leiden (vernietiging van alle of grootste deel van de planten op de standplaats), de standplaats afgezet/uitgesloten van gebruik.
Vleermuizen	Zorgen voor voldoende rust (geen verstoring door geluid en/of licht) nabij kraamkolonies, op vliegroutes of ter plaatse van belangrijke foerageergebieden.
Overige zoogdieren	- Rondom vaste locaties (burchten) een zodanige afstand vrijhouden van activiteiten dat geen verstoring optreedt. - In terreinen die van betekenis zijn voor beschermde soorten zoogdieren vaststellen welke terreindelen voor deze soorten als rust- en verblijfsgebied gevrijwaard moeten blijven van versturende activiteiten.
Broedvogels	- In geval het algemene soorten betreft: geen maatregelen. - In geval het Rode Lijstsoorten of soorten van de Vogelrichtlijn betreft (zie bijlage 1): een zodanige afstand wordt gehouden tot de nesten dat geen verstoring optreedt. - Terreinen die voor vogels van bijzondere betekenis zijn, onafhankelijk van de soort broedvogel (bijvoorbeeld rietkragen): de recreatieondernemer zorgt er voor dat betreding in het broedseizoen niet optreedt, voor zover hij daar invloed op kan uitoefenen.
Overige vogels	De recreatieondernemer zorgt er voor dat er geen verstoring van deze vogels optreedt door recreanten, voor zover hij daar invloed op kan uitoefenen.
Reptielen	Terreinen die van belang zijn voor de voortplanting van reptielen niet betreden in de periode 1 april – 1 september, of als het om grotere terreinen gaat (de belangrijkste) delen van de terreinen vrijwaren van gebruik.
Amfibieën	- Voortplantingsplaatsen (poelen, vijvers) en direct aangrenzende oevers geheel of gedeeltelijk vrijwaren van gebruik in de periode 1 maart – 1 juli. - Overwinteringsplaatsen in de winterperiode (1 november tot 1 maart) zodanig gebruiken dat de overwinterende amfibieën niet verstoord worden.
Vissen	De terreinen die specifiek voor de betreffende soorten van belang zijn worden geheel of gedeeltelijk (minimaal 50% niet te verstoren) gevrijwaard van gebruik.
Dagvlinders	De terreinen die specifiek voor de betreffende soorten van belang zijn worden geheel of gedeeltelijk (minimaal 50% niet te verstoren) gevrijwaard van gebruik.
Libellen	De terreinen die specifiek voor de betreffende soorten van belang zijn worden geheel of gedeeltelijk (minimaal 50% niet te verstoren) gevrijwaard van gebruik.
Overige soorten	De terreinen die specifiek voor de betreffende soorten van belang zijn worden geheel of gedeeltelijk (minimaal 50% niet te verstoren) gevrijwaard van gebruik.

4.2.10 ONDERHOUD AAN DIJKLICHAMEN

Onderhoud aan dijklichamen* is het gehele jaar door mogelijk zonder maatregelen, indien geen soorten uit bijlage 1 aanwezig zijn.

Indien wel soorten uit bijlage 1 aanwezig zijn en er essentiële effecten optreden op het voorkomen van deze soorten, zijn maatregelen nodig in bepaalde perioden van het jaar.

*) Volgens de Wet op waterkering is tussen half oktober en half april geen onderhoud toegestaan aan het buitentalud van waterkerende dijken.

Het onderhoud aan dijken of andere waterkeringen door recreatieondernemers en dat valt binnen "bestendig gebruik" betreft kleinschalige werkzaamheden, zoals het opvullen van gaten door bijvoorbeeld vergraving door konijnen etc. Groot onderhoud aan waterkeringen is verantwoordelijkheid van Waterschap of Rijkswaterstaat, recreatieondernemers zijn daarvoor niet verantwoordelijk. Kleinschalige werkzaamheden waarbij geen schade aan de dijk wordt aangebracht, kan mogelijk wel tussen half oktober en half april worden uitgevoerd. In voorkomende gevallen is het raadzaam advies en/of vergunning te vragen bij het verantwoordelijke bevoegd gezag (Waterschap of Rijkswaterstaat).

Ingeval grazige vegetaties aanwezig zijn moeten bij gebruik daarvan de richtlijnen worden gevolgd zoals die zijn opgenomen in paragraaf 4.2.1 of 4.2.2.

Ingeval bos/struweelvegetaties aanwezig zijn moeten bij gebruik daarvan de richtlijnen worden gevolgd zoals die zijn opgenomen in paragraaf 4.2.3.

4.3 UITZONDERINGEN

In uitzonderingsgevallen zal het niet mogelijk zijn zich geheel te houden aan de maatregelen zoals die in de paragrafen 4.2 en 4.3 zijn vastgelegd. Voorbeelden van dergelijke uitzonderingsgevallen zijn:

- conflicten met veiligheidsaspecten. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om de noodzaak takken van bomen te moeten snoeien of bomen te moeten vellen omdat deze een veiligheidsrisico inhouden (bij kampeerplaatsen, bungalows, langs wegen, fiets- en wandelpaden, etc.);
- volksgezondheidsrisico's of risico voor flora en fauna. Daarbij is te denken aan bijvoorbeeld bestrijding van de eikenprocessierups, de iepenziekte of bacterievuur bij meidoorns;
- eisen van het Waterschap bij watergangen met een schouwplicht, er moet dan ten minste aan de eisen van het Waterschap worden voldaan; daarbij ligt het in de rede dat het Waterschap geen eisen stelt die zouden leiden tot zodanig moeten handelen dat dit ook niet plaats kan vinden onder de Gedragscode van de waterschappen;
- incidentele schade, bijvoorbeeld stormschade. Het kan dan nodig zijn schadeherstel uit te voeren of het opruimen van stormhout e.d.

- calamiteiten of dreiging van calamiteiten (overstromingsgevaar, brand, etc.) waarbij mogelijk snel en fors ingegrepen moet worden of mensen via kwetsbare gebieden geëvacueerd moeten worden.

In deze gevallen legt degene die de activiteit uitvoert of daartoe opdracht geeft, vast wat de reden is om van de maatregelen in deze GEDRAGSCODE RECREATIE af te wijken.

HOOFDSTUK 5 Inpassing in de organisatie

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op wat organisatorisch moet worden geregeld om de gedragscode in de praktijk goed te laten functioneren en op een zodanige manier dat het ook controleerbaar is.

5.1 INFORMATIE OVERDRACHT RECRON EN HISWA AAN ONDERNEMERS

RECRON en HISWA stellen de GEDRAGSCODE RECREATIE met Handleiding beschikbaar aan de bij hun aangesloten ondernemers. De GEDRAGSCODE kunnen zij via het Internet ofwel direct opvragen bij RECRON of HISWA.

Wijzigingen in de GEDRAGSCODE of aandachtspunten bij het gebruik van de GEDRAGSCODE worden door RECRON/HISWA op het Internet geplaatst.

5.2 CONTROLEERBAARHEID VAN WERKEN VOLGENS DE GEDRAGSCODE

Belangrijk bij het werken volgens de GEDRAGSCODE is, dat dit aantoonbaar gebeurt. Bij controles (door de Algemene Inspectie Dienst, politie, etc.) kan de ondernemer laten zien dat hij/zij zich houdt aan de Flora- en faunawet. Om dit te doen wordt de volgende handelwijze aanbevolen:

1. een map aanleggen met de gegevens betreffende de GEDRAGSCODE;
2. in deze map opnemen:
 - a. de GEDRAGSCODE met Handleiding;
 - b. de inventarisatiegegevens;
 - c. het werkplan of de set van maatregelen die genomen worden. Hierin wordt vastgelegd welke flora- en fauna-elementen gespaard of beschermd moeten worden en op welke wijze dit plaatsvindt (planning en uitvoering van werkzaamheden, terreinen afschermen van betreding, hoe hinder in de vorm van externe verstoring (licht, geluid, etc.) wordt voorkómen op daarvoor gevoelige terreinen);
 - d. instructies aan werknemers of aan derden (aannemers, onderhuurders, etc. die werkzaamheden of activiteiten uitvoeren onder verantwoordelijk van de ondernemer (ofwel op diens terrein, ofwel onder diens invloed). In deze instructies wordt vastgelegd welke flora- en faunaelementen gespaard of beschermd moeten worden, en op welke wijze planning en uitvoering van werkzaamheden worden afgestemd op die te beschermen flora en fauna;
 - e. eventuele afwijkingen van de GEDRAGSCODE, bijvoorbeeld bij calamiteiten of conflicten met veiligheid.

5.3

PRAKTISCHE AANBEVELINGEN

Algemeen

De GEDRAGSCODE RECREATIE is opgesteld voor 'bestendig gebruik'. De term bestendig wijzen erop dat het gaat om voortzetting van activiteiten zoals die al gedurende langere tijd plaatsvinden. In de meeste gevallen zijn de beschermde soorten die aanwezig zijn, aanwezig dankzij of ondanks deze activiteiten, maar gaat er dus geen wezenlijke invloed op die soorten uit. In de meeste gevallen zal het 'bestendig' gebruik dus gewoon door kunnen gaan, dat wil zeggen zonder specifieke maatregelen te nemen.

De soorten waarop de gedragscode betrekking heeft zijn grotendeels de meer zeldzame soorten. In veel gevallen zullen daarom geen beschermde soorten aanwezig zijn die leiden tot wijzigingen in de bestaande gang van zaken. Bijvoorbeeld een grasveld dat altijd al jaarlijks meerdere malen wordt gemaaid als kampeergrond. Het is uitzonderlijk als daarop bijzondere soorten voorkomen die aanleiding geven tot een wijziging in het gebruik. Om één en ander zeker te weten is een inventarisatie essentieel. Zowel de aanwezigheid als het ontbreken van beschermde soorten waarvoor maatregelen nodig zijn (de soorten uit bijlage 1), worden met een inventarisatie aangetoond.

Inventariseren (wanneer, waarop en hoe) en afleiden van maatregelen

Er zijn geen formele eisen aan inventarisaties voor wat betreft het aantal inventarisatieronden of kwalificaties van mensen die het onderzoek uitvoeren. Er zijn wel algemene uitgangspunten, die ook in juridische procedures van belang zijn. De inventarisatie moet voldoende compleet zijn, waarbij zekerheid bestaat rondom het wel of niet aanwezig zijn van soorten, en de mensen die de inventarisaties uitvoeren moeten aannemelijk kunnen maken dat zij daartoe voldoende gekwalificeerd zijn (kennis en ervaring hebben). Dit kunnen inventariseerders van gespecialiseerde adviesbureaus zijn, leden van IVN of KNNV, of andere vrijwilligers, maar ook recreatieondernemers zelf kunnen voldoende gekwalificeerd zijn (bijvoorbeeld aan te tonen door het gevolgd hebben van een cursus of middels hulp van specialisten).

In veel gevallen zal een eenmalig veldbezoek door een deskundige, met een beknopte rapportage daarvan, voldoende zijn om aan de gedragscode te voldoen. Wanneer van bepaalde soortgroepen wel een verwachting bestaat betreffende het voorkomen van soorten als opgenomen in bijlage 1 (voor vogels alleen de soorten in de tabel), is een uitgebreidere inventarisatie daarvan nodig. Daarvoor zijn hierna richtlijnen gegeven. Door de inventarisatie bij uitbesteding in 2 stappen te laten uitvoeren, is dit efficiënt in te vullen: in de eerste stap vindt een beoordeling plaats wat geïnventariseerd moet worden, wat op voorhand duidelijk is, en welke onderzoeksmethode eventueel gehanteerd moet worden; in de tweede stap vindt de daadwerkelijke inventarisatie plaats.

Inventarisatie

Per soortgroep zijn in de navolgende tabel indicaties opgenomen betreffende de wijze van inventariseren. Deze indicaties zijn geschikt om bij het laten uitvoeren van inventarisaties door derden de door hun voorgestelde methode te toetsen. De inventariseerders hoeven zich niet strikt aan de indicaties te houden, het gaat er hier om dat de recreatieondernemer zelf kritische vragen kan stellen bij onderzoeksvoorstellen.

Soortengroep	Periode waarin inventarisaties plaatsvinden	Wijze van inventariseren
Vaatplanten	april – juli (uitloop tot september)	Tijdens één of twee veldbezoeken aanwezige soorten op kaart intekenen
Zoogdieren m.u.v. vleermuizen	gehele jaar, afhankelijk van de soort, vooral april - juli	Opsporen van holen, burchten, etc. Voorts sporenonderzoek. Soms kan onderzoek door het vangen van dieren (met life-traps) nodig zijn
Vleermuizen	(april-) mei – juli (- september) winterverblijven ook in de winterperiode	Kolonies, vliegroutes en belangrijke foerageergebieden kunnen worden onderzocht met behulp van een batdetector. Voor onderzoek naar verblijfplaatsen is ten minste een bezoek in de ochtend nodig (van ongeveer 1,5 uur voor zonsopkomst tot 0,5 uur daarna. Winterverblijven kunnen door direct waarnemen (onderzoek van geschikte locaties) worden opgespoord
Broedvogels	maart - juli	Middels 3 ochtendbezoeken en 2 avond/nachtbezoeken aanwezige soorten vaststellen (beknopte territoriumkartering)
Trekkende vogelsoorten	gehele jaar	1 maal in de ochtendschemering en 1 maal overdag om rustplaatsen en foerageergebruik vast te stellen (voor een jaarrondinventarisatie zullen meerdere bezoeken nodig zijn)
Overwinterende vogelsoorten	oktober - maart	1 maal in de ochtendschemering en 1 maal overdag om rustplaatsen en foerageergebruik vast te stellen (voor een volledige inventarisatie zullen meerdere (minimaal 3) bezoeken nodig zijn)
Reptielen	april – mei (- september)	2 tot 5 bezoeken, op zicht zoeken naar aanwezige dieren, eventueel kunstmatige opwarmplekken creëren en deze controleren op aanwezige dieren
Amfibieën	maart – mei (- juli)	2 of 3 bezoeken, oppervlaktewateren met schepnet bemonsteren, luisteren naar roepende dieren, 1 maal 's avonds/ 's nachts met een zaklamp op salamanders inventariseren
Vissen	gehele jaar	1 of 2 bezoeken, oppervlaktewateren bemonsteren met een schepnet, eventueel electrovisserij toepassen
Dagvlinders	april - september	3 tot 5 bezoeken, aanwezige soorten op kaart intekenen
Libellen	april - september	3 tot 5 bezoeken, oppervlaktewateren bemonsteren met een schepnet (larven onderzoek), volwassen dieren door direct waarnemen, eventueel zoeken van larvenhuidjes
Overige soortengroepen	april - september	1 of 2 bezoeken, direct waarnemen, voor waterdieren oppervlaktewateren bemonsteren met een schepnet

Weergave van de resultaten

De resultaten van inventarisaties worden weergegeven op kaart en in tabellen. Van belang is dat voldoende duidelijk is welke plekken of terreinen permanent of tijdelijk voor bepaalde soorten van belang zijn. Het gaat daarbij specifiek om de soorten van bijlage 1 van deze Gedragscode Recreatie. De recreatieondernemer moet bij de toetsing van de inventarisatie-rapporten nagaan of met de presentatie van de verspreidingsgegevens van beschermde soorten voldoende duidelijk is na te gaan waar welke maatregelen uit de Gedragscode Recreatie nodig zijn.

Herhalingsfrequentie

Basis is een inventarisatie eens per 10 jaar. Zo nodig worden tussentijdse herhalingen uitgevoerd voor soorten of soortgroepen die van speciaal belang zijn (juridisch zwaar beschermde soorten, soorten die mobiel zijn). De herhalingsfrequentie wordt vastgesteld in overleg tussen de ondernemer en de inventariseerder.

Af te leiden maatregelen

Beschermende maatregelen qua planning of uitvoering worden vastgesteld conform de maatregelen zoals die zijn beschreven in de paragrafen 4.2 en 4.3. De te nemen beschermende maatregelen worden vastgelegd, bijvoorbeeld in het inventarisatierapport. De te nemen maatregelen worden vastgesteld in overleg tussen de ondernemer en de inventariseerder.

De maatregelen worden vervolgens opgenomen in het werk-, onderhouds- of beheersplan, in het werkprotocol voor eigen werknemers, in besteksvoorwaarden voor aannemers, of in voorwaarden voor derden die gebruik maken van terreinen/onderhuurders, etc. Om te voldoen aan de algemene zorgplicht (voor soorten planten en dieren die niet onder de Gedragscode vallen) kunnen ook voorzorgsmaatregelen nodig zijn. De inventariseerder kan aangeven welke maatregelen dat zijn. Dit maakt formeel geen onderdeel uit van de Gedragscode.

Uitbesteding inventarisaties en bepalen maatregelen

Inventariseren brengt (soms hoge) kosten met zich mee, zodat een efficiënte aanpak van uitbesteding wenselijk is.

Prijzen (in geval van uitbesteding) zijn niet per eenheid (oppervlakte o.i.d.) aan te geven, omdat dat afhangt van te inventariseren soortgroepen, de locatie (i.v.m. reiskosten), etc. De beste aanpak is: per regio als ondernemers dit samen oppakken. Bij meerdere bureaus (netjes is 3 bureaus) offerte vragen. Bij het offerte laten maken door de bureaus vragen reeds in de offerte rekening te houden met wat wel en niet geïnventariseerd moet worden, gezien te verwachten soorten of soortgroepen.

In offertes de bureaus laten opschrijven op welke wijze zij de inventarisaties uitvoeren. Ook laten opschrijven op welke wijze zij de resultaten weergeven. Bureaus bij de offerteuitvraag ook de Gedragscode doen toekomen. Het is aan te bevelen de bureaus ook te vragen naar het concreet maken van te nemen maatregelen conform de Gedragscode. Gespecificeerde prijzen vragen, zodat offertes onderling vergelijkbaar zijn.

Bureaus zijn te vinden via:

www.natuurnet.nl

www.netwerkgroenebureaus.nl

Zowel bij de inventarisatie als bij de verslaglegging van resultaten kan gebruik worden gemaakt van het volgende formulier (ook los verkrijgbaar):

Naam inventariseerder		Locatie inventarisatie:	
Handtekening inventariseerder		Datum inventarisatie	
Aangetroffen soort	Aantal	Plaats (markering op kaart)	Te nemen maatregelen om soort bij werkzaamheden te ontzien
Planten			
Zoogdieren			
Vogels			
Reptielen			
Amfibieën			
Vissen			
Dagvlinders			
Libellen			
Overige ongewervelde dieren			

Instructies uitvoering werkzaamheden

Instructies aan werknemers

Aan werknemers (die werkzaamheden uitvoeren waarbij maatregelen volgens de gedragscode nodig zijn) wordt de benodigde informatie verstrekt in de vorm van een kaart waarop duidelijk is aangegeven welke plekken ontzien moeten worden. Op de kaart staat aangegeven welke maatregelen op de genoemde plekken moeten worden genomen.

Instructies bij uitbesteding aan aannemers

Aannemers zullen veelal op besteksbasis werken. In het bestek, en anders in de opdrachtomschrijving aan aannemers, worden de volgende regels opgenomen:

'Bij de uitvoering van de werkzaamheden worden de maatregelen toegepast ter bescherming van beschermde flora en fauna, zoals omschreven in het Natuurplan en/of is aangegeven op de verstrekte instructieformulier(en)'.

'Degene die de werkzaamheden uitvoert is op de hoogte van de aanwezigheid van beschermde soorten en maatregelen die genomen moeten worden om te voldoen aan de Gedragscode Recreatie en verklaart de voorgeschreven maatregelen onverkort uit te voeren.'

Indien de aannemer zelf het bestek opstelt, wordt bovengenoemde regel aan de aannemer doorgegeven ter opname in het bestek.

Bij deze instructies dient duidelijk aan de werknemers/aannemers/eventuele derden worden doorgegeven waar welke soorten ontzien moeten worden en welke maatregelen daar van toepassing zijn. Dit zou kunnen in het volgende format:

Instructieformulier maatregelen volgens uit Gedragscode Recreatie, Flora- en faunawet	
Naam bedrijf	Datum
	Kenmerk
Kaart met de locatie (bedrijfsplattegrond)	Beschrijving maatregel(en)

In bijlage 5 is een voorbeeld opgenomen.

Door een dergelijk instructieformulier te maken en met werknemers/aannemers/derden vast te leggen dat dit formulier is verstrekt en de maatregelen op het formulier worden

opgevolgd, is invulling te geven aan de eis dat controleerbaar gewerkt wordt volgens de Gedragscode Recreatie. Er is dan in bestekken concreet naar te verwijzen, bijvoorbeeld in de volgende bestekspost-omschrijving:

Bij de uitvoering van de werkzaamheden is wordt invulling gegeven aan de maatregelen zoals die door<naam bedrijf> zijn aangegeven op het daartoe verstrekte formulier, de dato met kenmerk

Instructies/ contracten met derden (gebruikers, huurders)

Indien derden zoals gebruikers van terreinen of huurders van delen van het recreatieterrein mogelijk activiteiten uitvoeren die leiden tot effecten op soorten die onder de Gedragscode vallen, wordt aan deze derden meegedeeld welke maatregelen zij moeten nemen om schade aan soorten te voorkomen. In contracten of schriftelijke afspraken wordt opgenomen:

"..... verklaart zich bekend met de aanwezigheid van beschermde soorten planten of dieren en de maatregelen die vereist zijn om schade aan die soorten te beperken, en verklaart deze maatregelen onverkort uit te voeren".

Ook hierbij kan een kaart met maatregelen per locatie nodig zijn. Het hiervoor aangegeven format kan ook hier gebruikt worden.

Voorlichting aan gasten

In hoeverre voorlichting aan de gasten nodig is, is afhankelijk van de situatie. Voor de algemenere soorten of soorten waarop de gasten geen invloed uitoefenen, is geen voorlichting nodig.

Wel is voorlichting nodig in bijzondere situaties. Daarbij is te denken aan: het afzetten van delen van terreinen, vanwege de aanwezigheid van kwetsbare soorten; gasten, huurders, etc. inlichten over de kwetsbaarheid van terreinen waar zij gebruik van maken, bijvoorbeeld poelen met zeldzame soorten planten of amfibieën, instructies betreffende verstoring van vogels, etc.

Het gaat hierbij dus niet uitsluitend om het verbieden van bepaalde activiteiten, maar het de gasten attent maken op mogelijkheden die zij hebben om te recreëren in samenhang met (beschermde) natuur.

BIJLAGE 1

Soorten waarop de Gedragscode Recreatie betrekking heeft

VOGELS

Voor meer informatie over vogels: www.vogelbescherming.nl of www.sovon.nl

Alle vogels vallen onder de Gedragscode. Om een gunstige staat van instandhouding van vogels te garanderen (behoud van zeldzame of bedreigde soorten) is speciale aandacht nodig voor soorten die vermeld staan op de Rode Lijst en op bijlage 1 van de EU-Vogelrichtlijn. Deze zijn hierna in de tabel opgenomen.

(Legenda: + sporadisch/enkele locaties aanwezig; ++ aanwezig; * met name op waddengebieden)

Beschermingsre	Naam vogel	Friesland	Groningen	Drenthe	Overijssel	Flevoland	Noord-Holland	Zuid-Holland	Utrecht	Gelderland	Noord-Brabant	Zeeland	Limburg
	Blauwe kiekendief	++	++	+	+	++	++	+		+	+	+	+
	Boerenzwaluw	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++
	Bontbekplevier	++	++	+	+	++	++	++	+	+	+	++	
	Boomvalk	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++
	Brilduiker	+	+	+	++		+				+		
	Draaihals			++	+		+	+	+	++	+		+
	Duinpleper									++	+		
	Dwergmeeuw		+			+		+					
	Dwergstern	++	+					++				++	
	Engelse kwikstaart	+			+		+	++		+		+	
	Gele kwikstaart	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++
	Goudplevier												
	Graspleper	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++
	Grauwe gors	+	+	+	+	+	+	+	+	++	+	++	++
	Grauwe kiekendief		++	+	+	++					+		
	Grauwe klauwier	+	+	++	++	++		+		++	+		++
	Grauwe vliegenvanger	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++
	Griet												
	Groene specht	+	+	++	++	+	++	++	++	++	++	++	++
	Grote karekiet	+	+		++	++	+	++	+	++	+	++	
	Grote mantelmeeuw	+	+				+	+				++	
	Grote stern	++					++	++				+	
	Grote zilverreiger	+	+			+		+					
	Grutto	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++
	Hop				+					+	+		
	Huiszwaluw	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++
	Huiszwaluw	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++
	Kemphaan	++	++			+	++	++				+	
	Kerkuil	++	++	++	++	++	++	+	++	++	++	++	++
	Klapekster	+		+	+					++			
	Kleine zilverreiger	+				+		+				+	
	Kleinste waterhoen	+	+	+	+	+	+		+	+			

110602/27 5/385/201057

ARCADIS

41

Bescherming	Naam vogel	Friesland	Groningen	Drenthe	Overijssel	Flevoland	Noord-Holland	Zuid-Holland	Utrecht	Gelderland	Noord-Brabant	Zeeland	Limburg
	Kneu	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++
	Koekoek	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++
	Korhoen				+								
	Kortsnavelboomkruiper												
	Kramsvogel	+	+	+	++	+	+	+	+	++	++	+	++
	Kulflieuewerik		+	+	+	+	+	+	+	+	+		+
	Kwak	+			+	+	+	+	+	+	+	+	
	Kwartelkoning	++	++	++	++	++	+	++	+	++	+	++	++
	Lachstern												
	Matkop	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++
	Middelste zaagbek												
	Nachtegaal	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++
	Nachtzwaluw	+		++	++		+		+	++	++		++
	Oeverloper	+	+	+	++		+	+	++	++	+	+	++
	Ortolaan		+							+			
	Paapje	++	++	++	++	++	++	+		++	+	++	++
	Patrijs	++	++	++	++	+	++	++	++	++	++	++	++
	Pijlstaart	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
	Porseleinhoen	++	++	++	++	++	++	++	+	++	++	++	++
	Purperreiger	+			+		+	+			+	+	
	Raaf				++	++			++	++			
	Ransuil	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++
	Ringmus	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++
	Roerdomp	++	+	+	+	++	++	+	+	+	+	+	+
	Roodhalsfuut	+		+	+			+			+		
	Roodkopklauwier												
	Slechtvalk		+					+		+	+		+
	Slobeend	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++
	Snor	++	++		++	++	++	++	++	++	+	++	+
	Spotvogel	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++
	Steenuil	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++
	Steltkluut	+	+	+		+	+	+		+	+	++	
	Strandplevier	++	++			++	+	++			+	++	
	Tapuit	++	++	++	++	+	++	++	+	++	++	++	++
	Tureluur	++	++	++	++	++	++	++	++	++	+	++	+
	Veldieuewerik	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++
	Velduil	++	++	+	+		+				+	+	+
	Visdief	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++
	Watersnip	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++
	Wielewaal	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++
	Wintertaling	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++
	Woudaap	+				+		+	+	+	+	+	+
	Zomertaling	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++
	Zomertortel	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++
	Zuidelijk bonte strandloper	+	+										
	Zwarte stern	++	+		++		+	++	+	++	+		

ZOOGDIEREN

Voor meer informatie over zoogdieren: www.vzz.nl

(Legenda: + sporadisch/enkele locaties aanwezig; ++ aanwezig; * met name op waddeneilanden)

Beschermings- niveau (tabel nr)	Naam soort	Friesland	Groningen	Drenthe	Overijssel	Flevoland	Noord-Holland	Zuid-Holland	Utrecht	Gelderland	Noord-Brabant	Zeeland	Limburg
2	Damhert						+			++		+	
2	Edelhert					+				++			
2	Eekhoorn	+	+	++	++	+	+	+	++	++	++	+	++
2	Grijze zeehond	+	+					+				+	
2	Grote bosmuis												+
2	Steenmarter		++	++	++			+	+	++	+		++
2	Wild zwijn									++			+
3	Baardveermuis	++	+	++	++		++	+	++	++	++	+	++
3	Bechstein's vleermuis												+
3	Bever							+		+	+		+
3	Boommarter	+		+	+	+	+		+	++	+		+
3	Bosveermuis				+		+	+	+	+	+		+
3	Brandt's vleermuis												++
3	Brulnvis												
3	Das	+	+	+	++				+	++	++		++
3	Elkeermuis												+
3	Euraziatische lynx												
3	Franjestaart	+	+	++				+	++	++	++		++
3	Gewone dolfin												
3	Gewone dwergveermuis	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++
3	Gewone grootoorveermuis	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++
3	Gewone zeehond	++	++					+				++	
3	Grijze grootoorveermuis										+	+	++
3	Grote hoesfjzermuis								+				+
3	Hamster												++
3	Hazelmuis												+
3	Ingekorven vleermuis												+
3	Kleine dwergveermuis	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?
3	Kleine hoesfjzervleermuis												
3	Laatvlieger	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++
3	Meerveermuis	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++
3	Mopsvleermuis										+	+	+
3	Nathusius dwergveermuis	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++
3	Noordse woelmuis	+			+		++	++	+	+	+	++	
3	Otter	+			+								
3	Rosse vleermuis	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++
3	Tuimelaar												
3	Tweekleurige vleermuis	+		+			+	+					
3	Vale vleermuis												+
3	Veldspitsmuis				+							++	
3	Waterspitsmuis	++	++	++	++	+	++	++	++	++	++	++	++
3	Watervleermuis	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++

Beschermings- niveau (tabel nr)	Naam soort	Friesland	Groningen	Drenthe	Overijssel	Flavoland	Noord Holland	Zuid Holland	Utrecht	Gelderland	Noord-Brabant	Zeeland	Limburg
3	Wilde kat									+	+		+
3	Witflankdolfijn												
3	Witsnuitdolfijn												

HERPETOFAUNA

Voor meer informatie over herpetofauna: www.ravon.nl

(Legenda: + sporadisch/enkele locaties aanwezig; ++ aanwezig; * met name op waddeneilanden)

Beschermings- niveau (tabel nr)	Naam soort	Friesland	Groningen	Drenthe	Overijssel	Flavoland	Noord Holland	Zuid Holland	Utrecht	Gelderland	Noord-Brabant	Zeeland	Limburg
2	Alpenwatersalamander				+				+	+	++	+	++
2	Levendbarende hagedis	+	+	++	++				++	++	++	+	++
3	Adder	++		++	+					++			+
3	Boomkikker				+					++	+	+	+
3	Geelbuikvuurpad												+
3	Gladde slang	+		+	+					++	+		+
3	Hazelworm	+		+	+	++	+		++	++	+		++
3	Helikikker	++	+	++	++		++*		++	++	++	+	++
3	Kamsalamander			++	++			+	++	++	++	++	++
3	Knoflookpad			+	++					++	+		+
3	Muurhagedis								+				+
3	Poelkikker	+		++	++		+		++	++	++	+	++
3	Ringslang	++		++	+	++	++	+	++	++			+
3	Rugstreeppad	++		+	+	+	++	++	++	++	++	++	++
3	Vinpootsalamander			+							++		++
3	Vroedmeesterpad			+			+						++
3	Vuursalamander												++
3	Zandhagedis	++*		+	+		++	++	++	++	+	+	++

DAGVLINDERS EN LIBELLEN

Voor meer informatie over dagvlinders en libellen: www.vlinderstichting.nl of www.eis.nl of www.nev.nl

(Legenda: + sporadisch/enkele locaties aanwezig; ++ aanwezig; * met name op waddeneilanden)

Beschermings- niveau (tabel nr)	Naam soort	Friesland	Groningen	Drenthe	Overijssel	Flavoland	Noord Holland	Zuid Holland	Utrecht	Gelderland	Noord-Brabant	Zeeland	Limburg
2	Moerasparelmoervlinder												
2	Vals heldeblauwtje												
3	Bruin dikkopje												+
3	Donker pimpelmeelblauwtje										+		+
3	Dwergblauwtje												+
3	Dwergdikkopje												+

Beschermings- glen (tabel nr)	Naam soort	Friesland	Groningen	Drenthe	Overijssel	Flevoland	Noord-Holland	Zuid-Holland	Utrecht	Gelderland	Noord-Brabant	Zeeland	Limburg
3	Groot geaderd witje	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
3	Grote IJsvogelvlinder	+											+
3	Grote vuurvlinder	+			+								
3	Heideblauwtje	+	+	+	+				+	+	+		+
3	Iepepage									+			+
3	Kalkgraslanddikkopje												+
3	Kelzersmantel	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
3	Klaverblauwtje												+
3	Pimpernelblauwtje										+		+
3	Purperstreepparelmoervlinder												+
3	Rode vuurvlinder												+
3	Rouwmantel	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
3	Tijmblauwtje												
3	Tweekleurig hooibeestje									+			
3	Veenbesparelmoervlinder			+									
3	Veenhooibeestje	+		+	+					+	+		+
3	Veldparelmoervlinder												+
3	Woudparelmoervlinder												
3	Zilvervlek												
3	Zilverstreephooibeestje												
3	Bronsilbel												
3	Gaffellibel												+
3	Gevlekte witsnuitlibel	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+		+
3	Groene glazenmaker	+	+	+	+		+	+	+		+		
3	Noordse winterjuffer			+	+								
3	Oostelijke witsnuitlibel	+											
3	Rivierrombout				+			+	+	+	+		+
3	Sterlijke witsnuitlibel												

ONGEWERVELDEN

Voor meer informatie over ongewervelden: www.naturalis.nl/eis; www.nev.nl

(Legenda: - niet aanwezig; + sporadisch/enkele locaties aanwezig; ++ aanwezig; * met name op wadden(eilanden))

Beschermings- glen (tabel nr)	Naam soort	Friesland	Groningen	Drenthe	Overijssel	Flevoland	Noord-Holland	Zuid-Holland	Utrecht	Gelderland	Noord-Brabant	Zeeland	Limburg
2	Vliegend hert				++				+	++	+		++
2	Rivierkreeft												
3	Brede geelrandwaterroofkever												+
3	Gestreepte waterroofkever	+		+				+	++		++		+
3	Heidenbok												
3	Juchtleerkever												
3	Bataafse stroommossel												

VISSEN

Voor meer informatie over vissen: www.ravon.nl

(Legenda: - niet aanwezig; + sporadisch/enkele locaties aanwezig; ++ aanwezig; * met name op waddeneilanden)

Beschermings- niveau (tabel nr)	Naam soort	Friesland	Groningen	Drenthe	Overijssel	Flevoland	Noord-Holland	Zuid-Holland	Utrecht	Gelderland	Noord-Brabant	Zeeland	Limburg
2	Bermpje	-	-	+	++	-	-	-	++	++	++	-	++
2	Kleine modderkrulper	+	+	-	+	+	+	++	++	++	+	-	++
2	Meerval	++	+	+	+	++	++	++	+	++	+	+	++
2	Rivierdonderpad	-	-	-	+	-	+	+	+	+	+	-	++
3	Beekprik	-	-	-	-	-	-	-	-	+	+	-	+
3	Eilrits	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+
3	Gestippelde alver	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+
3	Grote modderkrulper	+	+	+	+	-	-	+	+	+	+	-	+
3	Houting	+				++	+	++		++			
3	Rivierprik	+	+	+	+	+	+	++	+	++	+	+	++
3	Steur	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	+

VAATPLANTEN

Voor meer informatie over vaatplanten: www.floron.nl

(Legenda: - niet aanwezig; + sporadisch/enkele locaties aanwezig; ++ aanwezig; * met name op waddeneilanden)

Beschermings- niveau	Naam soort	Friesland	Groningen	Drenthe	Overijssel	Flevoland	Noord-Holland	Zuid-Holland	Utrecht	Gelderland	Noord-Brabant	Zeeland	Limburg
2	Aangebrande orchis												
2	Aapjes orchis							+					
2	Beenbreek	++	+	++	++	-	-	-	+	++	++	-	+
2	Bergklokje												
2	Bergnachtorchis				+		+			+	+	++	++
2	Bijenorchis	-	-	-	-	-	+	+	-	-	-	++	++
2	Blaasvaren	-	-	-	+	+	+	+	+	+	+	-	++
2	Blauwe zeedistel	+	+	-	+	+	++	++	-	-	-	++	-
2	Bleek bosvogeltje	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	++
2	Bokkenorchis						+	+					+
2	Brede orchis	++	+	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++
2	Brulrode wespenorchis	-	-	-	-	-	-	-	+	+	-	-	-
2	Daslook	++	+	+	-	-	++	++	++	++	-	+	++
2	Dennenorchis	+	-	++	+	-	+	-	+	+	+	-	-
2	Duitse gentiaan	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+
2	Franjegtiaan												+
2	Geelgroene wespenorchis	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+
2	Gele helmblom	+	-	-	+	-	+	++	++	++	++	+	++
2	Gevlekte orchis	++	+	++	++	+	++	+	++	++	++	++	++
2	Groene nachtorchis	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+
2	Groensteel	+	+										+
2	Grote keverorchis	++	++	++	++	+	++	++	++	++	++	++	++

Bezoekers- glen	Naam soort	Friesland	Groningen	Drenthe	Overijssel	Flevoland	Noord-Holland	Zuid-Holland	Utrecht	Gelderland	Noord-Brabant	Zeeland	Limburg
2	Grote muggenorchis	+	-	-	+	-	+	+	+	+	-	+	+
2	Gulden sleutelbloem	-	-	-	-	-	+	+	+	++	+	+	++
2	Harlekijn	++	-	+	-	-	++	+	+	+	-	++	+
2	Herfstschoeforchis	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	+
2	Hondskruid	-	-	-	-	-	+	+	-	-	-	-	+
2	Honingorchis	+	-	-	-	-	+	+	-	-	-	+	+
2	Jeneverbes	+	-	++	++	-	+	-	++	++	++	-	+
2	Klein glaskruid	-	-	-	-	-	+	+	+	++	+	+	+
2	Kleine keverorchis	+	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2	Kleine zonnedaauw	++	+	++	++	-	+	-	++	++	++	-	++
2	Klokjesgentiaan	++	+	++	++	-	+	+	++	++	++	-	++
2	Kluwenklokje	-	-	-	-	-	-	+	+	+	+	-	+
2	Koraalwortel												
2	Krulsbladgentiaan						+	+					
2	Lange ereprijs	-	-	-	++	-	-	+	-	+	++	-	+
2	Lange zonnedaauw	+		+	+			+	+	+	+		+
2	Mannetjesorchis	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	++
2	Maretak	-	+	-	+	-	-	+	+	+	+	+	++
2	Moeraswepserorchis	+	+	+	+	+	++	+	+	++	++	++	+
2	Muurbloem	-	-	-	+	-	+	-	+	+	-	+	+
2	Parnassia	++	++	+	++	+	++	+	+	+	+	+	+
2	Pijlscheefkelk						+	+	+	+	+		+
2	Poppenorchis	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	+
2	Prachtklokje	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	+
2	Purperorchis	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	++
2	Rapunzelklokje	-	-	-	+	-	-	-	+	++	+	+	++
2	Rechte driehoeksvaren	+	-	-	+	+	+	+	+	+	+	-	+
2	Rietorchis	++	+	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++
2	Ronde zonnedaauw	++	+	++	++	-	++	+	++	++	++	-	+
2	Roodbosvogeltje	-	-	-	-	-	-	+	-	-	+	-	-
2	Ruig klokje	-	-	-	-	-	-	-	-	++	-	-	++
2	Schubvaren	-	-	-	-	-	-	-	+	-	+	-	+
2	Slanke gentiaan	+	-	-	-	-	+	+	-	-	-	+	-
2	Soldaatje	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	+	+
2	Spaanse ruiter	++	+	+	++	+	+	++	++	++	++	+	+
2	Steenanjier	+	+	+	++	-	+	+	++	+	+	-	+
2	Steenbreekvaren	+	-	+	+	+	+	+	+	++	+	+	++
2	Stengellose sleutelbloem	+	-	+	-	-	+	+	+	+	-	++	+
2	Stengelomvattende havikskruid						+						+
2	Stijf hardgras												++
2	Tongvaren	+	-	-	+	+	++	++	++	+	+	++	++
2	Valkruid	++	+	++	+	-	-	-	-	++	+	-	+
2	Veenmosorchis	+		+	+		+	+	+	+	+		+
2	Veldgentiaan	+					+	+					+

Beschermings- niveau	Naam soort	Friesland	Groningen	Drenthe	Overijssel	Flavoland	Noord-Holland	Zuid-Holland	Utrecht	Gelderland	Noord-Brabant	Zeeland	Limburg
2	Veldsalle	-	-	-	+	-	+	+	++	++	+	++	+
2	Vleeskleurige orchis	+	+	+	++	+	++	+	++	++	++	++	+
2	Villegenorchijs	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+
2	Vogelnestje	-	-	-	+	-	+	-	-	+	-	-	+
2	Voorjaarsadonis												
2	Wantsenorchijs												
2	Waterdrieblad	++	+	++	++	-	+	++	++	++	++	-	++
2	Weideklokje	-	-	-	-	-	-	-	+	+	-	-	-
2	Weiniekende nachtorchijs	+	-	++	++	+	++	+	+	++	++	+	++
2	Wilde gage	++	+	++	++	-	+	+	++	++	++	-	++
2	Wilde herfsttijloos	-	-	-	+	-	-	-	-	+	+	-	++
2	Wilde klevetsbloem	+	+	-	++	-	+	++	++	-	+	-	-
2	Wilde marjolein	-	-	-	+	-	-	+	+	++	+	++	++
2	Wit bosvogeltje	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	+
2	Witte muggenorchijs												
2	Zinkvlooltje	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+
2	Zomerklokje	-	-	-	-	-	+	++	+	-	-	-	-
2	Zwartsteel	+	-	-	-	+	+	+	+	+	-	+	+
3	Drijvende waterweegbree	++	+	+	++	-	-	-	+	++	++	-	++
3	Groenknolorchijs	+	-	-	+	-	+	+	+	-	+	+	+
3	Groot zeegras	+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	++	-
3	Krullend moerasscherm	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	+	-
3	Zomerschroeforchijs												

BIJLAGE 2

Overige beschermde soorten

De soorten in de onderstaande tabel zijn wel beschermd, maar vallen onder een algemene vrijstelling. De Gedragscode is op deze soorten dus niet van toepassing. Wel geldt op deze soorten een algemene zorgplicht.

<u>Zoogdieren</u>		<u>Mieren</u>	
aardmuis	Microtus agrestis	behaarde rode bosmier	Formica rufa
bosmuis	Apodemus sylvaticus	kale rode bosmier	Formica polyctena
dwergmuis	Micromys minutus	stronkmier	Formica truncorum
bunzing	Mustela putorius	zwartrugbosmier	Formica pratensis
dwergspitsmuis	Sorex minutus		
egel	Erinaceus europaeus	<u>Slakken</u>	
gewone bosspitsmuis	Sorex araneus	wijngaardslak	Helix pomatia
haas	Lepus europeus		
hermelijn	Mustela erminea	<u>Vaatplanten</u>	
hulspitsmuis	Crocidura russula	aardaker	Lathyrus tuberosus
konijn	Oryctolagus cuniculus	akkerklokje	Campanula rapunculoides
mol	Talpa europea	brede wespenorchis	Epipactis helleborine
ondergrondse woelmuis	Pitymys subterraneus	breed klokje	Campanula latifolia
ree	Capreolus capreolus	dotterbloem	Caltha palustris
rosse woelmuis	Clethrionomys glareolus	gewone vogelmeik	Ornithogalum umbellatum
tweekleurige bosspitsmuis	Sorex coronatus	grasklokje	Campanula rotundifolia
veldmuis	Microtus arvalis	grote kaardenbol	Dipsacus fullonum
vos	Vulpes vulpes	kleine maagdenpalm	Vinca minor
wezel	Mustela nivalis	knikkende vogelmeik	Ornithogalum nutans
woelrat	Arvicola terrestris	koningsvaren	Osmunda regalis
		slanke sleutelbloem	Primula elatior
		zwanebloem	Butomus umbellatus
<u>Reptielen en amfibieën</u>			
bruine kikker	Rana temporaria		
gewone pad	Bufo bufo		
middelste groene kikker	Rana esculenta		
kleine watersalamander	Triturus vulgaris		
meerkikker	Rana ridibunda		

Algemene zorgplicht

De zorgplicht geldt voor alle in het wild levende dier- en plantensoorten, ook voor de soorten die niet als beschermde soort zijn aangewezen onder de Flora- en faunawet. Het is de basis voor het omgaan met planten en dieren. De verbodsbepalingen (zie 2.2) zijn een aanvulling voor soorten die als beschermd zijn opgenomen in de Flora- en faunawet.

Algemene zorgplicht: artikel 2

Een ieder neemt voldoende zorg in acht voor de in het wild levende dieren en planten, alsmede voor hun directe leefomgeving.

De zorg, bedoeld in het eerste lid, houdt in ieder geval in dat een ieder die weet of redelijkerwijs kan vermoeden dat door zijn handelen of nalaten nadelige gevolgen voor flora of fauna kunnen worden veroorzaakt, verplicht is dergelijk handelen achterwege te laten voor zover zulks in redelijkheid kan worden gevergd, dan wel alle maatregelen te nemen die redelijkerwijs van hem kunnen worden gevergd teneinde die gevolgen te voorkomen of, voor zover die gevolgen niet kunnen worden voorkomen, deze zoveel mogelijk te beperken of ongedaan te maken.

Vrijstellingsregeling

Algemene vrijstelling

Voor in Nederland algemene soorten is een algemene vrijstelling van de verbodsbepalingen van de Flora- en faunawet van kracht. Dat betekent dat voor die soorten geen ontheffing nodig is voor beheer en onderhoud, gebruik of ruimtelijke inrichting. Deze soorten zijn opgenomen in bijlage 2 van deze gedragscode. Op deze soorten is wel de algemene zorgplicht van toepassing.

Gedragscode

Als iemand activiteiten onderneemt die zijn te kwalificeren als:

- bestendig beheer en onderhoud, of;
- bestendig gebruik,

geldt een vrijstelling van de verbodsbepalingen voor de soorten opgenomen in bijlage 1 van de Gedragscode van de artikelen 8 t/m 12 van de Flora- en faunawet, mits activiteiten worden uitgevoerd volgens van een door de minister van LNV goedgekeurde gedragscode.

Voor activiteiten die niet vallen onder bestendig beheer en onderhoud of bestendig gebruik, is een ontheffing nodig. Om een ontheffing te kunnen krijgen moet aangetoond worden dat geen andere bevredigende oplossing aanwezig is en moet sprake zijn van 'zorgvuldig handelen'.

De vrijstelling is enigszins beperkt. Voor artikel 10 van de Flora- en faunawet (opzettelijk verontrusten) is geen vrijstelling mogelijk voor de soorten die in bijlage 1 van deze gedragscode met een * zijn aangeduid. Indien volgens deze gedragscode voor de recreatiesector wordt gewerkt, zal daar in de praktijk ook geen sprake van zijn.

De gedragscode volgens het vrijstellingenbesluit

Om als vrijstelling voor de ontheffingsplicht te gelden dient een gedragscode te worden goedgekeurd door de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. Goedkeuring vindt plaats als door de Minister van LNV wordt geoordeeld dat de gedragscode waarborgt dat:

- geen benutting of economisch gewin plaatsvindt (bijvoorbeeld handel in beschermde soorten is niet toegestaan);
- zorgvuldig wordt gehandeld, wat inhoudt dat:
- van de werkzaamheden of het gebruik geen wezenlijke invloed uitgaat op de betreffende soorten en
- voorafgaand en tijdens de werkzaamheden of het gebruik in redelijkheid alles zal worden verricht of gelaten om te voorkomen of zoveel mogelijk te beperken dat:
 - de betreffende dieren worden gedood, verwond, gevangen, bemachtigd of met het oog daarop worden opgespoord;
 - nesten, holen of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van de in het eerste lid bedoelde dieren worden beschadigd, vernield, uitgehaald, weggenomen of verstoord;
 - eieren van de betreffende soorten worden beschadigd of vernield.

In het Vrijstellingenbesluit wordt voorts gemeld dat het bedrijfsleven zelf kan invullen welke maatregelen worden genomen. Om aan te kunnen tonen dat volgens een gedragscode wordt gewerkt, moet deze zo concreet en duidelijk mogelijk zijn. Het ligt voorts in de rede om gegevens vast te leggen, zoals gegevens over beschermde soorten. Documenten waarin een en ander is vastgelegd kunnen helpen aan te tonen dat volgens de gedragscode wordt gewerkt. De gebruiker van de gedragscode moet voorkomen dat wezenlijke invloed uitgaat op de soorten, bijvoorbeeld door het leefgebied te behouden of werkzaamheden te plannen buiten de broed- of voortplantingstijd. In ieder geval houdt zorgvuldig handelen in dat al het redelijke wordt gedaan of gelaten om te voorkomen dat dieren worden gedood of opzettelijk verontrust.

BIJLAGE 4

Internetadressen

In navolgende tabel is een aantal informatieve internetsites opgenomen.

Site	Toelichting
www.recron.nl	Branchevereniging RECRON
www.hiswa.nl	Branchevereniging HISWA
www.overheid.nl	Op deze site van de overheid zijn wetsteksten te downloaden
www.minlv.nl	Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. Op deze site is onder meer informatie te vinden over wet- en regelgeving op het gebied van natuur
www.hetlrvloket.nl	Loket van het Ministerie van LNV, waarvan onder andere aanvraagformulieren voor ontheffingen van de Flora- en faunawet kunnen worden gedownload
www.natuurloket.nl	Informatie over verspreiding van planten- en diersoorten in Nederland en inventarisaties daarvan
www.natuurnet.nl	Informatie over natuur en adviesbureaus die actief zijn op het gebied van natuur
www.netwerkgroenebureaus.nl	Informatie over adviesbureaus die zijn aangesloten bij het 'Netwerk groene bureaus'
www.images.google.nl	Door het intikken van de naam van een plant of een diersoort zijn plaatjes van die soort te vinden
www.floron.nl	Informatie over planten
www.vzz.nl	Informatie over zoogdieren en zoogdierbescherming
www.vleermuis.net	Informatie over vleermuizen en vleermuisbescherming
www.vogelbescherming.nl	Informatie over vogelbescherming
www.sovon.nl	Informatie over vogels en vogelonderzoek
www.ravon.nl	Informatie over reptielen, amfibieën en vissen
www.vlinderstichting.nl	Informatie over vlinders en libellen
www.naturalis.nl/eis	Informatie over diverse ongewervelde dieren (bijv. insecten)
www.nev.nl	Informatie over diverse ongewervelde dieren (bijv. insecten)
www.voff.nl	Vereniging Onderzoek Flora en Fauna, met links naar diverse andere sites

BIJLAGE 5 Voorbeeld instructieformulier

ELDORADA

Gedragscode Flora- en faunawet, maatregelen

28 juni 2005

Kenmerk: ELD GFFW 28062005

Kolonie Gewone dwergvleermuis
Maatregelen: verlichting en geluid op/bij
invlieglocatie van de vleermuizen vermijden.

Rietvegetatie met 4 broedparen Rietzanger
Maatregel: riet maaien na 15 juli, tijdens de broedtijd (april -
juli) afsluiten voor recreatief gebruik

Dassenburcht
Maatregel: middels hekwerk afschermen van de parkeerplaats,
hekwerk maandelijks inspecteren

Dit is een fictief voorbeeld!

Dit voorbeeld is niet gebaseerd op feitelijke gegevens. Het voorbeeld is alleen bedoeld om te laten zien hoe te nemen maatregelen in het kader van de Gedragscode op een inzichtelijke wijze kunnen worden weergegeven, om derden, onderaannemers of werknemers mee te laten werken.

13.2 Gedragscode Bosbeheer

GEDRAGSCODE BOSBEHEER

Inhoud

Inleiding	4
Wettelijk kader	5
Reikwijdte	6
Toepassing	6
Afwijken	6
Begrippen	7
Maatregelen bij boswerkzaamheden, algemeen	8
Maatregelen inzake tijdelijke werkstop	9
Maatregelen tijdens de voorbereiding van werkzaamheden	9
Maatregelen tijdens de uitvoering van werkzaamheden	10
Overige maatregelen	11
 Checklist bosbeheer	 12

Inleiding

In 2005 was de Gedragscode zorgvuldig bosbeheer de eerste door de minister van LNV goedgekeurde gedragscode die in werking trad. Die gedragscode gold tot 1 januari 2010. In 2009 is de Gedragscode zorgvuldig bosbeheer geëvalueerd en op basis van de evaluatieresultaten en relevante ontwikkelingen aangepast. Bij deze gelegenheid is de naam van de gedragscode aangepast.

Deze tweede versie, de "Gedragscode bosbeheer", is opgesteld door het Bosschap met medewerking van de Algemene Vereniging Inlands Hout, de 12Landschappen, Natuurmonumenten, SBNL (mede namens de FPG), Staatsbosbeheer en de Unie van Bosgroepen. De evaluatie van de eerste Gedragscode zorgvuldig bosbeheer is uitgevoerd door het Bosschap en Vogelbescherming Nederland, met medewerking van de voornoemde organisaties.

De Gedragscode bosbeheer treedt in werking op de datum van goedkeuring door de Staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie en geldt tot vijf jaar na definitieve goedkeuring. Voordat deze termijn is verstreken, zal worden bekeken of ontwikkelingen in de praktijk gedurende deze periode aanleiding geven om deze gedragscode aan te passen. Een tussentijdse aanpassing is mogelijk indien een van de ondertekenende partijen of het ministerie van EL&I oordeelt dat de ontwikkelingen in de praktijk dit noodzakelijk maken. Daartoe zal de werkgroep Gedragscodes van het Bosschap, waarin alle genoemde partijen zijn vertegenwoordigd, gehandhaafd blijven.

Wettelijk kader

In de Flora- en faunawet is een groot aantal inheemse dier- en plantensoorten aangewezen als beschermde soort. Op grond van artikel 8 van de Flora- en faunawet is het verboden om planten, behorende tot een beschermde inheemse plantensoort, te vernielen of te beschadigen. Verder is het op grond van de artikelen 9 tot en met 12 van de wet verboden om dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, te doden, te verwonden of opzettelijk te verontrusten, om hun nesten, holen of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen te beschadigen, te vernielen, uit te halen, weg te nemen of te verstoren en om hun eieren te beschadigen of te vernielen.

Beschermde inheemse dier- en plantensoorten

Beschermde inheemse dier- en plantensoorten genieten niet allemaal in dezelfde mate bescherming. Het volgende onderscheid kan worden gemaakt:

- a) Algemeen voorkomende beschermde inheemse dier- en plantensoorten. Deze soorten zijn aangewezen bij ministeriële regeling. Het gaat om bijvoorbeeld de bosmuis, de ree en het konijn. Voor deze algemene soorten geldt bij bepaalde werkzaamheden - waaronder bosbeheer - een algemene vrijstelling van de verboden van de Flora- en faunawet. De aanwezigheid van zulke soorten in het terrein is dan ook minder van belang bij het toepassen van de Gedragscode bosbeheer. Wel is de algemene zorgplicht van artikel 2 van de Flora- en faunawet ook op deze soorten van toepassing. De zorg houdt in dat het verplicht is om, wanneer dat redelijkerwijs mogelijk is, handelingen die schadelijk kunnen zijn voor flora en fauna achterwege te laten, of om alle redelijkerwijs mogelijke maatregelen te nemen om zulke schadelijke gevolgen te voorkomen, te beperken of ongedaan te maken.
- b) Beschermde inheemse dier- en plantensoorten die niet zijn aangewezen als zeer algemeen voorkomende soort. Het gaat hierbij om:
- soorten van bijlage 1 van het Besluit vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten (bijvoorbeeld de boomkruisier en de das);
 - soorten van de Habitatrichtlijn, bijlage IV (zoals een aantal vleermuissoorten);
 - soorten van de Vogelrichtlijn (alle Europese vogelsoorten);
 - alle overige beschermde dier- en plantensoorten;

Voor de sub b genoemde soorten geldt bij het uitvoeren van werkzaamheden in het kader van bosbeheer een vrijstelling van de verboden van de artikelen 8, 9, 10, 11 en 12 van de Flora- en faunawet. Voorwaarde daarbij is dat wordt gewerkt volgens een door de minister van EL&I goedgekeurde gedragscode. Ook voor de sub b genoemde soorten geldt altijd de algemene zorgplicht.

Meer informatie over de categorieën beschermde inheemse dier- en plantensoorten vindt u op www.rijksoverheid.nl

Bij de uitvoering van bosbeheer kan niet altijd worden voorkomen dat in strijd met deze verbodsbepalingen wordt gehandeld. Op de verbodsbepalingen van de Flora- en faunawet bestaan echter uitzonderingen die zijn vastgelegd in het Besluit Vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten. Dit besluit maakt de uitvoering van bepaalde werkzaamheden, waaronder bestendig bosbeheer, mogelijk via een vrijstelling. Bij die vrijstelling geldt de voorwaarde dat wordt gewerkt volgens een door de minister van EL&I goedgekeurde gedragscode. Daartoe is deze Gedragscode bosbeheer opgesteld.

Deze is erop gericht dat werkzaamheden op een zodanig zorgvuldige wijze worden uitgevoerd dat er geen overtreding plaatsvindt van de verboden van de Flora- en faunawet.

De soorten van bijlage 1 van het Vrijstellingsbesluit en van bijlage IV van de Habitatrichtlijn genieten een zwaardere bescherming in de regelgeving. Daarom besteedt de Gedragscode bosbeheer bijzondere aandacht aan het zorgvuldig handelen met betrekking tot de betreffende soorten, voor zover die in bossen voorkomen.

De Gedragscode bosbeheer spitst zich toe op soorten die in het bos voorkomen en legt de nadruk op soorten waarvan de duurzame instandhouding van de populaties mogelijk beïnvloed kan worden door de uitvoering van boswerkzaamheden. Daarom staan de vogelsoorten die vooral in het bos voorkomen en tevens zijn opgenomen in bijlage 1 van de Vogelrichtlijn en op de Rode lijst expliciet vermeld in de Checklist bosbeheer.

Reikwijdte

De gedragscode geldt alleen voor het uitvoeren van regulier bosbeheer, ook wel aangeduid als bestendig bosbeheer. Dit betreft ingrepen die met een zekere regelmaat plaatsvinden, waarbij de leefomgeving dusdanig constant blijft dat de in het bos voorkomende soorten zich daar kunnen handhaven. Hierbij wordt in de eerste plaats gedacht aan het vellen en uitslepen van bomen. Ook hakhoutbeheer valt hieronder. Maar ook andere reguliere boswerkzaamheden die eventueel schade zouden kunnen toebrengen aan flora en fauna kunnen worden uitgevoerd met toepassing van deze gedragscode.

Wanneer sprake is van kaalkap die is gericht op omvorming naar een andere functie ('ruimtelijke ontwikkeling') kan deze gedragscode dus niet worden toegepast en is in beginsel een ontheffing nodig.

Toepassing

Bij de voorbereiding en uitvoering van boswerkzaamheden worden de hierna volgende, genummerde maatregelen nageleefd.

Wanneer het echter gaat om boswerkzaamheden die evident niet leiden tot overtreding van verbodsbepalingen uit de Flora en faunawet, dan hoeven die maatregelen niet te worden toegepast. Als zodanig kunnen worden beschouwd:

- inventarisatiewerkzaamheden;
- het blessen van bomen;
- werkzaamheden die plaatsvinden op boswegen en bospaden en in bermen, waaronder wegonderhoud, aanbrengen van routebepaling en infopanelen, het verwerken van langhout, het transporteren van hout en het chippen van hout;
- het handmatig uittrekken van invasieve uitheemse soorten, waaronder Amerikaanse vogelkers.

Deze werkzaamheden kunnen het hele jaar worden uitgevoerd zonder dat een ontheffing of speciale voorzorgsmaatregelen nodig zijn, althans wanneer de normale zorgvuldigheid in acht wordt genomen.

Afwijken

Afwijking van een in de gedragscode beschreven gedragsregel is alleen mogelijk onder de voorwaarde dat dit in een werkplan of vergelijkbaar document (eventueel een bijlage bij de Checklist bosbeheer) wordt gemotiveerd door een ecologisch deskundige. Deze beschrijft daarin waarom het in dit

concrete geval niet mogelijk of niet wenselijk is om te handelen volgens een in de gedragscode beschreven gedragsregel. Zo kan het bijvoorbeeld onwenselijk zijn om te handelen volgens zo'n gedragsregel wanneer toepassing van die regel leidt tot een negatief effect voor een bepaalde soort. Verder motiveert deze deskundige waarom de gekozen alternatieve werkwijze verantwoord is, en voor de betreffende soort minimaal hetzelfde (mitigerende) effect heeft als de in de gedragscode beschreven gedragsregel, dan wel een gunstiger effect heeft.

Dit document is steeds beschikbaar voor het toezicht op de naleving van de wet. Desgevraagd krijgt een handhavende instantie inzage in het document of een kopie daarvan.

Wanneer aan deze voorwaarden wordt voldaan, dan geldt dat, ondanks de afwijking, wordt gewerkt volgens de Gedragscode. Wanneer niet aan de hiervoor vermelde voorwaarden kan worden voldaan moet een ontheffing op grond van artikel 75 van de Flora- en faunawet worden aangevraagd.

Begrippen

In deze gedragscode wordt verstaan onder:

Aannemer:	De persoon die ter zake van de Gedragscode bosbeheer door het bedrijf dat of de organisatie die de boswerkzaamheden uitvoert is aangewezen om tegenover de beheerder op te treden als vertegenwoordiger van het bedrijf en om leiding te geven aan de werkzaamheden. Wanneer de werkzaamheden worden uitgevoerd door (medewerkers van) de beheerder zelf, dan moet voor 'de aannemer' worden gelezen: 'De persoon die ter zake van de Gedragscode bosbeheer door de beheerder is aangewezen om leiding te geven aan de werkzaamheden'.
Bos:	Een levensgemeenschap van planten en dieren, waarin de boomvormende soorten beeldbepalend zijn.
Beheerder:	Beheerder van bos die bevoegd is opdracht te geven tot het verrichten van boswerkzaamheden. In veel gevallen zal de beheerder de eigenaar van het bos zijn, maar het kan ook een derde zijn, bijvoorbeeld een bosgroep of een rentmeester.
Boswerkzaamheden:	Alle werkzaamheden die in een bos in het kader van bestendig beheer worden verricht door of in opdracht van de beheerder.
Broedgeval:	Een locatie waar een bewoond nest is vastgesteld of waarvan op basis van het vastgestelde territorium moet worden aangenomen dat er een bewoond nest aanwezig is.
Bijzondere Nestbomen:	Bomen met 'bewoonde' of 'bewoonbare' - horsten van roofvogels en uilen ('horstbomen'; inclusief nestkasten); - nesten van raven en zwarte kraaien; - nesten van eekhoorns; - nesten van kolonievogels.
Checklist bosbeheer:	De Checklist bosbeheer (zie achter deze Gedragscode). Voor zover gebruik wordt gemaakt van een kaart waarop te beschermen elementen worden aangeduid, wordt deze kaart geacht deel uit te maken van de Checklist bosbeheer.

- Holenbomen:** Bomen, ongeacht de grootte, waarin holen, spleten of rottingsgaten zijn vastgesteld. Onder spleten worden ook verstaan spleten veroorzaakt door loshangend schors. Het kan zowel om levende als om dode bomen gaan. Uiteraard kan een holenboom tevens een (bijzondere) nestboom zijn.
- Inventarisatie:** Het verzamelen van actuele gegevens door middel van een als doeltreffend aanvaard en op de soort gerichte methode van inventariseren. Een inventarisatie wordt uitgevoerd door een ecologisch deskundige. Dit is iemand die ter zake aantoonbare ervaring en kennis heeft op het gebied van soortspecifieke ecologie doordat hij of zij:
- op HBO- of universitair niveau een opleiding heeft genoten met als zwaartepunt (Nederlandse) ecologie, en/of
 - als ecooloog werkzaam is voor een ecologisch adviesbureau dat is aangesloten bij het Netwerk Groene Bureaus of werkzaam is voor een terreinbeherende organisatie, en/of
 - aantoonbaar actief is op het gebied van de soortenbescherming of soortenmonitoring en is aangesloten bij en werkzaam voor de daarvoor in Nederland bestaande organisaties (zoals bijvoorbeeld Zoogdierverseniging, Das en Boom, RAVON, Vogelbescherming Nederland, Vlinderstichting, Natuurhistorisch Genootschap, KNNV, NJN, IVN, EIS Nederland, FLORON, SOVON, STONE), en/of
 - aantoonbaar actief is op het gebied van de soortenmonitoring en/of soortenbescherming.
- Loof- en gemengd bos:** Bos dat op grond van de navolgende definities geen naald- of populierenbos is.
- Naaldbos:** Bos dat voor ten minste 80% uit naaldbomen bestaat.
- Populierenbos:** Bos dat voor ten minste 80% uit populieren bestaat.

Maatregelen bij boswerkzaamheden, algemeen

1. *Zorgvuldigheid*
 - Bij de voorbereiding en uitvoering van boswerkzaamheden wordt de benodigde zorgvuldigheid met betrekking tot de flora en fauna in acht genomen.
2. *Verantwoordelijkheid aannemer*
 - De aannemer is verantwoordelijk voor het adequaat uitvoeren van de in de Gedragscode bosbeheer en bijbehorende Checklist bosbeheer beschreven maatregelen, ook wanneer deze in onderaanneming worden uitgevoerd.
3. *Verantwoordelijkheid beheerder*
 - De beheerder is verantwoordelijk voor het toezicht op de toepassing van de Gedragscode bosbeheer door de aannemer.

Maatregelen inzake tijdelijke werkstop

4. *Loof- en gemengd bos*
 - In de periode 15 maart tot 15 juli worden géén boswerkzaamheden uitgevoerd in loof- en gemengd bos. Als uitzondering op deze regel kan in de periode tot 15 april nog wel hout worden uitgesleept dat voor 15 maart geveld is.
5. *Naald- en populierenbos*
 - In de periode 15 maart tot 15 juli worden géén boswerkzaamheden uitgevoerd in een vak/afdeling met naald- of populierenbos wanneer is vastgesteld dat daar broedgevallen voorkomen van vogelsoorten die zijn opgenomen in de Rode Lijst 2004 of bijlage 1 van de Vogelrichtlijn (zie Checklist bosbeheer).
 - Bovendien worden er in die periode geen vellingswerkzaamheden uitgevoerd binnen een afstand van 50 meter vanaf een bijzondere nestboom, ook wanneer die bijzondere nestboom in een andere vak/afdeling staat.

Maatregelen tijdens de voorbereiding van werkzaamheden

6. *Inventarisatie*
 - De beheerder zorgt ervoor dat vóór de aanvang van de boswerkzaamheden een inventarisatie door een deskundige plaatsvindt van de aanwezige flora- en fauna-elementen die bij het uitvoeren van de boswerkzaamheden moeten worden ontzien of beschermd (zie Checklist bosbeheer). Wespendien vragen als beschermde soort bijzondere aandacht. Wanneer bekend is dat een wespendien in de afgelopen vijf jaar in een bepaald perceel heeft gebroed of wanneer er concrete aanwijzingen zijn dat er een wespendien in het terrein aanwezig is, wordt een ter zake deskundige ingeschakeld.
7. *Aanduiding van te beschermen elementen*
 - De beheerder zorgt ervoor dat de aannemer weet waar zich de flora- en fauna elementen bevinden die bij het uitvoeren van de werkzaamheden moeten worden gespaard en/of ontzien, door het intekenen van de locaties daarvan op een voldoende duidelijke kaart of door aanwijzing en markering in het terrein. Dassenburchten worden altijd in het terrein gemarkeerd.
 - Een en ander wordt vastgelegd in de Checklist bosbeheer.
8. *Aanvullende afspraken*
 - De beheerder maakt, aanvullend op de gedragsregels van deze gedragscode, met de aannemer afspraken over de wijze waarop de planning en de uitvoering van de werkzaamheden wordt afgestemd op de aanwezigheid van flora- en fauna-elementen die moeten worden gespaard, ontzien en/of beschermd.
 - De beheerder legt deze afspraken vast in de Checklist bosbeheer, die voor aanvang van het werk wordt opgemaakt en door of namens de beheerder en de aannemer wordt ondertekend.
9. *Verstrekken Checklist bosbeheer*
 - De aannemer geeft zijn eventuele personeel en/of onderaannemers een kopie van de Checklist bosbeheer en zorgt ervoor dat de Checklist bosbeheer op het werk voorhanden is; de Checklist bosbeheer is in elk geval in alle machines en in de schaftgelegenheid beschikbaar.
10. *Instrueren personeel*
 - De aannemer instrueert zijn personeel en/of onderaannemers hoe zij de werkzaamheden dienen uit te voeren conform de Gedragscode bosbeheer en de in de Checklist bosbeheer vastgelegde afspraken.

Maatregelen tijdens de uitvoering van werkzaamheden

11. *Gebruik vaste infrastructuur*
 - Bij vellings- en uitsleepwerkzaamheden wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van een vaste infrastructuur van wegen, paden en sporen.
12. *Korte doorlooptijd*
 - Vellingswerkzaamheden in een en hetzelfde vak/afdeling worden uitgevoerd in een doorlooptijd die zo kort is als redelijkerwijs mogelijk. Ditzelfde geldt voor uitsleepwerkzaamheden.
13. *Bijzondere nestbomen en holenbomen*
 - Bijzondere nestbomen en holenbomen worden niet geveld.
 - Bomen die direct naast een bijzondere nestboom staan worden gespaard om te voorkomen dat een bijzondere nestboom vrij komt te staan.
 - In de periode 15 maart tot 15 juli¹⁾ worden geen vellingswerkzaamheden uitgevoerd binnen een afstand van 50 meter vanaf een bijzondere nestboom.
 - Bij vellingen in de nabije omgeving van een bijzondere nestboom is de velrichting altijd van deze boom afgewend.
14. *Niet aangeduide elementen*
 - Bij de werkzaamheden worden niet alleen de flora- en fauna-elementen die zijn vastgelegd in de checklist gespaard of ontzien, maar ook andere waarneembare, te beschermen flora- en fauna-elementen die tijdens de werkzaamheden worden aangetroffen, zoals bijvoorbeeld bewoonde vogelnesten. Bijzondere alertheid daartoe is vereist wanneer nestindicerend gedrag van vogels wordt waargenomen, wanneer vogels worden aangetroffen die hun broedtijd hebben in de periode van de werkzaamheden en wanneer er door een afwijkende voorjaarsperiode een verhoogde kans op broedgevallen bestaat.
15. *Ontzien van andere nestbomen*
 - In de periode 15 maart tot 15 juli¹⁾ worden geen bomen geveld waarin nesten zijn vastgesteld, óók wanneer het gaat om nesten van andere vogels dan roofvogels, uilen, raven en zwarte kraaien, of vogels van de soorten genoemd in de Checklist bosbeheer.
 - Wanneer in die periode vellings- en uitsleepwerkzaamheden worden uitgevoerd in de buurt van zo'n boom wordt voldoende afstand gehouden, om de kans op verstoring van het nest of veront-rusting van de vogels tot een minimum te beperken.
 - De velrichting is altijd van zo'n boom afgewend.
16. *Verblijfplaatsen van vleermuizen en boomarters*
 - Wanneer in de periode 15 maart tot 15 juli¹⁾ vellings- en sleepwerkzaamheden worden uitgevoerd in de buurt van een boom waarvan bekend is dat die dient als vaste rust- of verblijfplaats van vleermuizen of boomarters, wordt een afstand van 25 m van die boom aangehouden om de kans op verstoring van de rust- of verblijfplaats of veront-rusting van de betreffende dieren tot een minimum te beperken.
 - Ook hier is de velrichting altijd van zo'n boom afgewend.

1) Zoals uit maatregel 4. blijkt worden in deze periode helemaal geen boswerkzaamheden uitgevoerd in loof- en gemengd bos. De hier beschreven maatregel geldt dan ook aanvullend, bij werkzaamheden in andere bostypen dan loofbos en gemengd bos.

17. *Dassenburchten*

- Werkzaamheden binnen een straal van twintig meter van een dassenburcht welke is bewoond of als tijdelijke rust- of verblijfplaats dient vinden slechts plaats in de periode van 1 september tot 1 december en uitsluitend voor zover daarbij geen gebruik wordt gemaakt van rijdend materieel. Bomen en ondergroei boven op de burcht en bij ingangen worden daarbij zoveel mogelijk gespaard.
- De velrichting wordt daarbij altijd van de burcht afgewend.
- Voor de ingangen mogen geen velhout, takken, toppen of afkortstukken achterblijven.

18. *Mierenhopen en jeneverbesbomen*

- Mierenhopen en jeneverbesbomen worden jaarrond bij de werkzaamheden gespaard en ontzien.

Overige maatregelen

19. *Onvoorziene omstandigheden*

- Wanneer de beheerder of de aannemer tijdens de uitvoering onvoorziene omstandigheden constateert, worden deze vastgelegd in een afwijkingsrapport (Checklist bosbeheer, deel 2). Hierbij wordt aangegeven in hoeverre is afgeweken van de Gedragscode bosbeheer en/of de Checklist bosbeheer en welke maatregelen direct na deze constatering zijn getroffen.

20. *Calamiteiten*

- Wanneer in verband met calamiteiten, of in het belang van de veiligheid boswerkzaamheden moeten plaatsvinden die geen uitstel kunnen velen, worden daarbij zoveel als redelijkerwijs mogelijk de gedragsregels van deze gedragscode in acht genomen. Het gaat hierbij om boswerkzaamheden zoals het ruimen van materiaal na storm- en andere natuurrampen, en het verplichte bestrijden van schadelijke of plaagsoorten. Dit geldt ook voor het ondernemen van activiteiten als gevolg van acties op grond van wettelijke maatregelen of verordeningen ten behoeve van bijvoorbeeld dierziektebestrijding en bestrijding van bacterievuur en iepziekte.
- Waar mogelijk wordt het advies ingewonnen van een ecologische deskundige.
- Calamiteiten, de wijze waarop de schade daarna is beperkt en de effecten die dit heeft gehad dienen te worden vastgelegd.

Checklist bosbeheer

Het wordt aan beide ondertekenaars aanbevolen de Checklist bosbeheer (inclusief bijbehorende kaarten en inventarisatielijsten) te bewaren, teneinde ook op termijn aan te kunnen tonen dat zorgvuldig is gehandeld.

Deel 1: Werkvoorbereiding

Deze Checklist bosbeheer deel 1 wordt vóór aanvang van de werkzaamheden door de beheerder ingevuld en ondertekend. Ook de aannemer ondertekent als blijk van ontvangst, kennisname en akkoord. De Checklist bosbeheer wordt in tweevoud opgemaakt; beheerder en aannemer behouden elk een getekend exemplaar.

➔ Op welk(e) vak/afdelingen heeft deze checklist bosbeheer betrekking?

Gebieds-/objectaanduiding:

.....
.....

➔ Is er een kaart gemaakt en bijgevoegd waarop de te beschermen elementen zijn aangeduid?

- ☐ Ja
☐ Nee

➔ Omschrijving van de uit te voeren werkzaamheden:

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

➔ Wanneer worden de maatregelen uitgevoerd:

Aanvang werkzaamheden:

Afronding werkzaamheden:

➔ Te beschermen soorten en/of elementen

	Aantal locaties van nesten of voorkomens, gemarkeerd door beheerder	
	Locaties gemarkeerd op kaart:	Aangewezen en gemarkeerd in het terrein:
Elementen die jaarrond worden gespaard en ontzien:		
• Bijzondere nestbomen (zie 'begrippen')		
• Holenbomen (zie 'begrippen')		
• Dassenburchten		
• Mierenhopen		
• Jeneverbesbomen		
Broedgevallen van vogels:		
<i>Broedgevallen van vogels van de Rode lijst 2004</i>		
• Boomvalk		
• Draaihal		
• Grauwe vliegenvanger		
• Groene Specht		
• Kneu		
• Koekoek		
• Kortsnavelboomkruiper		
• Matkop		
• Nachtegaal		
• Raaf		
• Ransuil		
• Spotvogel		
• Wielewaal		
• Zomertortel		
<i>Broedgevallen van vogels van Bijlage 1 Vogelrichtlijn:</i>		
• Blauwborst		
• Boomleeuwerik		
• Middelste Bonte Specht		
• Nachtzwaluw (tevens op Rode Lijst 2004)		
• Oehoe		
• Rode Wouw		
• Ruigpootuil		
• Slechtvalk		
• Wespandief		
• Zwarte Specht		
Andere vogel-, plant- of diersoorten of elementen die bescherming behoeven (aan te geven door de beheerder, op basis van specifieke omstandigheden ter plekke, bijvoorbeeld Bosranden, habitat van Hazelmuis):		
•		
•		
•		
•		
•		
•		

[illegible]

Datum

Plaats

Naam

Handtekening

Datum

Plaats

Naam

Handtekening

Deel 2: Afwijkingsrapport

Het afwijkingsrapport kan worden gebruikt wanneer bij de werkzaamheden als gevolg van onvoorziene omstandigheden is afgeweken van deel 1 van de Checklist bosbeheer of van de Gedragscode bosbeheer. In dat geval wordt dit na de werkzaamheden ingevuld. Hierbij wordt aangegeven in hoeverre is afgeweken van de Gedragscode bosbeheer en/of de Checklist bosbeheer, en welke maatregelen direct na deze constatering zijn getroffen (zie ook onder nummer 19 van de maatregelen).

→ Op welke wijze is afgeweken van de uitvoering zoals beschreven in deel 1, en waarom?

Afwijkingen ten opzichte van deel 1 van de checklist bosbeheer:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

BEHEERDER:

Datum

Plaats

Naam

Handtekening

AANNEMER:

Datum

Plaats

Naam

Handtekening

13.3 Gedragscode Natuurbeheer

Deze gedragscode Natuurbeheer is opgesteld door het Bosschap met medewerking van Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, De 12 Landschappen en de Federatie Particulier Grondbezit. Ook Defensie, gemeenten en andere terreinbeheerders hebben meegedacht en hun bijdragen geleverd. De Gedragscode is geen wetgeving, maar is wel een op de wet gebaseerd hulpmiddel waarmee beheerders van natuur reguliere werkzaamheden kunnen uitvoeren zonder in strijd te handelen met de bepalingen van de Flora- en faunawet.

Verantwoord, zorgvuldig en eenvoudig: Een veldversie van de Gedragscode natuurbeheer

Deze veldversie van de Gedragscode natuurbeheer is een praktisch handboekje dat in het veld geraadpleegd kan worden. De tekst is gebaseerd op de Gedragscode natuurbeheer, die te vinden is op de website van het Bosschap (www.bosschap.nl) en de website van het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Voedselkwaliteit (www.minlnv.nl). De Gedragscode natuurbeheer is geen wetgeving, maar een hulpmiddel waarmee beheerders van natuur reguliere werkzaamheden kunnen uitvoeren zonder in strijd te handelen met de Flora- en faunawet.

Eenvoudig uitvoerbaar natuurbeheer

Werkzaamheden die nodig zijn om natuurgebieden te onderhouden, kunnen ook schade toebrengen aan beschermde inheemse planten- en diersoorten. Toch moet er af en toe

onderhoud gepleegd worden, juist om de natuurlijke omgeving van die soorten in stand te houden. Wie op een zwaarder beschermde soort* stuit, mocht tot voor kort pas verder werken als een ontheffing op de Flora- en faunawet was verkregen. Dat leidde tot veel vertraging. Daarom heeft het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit in april 2009 goedkeuring gegeven aan de Gedragscode natuurbeheer. Voor de meest voorkomende werkzaamheden mogen natuurbeheerders dankzij de Gedragscode zelf bepalen of het werk door mag gaan als er zwaarder beschermde soorten aanwezig zijn. De Gedragscode helpt natuurbeheerders werkzaamheden zo te organiseren dat beschermde planten- en diersoorten niet onnodig beschadigd of verstoord worden. Volgens Minister Verburg van het ministerie van LNV is met deze Gedragscode “een werkbaar evenwicht gevonden tussen enerzijds de geboden en vooral de verboden van de Flora- en faunawet en anderzijds de dagelijkse praktijk van de werkvloer.”

Werken met de Flora- en faunawet...

De Flora- en faunawet verbiedt het om beschermde dier- en plantensoorten te verwonden, vernielen, beschadigen, veront- rusten of doden. Ook de verblijfplaatsen, nesten en eieren van beschermde diersoorten mogen niet opzettelijk vernield, beschadigd, verwijderd of verstoord worden. Voor beheerders die onderhoudswerkzaamheden in natuurgebieden moeten uitvoeren, is het echter haast onmogelijk beschermde soorten en hun verblijfplaatsen volledig te ontzien. Om beheerders een hulpmiddel te geven om zo zorgvuldig mogelijk met de wet en de natuur om te gaan, heeft het Bosschap de Gedragscode natuurbeheer ontwikkeld. De Gedragscode maakt het eenvoudiger de strenge regels van de Flora- en faunawet goed na te leven.

...zonder ontheffingsaanvragen

Verderop in deze Gedragscode staan de natuurkalenders van de verschillende werkzaamheden. Via een kleurensysteem is eenvoudig te bepalen in welke periode van het jaar een taak het beste uitgevoerd kan worden en wanneer extra voorzichtigheid gevraagd is. Onder de natuurkalenders staan ook voorzorgsmaatregelen.

Die maatregelen moeten genomen worden als blijkt dat er in het werkgebied zwaarder beschermde soorten aanwezig zijn. Wie deze Gedragscode volgt, hoeft geen ontheffing op de Flora- en faunawet meer aan te vragen.

Reguliere werkzaamheden

De Gedragscode natuurbeheer geldt alleen voor de volgende reguliere werkzaamheden:

- Begrazing van natuurterreinen
- Omzagen en afzetten van houtige beplantingen
- Plaggen, chopperen, maaien en strooisel vegen van heide
- Branden van heide
- Beheer van weidevogelgrasland
Zoals maaien, bemesten, slepen, rollen, schudden, wiersen, oprapen, afvoeren en bekalken
- Beheer van bijzondere gras- en hooilanden
Zoals maaien, bemesten, slepen, rollen, schudden, wiersen, oprapen, afvoeren en bekalken
- Maaien van rietland
- Schonen en baggeren van poelen en waterlopen
Voor het schonen en baggeren van waterlopen biedt de gedragscode Unie van Waterschappen een praktische en zorgvuldige werkwijze.

- Akkerwerkzaamheden
Zoals bodembewerking, ploegen, bemesten, zaaien, oogsten, onderwerken gewas en gewasbescherming
- Onderhoud van gebouwen en bouwwerken
Zoals schilderen, schoonmaken, maatregelen aan voegen en verwijderen van blad uit goten

Voor alle andere werkzaamheden is de Gedragscode natuurbeheer niet van toepassing. Daarvoor geldt het hele jaar door: zijn er zwaarder beschermde soorten in het gebied aanwezig die schade kunnen ondervinden van de werkzaamheden, dan moet een ontheffing op de Flora- en faunawet worden aangevraagd. Mogelijk zijn er voor andere werkzaamheden wel andere gedragscodes beschikbaar, zoals de gedragscode zorgvuldig bosbeheer of de gedragscode Unie van Waterschappen. Alle gedragscodes staan op de website van het ministerie van LNV (www.minlnv.nl).

Natuurkalenders

Voor alle reguliere werkzaamheden zijn natuurkalenders opgesteld. In die kalenders zijn 'voorkeursperiodes', 'kwetsbare periodes' en 'ontheffingsperiodes' onderscheiden.

Voorkeursperiode: Het risico op schade aan zwaarder beschermde populaties is in deze periode het minst. Daarom heeft het de voorkeur werkzaamheden in deze periode uit te voeren. Wel moeten soms voorzorgsmaatregelen genomen worden. Deze staan onder de natuurkalender.

Kwetsbare periode: In deze periode mogen de werkzaamheden alleen doorgaan als ook aan de extra voorzorgsmaatregelen van de Gedragscode wordt voldaan. Deze voorwaarden staan onder de natuurkalenders.

Ontheffingsperiode: Als er zwaarder beschermde soorten aanwezig zijn in het gebied, mogen werkzaamheden alleen doorgaan als een ontheffing is verkregen.

Let op: De perioden die in de natuurkalenders zijn aangegeven, zijn niet absoluut. De data moeten altijd met verstand worden toegepast. De natuur is niet star. Het broedseizoen begint bijvoorbeeld niet ieder jaar op precies dezelfde datum. Wees dus extra attent als werkzaamheden gepland staan rondom de overgang van de ene naar de andere periode.

Voorbereidend werk

Voordat de werkzaamheden kunnen beginnen, dient de beheerder na te gaan of er zwaarder beschermde diersoorten aanwezig zijn in het gebied. Om dat goed te kunnen bepalen wordt informatie gebruikt die niet meer dan zes jaar oud is. In sommige situaties, zoals bij aanwezigheid van broedvogels, mierenhopen of vleermuizen, moet die informatie zelfs zeer recent zijn. De inventarisatie moet gedaan worden door een ecoloog of iemand die zich aantoonbaar actief inzet voor soortenbescherming. Dat kan dus de natuurbeheerder zelf zijn. Als uit de inventarisatiegegevens blijkt dat er zwaarder beschermde soorten aanwezig zijn, kunnen werkzaamheden soms toch gewoon doorgaan, mits aan de voorzorgsmaatregelen van de Gedragscode wordt voldaan. De voorzorgsmaatregelen kunnen voor iedere ingreep en soortgroep anders zijn. Bekijk daarvoor de natuurkalenders verderop in deze Gedragscode.

De plekken waar zwaarder beschermde soorten aanwezig zijn, moeten op een kaart of in het veld worden aangegeven, zodat bij de uitvoering van de werkzaamheden hiermee rekening kan worden gehouden. Met markeringen in het terrein of via een ingetekende kaart kan ook aangegeven worden welke route gebruikt moet worden.

Als het niet mogelijk is aan de voorzorgsmaatregelen te voldoen, of als de werkzaamheden toch in de ontheffingsperiode moeten worden uitgevoerd, dan moet ontheffing worden gevraagd bij de Dienst Regelingen van het ministerie van LNV.

Checklist Natuurbeheer

Voorafgaand aan reguliere werkzaamheden is dus vaak geen ontheffing meer nodig, maar achteraf kan wel gecontroleerd worden of er volgens de regels gehandeld is. Om controle mogelijk te maken, is het van belang dat het hele proces goed gedocumenteerd wordt: van voornemen om in een gebied te gaan werken totdat de uitvoering is afgerond. Dat gaat via de Checklist Natuurbeheer. Die Checklist is te downloaden vanaf de website van het Boschap ([http://www.boschap.nl/cms/Upload/file/Producten/Gedragscode Natuurbeheer Checklist.pdf](http://www.boschap.nl/cms/Upload/file/Producten/Gedragscode%20Natuurbeheer%20Checklist.pdf)).

Voordat de werkzaamheden plaatsvinden vult de beheerder de Checklist Natuurbeheer in tweevoud in. Daarin geeft hij aan welke maatregelen er genomen dienen te worden om te voorkomen dat eventueel aanwezige zwaarder beschermde soorten onnodig verstoord of beschadigd worden. De aannemer van het bedrijf dat de werkzaamheden uitvoert dient de formulieren ook te ondertekenen en één exemplaar te bewaren.

De afspraken die de beheerder en aannemer maken over de wijze waarop met dier- en plantensoorten wordt omgegaan, worden ook in de Checklist Natuurbeheer beschreven.

De Checklist moet altijd in het veld worden meegenomen bij uitvoering van de werkzaamheden. In geval van onvoorziene omstandigheden, moeten de beheerder en aannemer opnieuw nagaan of en op welke wijze de werkzaamheden kunnen worden voortgezet. Van alle overwegingen en acties moet verslag worden gelegd. De Checklist is te downloaden vanaf: [http://www.boschap.nl/cms/Upload/file/Producten/Gedragscode Natuurbeheer Checklist.pdf](http://www.boschap.nl/cms/Upload/file/Producten/Gedragscode%20Natuurbeheer%20Checklist.pdf)

Bij twijfel over de juiste toepassing van de gedragscode kan altijd de expertise van het ministerie van LNV worden ingeschakeld.

Om te bepalen of de Gedragscode voor geplande werkzaamheden van toepassing is, volg de volgende stappen:

De Gedragscode natuurbeheer beschrijft de basisvoorwaarden die nodig zijn om maatregelen zodanig zorgvuldig uit te voeren, dat zwaarder beschermde dier- of plantensoorten daarbij niet of nauwelijks geschaad worden. Het staat een beheerder uiteraard vrij verder te gaan dan de Gedragscode voorschrijft.

< boorgaten diameter 5mm >

Bij de hierna volgende natuurkalenders zijn telkens drie kaders te vinden: algemeen, kalender en voorzorgsmaatregelen.

Algemeen

In het kader 'algemeen' wordt kort algemene achtergrondinformatie verstrekt over de maatregel, de soorten natuurterreinen waarin deze kunnen worden uitgevoerd en de eventuele risico's voor zwaarder beschermde soorten.

Kalender

In het kader 'kalender' wordt aangegeven welke soortgroepen het meest kwetsbaar zijn voor de betreffende werkzaamheden. Per opgenomen soortgroep wordt met een kleur aangegeven in welke periodes wel, niet, of onder voorwaarden gewerkt kan worden. Op de onderste balk van de kalender is met een oranje kleur de (totale) kwetsbare periode aangegeven. Dat is in feite een 'optelling' van alle kwetsbare periodes in de balken erboven.

De kleuren in de kalender betekenen het volgende:

Voorkeursperiode (groen)

De werkzaamheden worden bij voorkeur in deze periode uitgevoerd. In deze periode geen beperkingen gesteld aan de werkzaamheden, anders dan eventuele algemeen geldende voorzorgsmaatregelen die bij de kalender zijn vermeld.

Redenen waarom deze periode de voorkeur heeft:

In de 'groene' periode is er het minste risico op schade aan populaties van zwaarder beschermde soorten:

- de werkzaamheden leiden niet of kunnen niet leiden tot wezenlijke invloed op populaties van zwaarder beschermde soorten, of;
- weliswaar leiden de werkzaamheden, of kunnen de werkzaamheden leiden tot beïnvloeding van zwaarder beschermde soorten, maar die eventuele beïnvloeding is beperkt en de activiteit kan op termijn gunstig zijn voor de populaties van die soorten.

Kwetsbare periode (oranje)

In de 'oranje' periode geldt 'ja, mits'. Uitvoering van werkzaamheden kan in die periode plaatsvinden wanneer dat noodzakelijk is, maar dan wel met de nodige aanvullende voorzorgsmaatregelen. Bij de voorzorgsmaatregelen van een kalender is aangegeven welke voorzorgsmaatregelen specifiek van toepassing zijn op de kwetsbare periode. Redenen waarom deze periode de tweede keus is: De werkzaamheden kunnen leiden tot beïnvloeding van zwaarder beschermde soorten die niet of onvoldoende op termijn wordt gecompenseerd.

Ontheffingsperiode (rood)

In deze 'rode' periode kunnen de werkzaamheden alleen maar worden uitgevoerd wanneer een ontheffing is verkregen en de voorwaarden van die ontheffing worden nageleefd, tenzij aangetoond is dat er geen beschermde soorten aanwezig zijn. Redenen waarom deze periode een ontheffing nodig is: De werkzaamheden leiden tot beïnvloeding van zwaarder beschermde soorten. Dit leidt tot een zodanige aantasting dat de schade hiervan niet voldoende kan worden opgevangen door mitigatie of preventie.

Natuurkalenders

2.2.1 Begrazen van natuurterreinen

Algemeen

Begrazen kan plaatsvinden op een breed scala van natuurterreinen, zoals bijvoorbeeld graslanden en heidevelden.

Het gaat hier alleen om het begrazen met gehouden dieren. Het begrazen van natuurgebieden met verwilderde grote hoefdieren valt niet onder de werking van deze Gedragscode.

Kalender	JAN	FEB	MRT	APR	MEI	JUN	JUL	AUG	SEP	OKT	NOV	DEC
Zoogdieren												
Broedvogels												
Reptielen												
Amfibieën												
Insecten												
Vaatplanten												

Kwetsbare periode												
-------------------	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Voorzorgsmaatregelen

- De hierna genoemde voorzorgsmaatregelen gelden alleen in de kwetsbare periode. Deze maatregelen kunnen echter ook in de kwetsbare periode achterwege blijven wanneer uit inventarisatie is gebleken dat in het terrein geen zwaarder beschermde soorten aanwezig zijn die gevoelig kunnen zijn voor vertrapping en/of vraat, zoals grondbroeders en reptielen.
- In bos en bos met open plekken is de begrazingsdruk maximaal één GVE* per 3 ha. Op grasland en heide is de begrazingsdruk in weinig bodemvruchtbare terreinen maximaal één GVE per 2 ha. In bodemvruchtbare terreinen kan dit oplopen tot 1,5 GVE per ha.
- Bij hoogwatersituaties in uiterwaarden e.d. mag echter op de hogere terreindelen een hogere begrazingsdruk aan de orde zijn dan genoemd onder 2.
- Ook bij drukbegrazing mag een hogere begrazingsdruk aan de orde zijn dan genoemd onder 2. Dit kan een waardevolle beheermethode zijn voor kalkgraslanden, heischrale graslanden en heide. Voorwaarde daarbij is dat deze maatregel op beperkte schaal wordt uitgevoerd, waarbij in de nabijheid van de plaats waar deze maatregel wordt uitgevoerd voldoende uitwijkmogelijkheden bestaan voor de zwaarder beschermde soorten.
- Verder kan een hogere begrazingsdruk dan genoemd onder 2 worden toegepast, wanneer de plaatsen waar voor vraat en vertrapping gevoelige zwaarder beschermde soorten voorkomen worden uitgerasterd. Bij broedvogels kan een alternatief hiervoor zijn het aanbrengen van nestbeschermers.
- Wanneer in een terrein de Subsidieregeling Natuurbeheer van toepassing is, kan buiten de periode van 1 april tot 1 juli een hogere begrazingsdruk worden toegepast dan genoemd onder 2, mits dit gebeurt in overeenstemming met de voorwaarden van het betreffende SN pakket.

* GVE: Een grootvee-eenheid (GVE) is een landbouwkundige omrekeningsfactor. Elk rund ouder dan 2 jaar en een paard ouder dan 6 maanden komt overeen met 1 GVE, een rund van 6 maanden tot 2 jaar is 0,6 GVE. Schapen en geiten komen overeen met 0,15 GVE.

2.2.2 Omzagen en afzetten van houtige beplantingen

Algemeen

Het betreft hier het afzetten (incl. knotten) van geriefhoutbosjes, houtwallen, beplantingsstroken, singels, hagen, hakhout, griend, struweel en knotbomen en het verwijderen van bosopslag in natuurterreinen. Het gaat hier niet om werkzaamheden in een bos; daarop is de Gedragscode zorgvuldig bosbeheer van toepassing.

Het belang ligt bij de hier bedoelde werkzaamheden in het algemeen bij broedvogels. Maar gezien de grote randlengte (overgangssituaties) en mantel- en zoomkenmerken kunnen ook andere (groepen) zwaarder beschermde soorten voorkomen.

Kalender	JAN	FEB	MRT	APR	MEI	JUN	JUL	AUG	SEP	OKT	NOV	DEC
Broedvogels												
Reptielen												
Amfibieën												
Vaatplanten												

Kwetsbare periode												
-------------------	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Voorzorgsmaatregelen

- In een periode die in een of meerdere van de soortenbalken rood is gekleurd kan niet worden gewerkt tenzij:
 - uit inventarisatie is gebleken dat de betreffende soorten niet aanwezig zijn, of
 - voorafgaand een ontheffing is verkregen.
 In afwijking hiervan kunnen werkzaamheden in geregistreerde eendenkooien ook plaatsvinden in de periode van 15 maart tot 1 april, ook wanneer daar broedvogels en/of reptielen aanwezig zijn. In deze situatie en periode kunnen de betreffende twee rode hokken in bovenstaande kalender als oranje worden gelezen.
- Bij de werkzaamheden wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van een vaste infrastructuur van wegen, paden en sporen.
- Werkzaamheden in één en dezelfde beplantingsstrook worden uitgevoerd in een doorlooptijd die zo kort is als redelijkerwijs mogelijk is. Ditzelfde geldt voor uitslepen en versnipperen.
- Niet omgezaagd worden:
 - Bomen met bewoonde of bewoonbare roofvogel- of uilennesten en
 - Bomen met een diameter > 30 cm waarin holen, spleten of rottingsgaten zijn vastgesteld, tenzij dit om veiligheidsoverwegingen noodzakelijk is.
 Het knotten van knobomen of het afzetten van hakhout of grienden wel plaatsvinden wanneer nesten of kenmerken als hiervoor genoemd aanwezig zijn, mits deze maatregelen niet worden uitgevoerd in de periode van 15 maart tot 1 augustus.
- Wanneer velling plaatsvindt in de nabije omgeving van een boom waarin zich een – al dan niet bewoond – roofvogel- of uilennest of boomarterlocatie bevindt, of waarvan bekend is dat die dient als vaste rust- of verblijfplaats van vleermuizen of steenuilen, is de valrichting altijd van de betreffende boom afgewend.
- Werkzaamheden binnen een straal van 20 meter van een bewoonde dassenburcht vinden slechts plaats in de periode van 1 oktober tot 1 januari en uitsluitend voor zover daarbij geen gebruik wordt gemaakt van rijdend materieel.
- In leefgebieden van de boomkikker vinden werkzaamheden uitsluitend plaats in de periode van 1 november tot 1 februari. Braam- en andere struwelen worden daarbij alleen gefaseerd afgezet ter verjonging.
- In leefgebieden van de hazelmuis worden langs bosranden geen werkzaamheden uitgevoerd tussen 1 maart en 1 december. Aanwezige braam- en andere struwelen worden gespaard, tenzij voor de ontwikkeling van struweelgemeenschappen verjonging nodig is. Het afzetten vindt gefaseerd plaats. Zie ook Soortbeschermingsplan hazelmuis.
- De strooisellaag en het aanwezige blad worden niet verwijderd, in verband met mogelijke overwinteringsplaatsen van reptielen en amfibieën, tenzij uit inventarisatie is gebleken dat er geen reptielen of amfibieën aanwezig zijn.
- Wanneer zwaarder beschermde vaatplanten voorkomen, worden deze in de kwetsbare periode ontzien. Deze planten worden niet betreden en niet bedolven onder hout.
- Wanneer zwaarder beschermde amfibieën voorkomen, worden deze in de periode waarin deze soorten kwetsbaar zijn (juli) ontzien door de werkzaamheden gefaseerd uit te voeren.
- Wanneer bekend is dat zwaarder beschermde vlindersoorten aanwezig zijn, worden struweel en bosrandbegroeiing gefaseerd afgezet.

2.2.3 Plaggen, chopperen, maaien en strooisel vegen van heide

Algemeen

Plaggen, chopperen en maaien van heide wordt uitgevoerd in twee verschillende situaties:

- ter bestrijding van vergrassing in sterk vergraste heide;
- voor het verjongen van verouderende heide.

Kalender	JAN	FEB	MRT	APR	MEI	JUN	JUL	AUG	SEP	OKT	NOV	DEC
Zoogdieren												
Broedvogels												
Reptielen												
Amfibieën												
Insecten (vlinders)												
Vaatplanten												

Kwetsbare periode												
-------------------	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Voorzorgsmaatregelen

- In een periode die in een of meerdere van de soortenbalken rood is gekleurd kan niet worden gewerkt tenzij:
 - uit inventarisatie is gebleken dat de betreffende soorten niet aanwezig zijn, of
 - voorafgaand een ontheffing is verkregen.
- Bij heideterreinen van 4 ha of kleiner wordt de maatregel jaarlijks op maximaal 25% van het terrein uitgevoerd.
- Bij terreinen groter dan 4 ha, maar kleiner dan 10 ha, wordt de maatregel jaarlijks op maximaal één ha van het terrein uitgevoerd.
- Bij terreinen van 10 ha of groter wordt de maatregel jaarlijks op maximaal 10% van het terrein uitgevoerd.
- Plagplekken zijn maximaal 0,5 ha groot.
- Ten minste 10% van het aanwezige gras blijft behouden.
- Bij het plaggen en chopperen, en bij het afvoeren van het materiaal wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van een vaste infrastructuur van wegen, paden en sporen.
- Waardplanten van zwaarder beschermde soorten worden ontzien, zoals bijvoorbeeld het behouden van een aandeel dopheide wanneer het heideblauwtje aanwezig is.
- Wanneer wordt gewerkt in de kwetsbare periode, worden de te plaggen plekken gecontroleerd vóór de uitvoering. Eventueel aanwezige reptielen worden verjaagd of weggevangen. Als dieren worden gevangen en verplaatst worden deze teruggezet in een vergelijkbare en geschikte habitat in de omgeving in welke geen werkzaamheden (meer) plaatsvinden.
- Wanneer wordt gewerkt in de kwetsbare periode worden de werkzaamheden in een en hetzelfde vak/afdeling uitgevoerd in een doorlooptijd die zo kort is als redelijkerwijs mogelijk. Dit geldt ook voor de afvoer van het materiaal.

2.2.4 Branden van heide

Algemeen

Branden gebeurt traditioneel in de nawinter, tijdens een droge periode waarin de strooi-sellaag nog vochtig is. Hierdoor blijft een deel van het in de strooisellaag overwinterende leven gespaard. Het spaart ook de slapende knoppen onderaan de struikheideplanten, die na het branden weer kunnen uitlopen.

Kalender	JAN	FEB	MRT	APR	MEI	JUN	JUL	AUG	SEP	OKT	NOV	DEC
Zoogdieren												
Broedvogels												
Reptielen												
Vaatplanten												
Vlinders												

Kwetsbare periode												
-------------------	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Voorzorgsmaatregelen

- In een periode die in een of meerdere van de soortenbalken rood is gekleurd kan niet worden gewerkt tenzij:
 - uit inventarisatie is gebleken dat de betreffende soorten niet aanwezig zijn, of
 - voorafgaand een ontheffing is verkregen.
- Bij heide terreinen van 4 ha of kleiner wordt de maatregel jaarlijks op maximaal 25% van het terrein uitgevoerd.
- Bij terreinen groter dan 4 ha, maar kleiner dan 10 ha, wordt de maatregel jaarlijks op maximaal één ha van het terrein uitgevoerd.
- Bij terreinen van 10 ha of groter wordt de maatregel jaarlijks op maximaal 10% van het terrein uitgevoerd.
- Brandplekken zijn maximaal één ha groot.
- Ten minste 10% van het aanwezige gras blijft behouden.
- Bij het branden en bij het afvoeren van het materiaal wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van een vaste infrastructuur van wegen, paden en sporen.
- Wanneer in de kwetsbare periode zwaarder beschermde zoogdieren aanwezig zijn, worden deze van het te branden terrein verjaagd of verplaatst. Bij verplaatsing dienen de dieren te worden teruggezet in een vergelijkbare en geschikte habitat in de omgeving in welke geen werkzaamheden (meer) plaatsvinden.

2.2.5 Beheer van weidevogelgrasland

Algemeen

Het gaat hier om werkzaamheden in graslanden met als primaire doelstelling het instandhouden en bevorderen van de weidevogelstand. Er wordt hier uitgegaan van graslanden waar behalve broedvogels geen andere zwaarder beschermde soorten aanwezig zijn of zouden kunnen zijn. Is dit wel het geval, dan is paragraaf 2.2.6 van toepassing (bijzondere gras- en hooilanden).

Kalender	JAN	FEB	MRT	APR	MEI	JUN	JUL	AUG	SEP	OKT	NOV	DEC
Broedvogels												

Kwetsbare periode												
-------------------	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Voorzorgsmaatregelen

- In de kwetsbare periode worden over de hele oppervlakte geen veldwerkzaamheden uitgevoerd wanneer de nesten van de weidevogels niet of onvolledig zijn gekarteerd.
- In de kwetsbare periode wordt bij alle werkzaamheden in die periode minimaal 5 meter uit de buurt van de gekarteerde nesten gebleven.
- Vanwege de mogelijke aanwezigheid van kuikens wordt bij het maaien e.d. zodanig gewerkt dat de kuikens kunnen ontsnappen.
- Bij aanwezigheid van kwartelkoningen en/of kwartels wordt het maaibeheer aangepast. Tot half augustus worden geen maaierwerkzaamheden uitgevoerd binnen een gebied van één ha rondom de roeplaats. Wanneer niet bekend is waar de vogels zich bevinden, worden tot half augustus helemaal geen maaierwerkzaamheden uitgevoerd in het gebied. Zie ook het Soortbeschermingsplan kwartelkoning.

2.2.6 Beheer van bijzondere gras- en hooilanden

Algemeen

Bijzondere gras- en hooilanden zijn gras- en hooilanden waar naast broedvogels ook andere zwaarder beschermde soorten (kunnen) voorkomen. Het kan bijvoorbeeld gaan om kalkgraslanden, blauwgraslanden, dotterbloemgraslanden, heischrale graslanden, stroomdalgraslanden, graslanden in duinvalleien,

trilveengraslanden, graslanden van dijken en zeggenvegetaties. De maatregelen kunnen onder meer zijn: maaien, bemesten, slepen, rollen, schudden, wiersen, oprapen, afvoeren en bekalken. Begrazen valt hier echter niet onder. Zie daarvoor paragraaf 2.2.1.

Kalender	JAN	FEB	MRT	APR	MEI	JUN	JUL	AUG	SEP	OKT	NOV	DEC
Zoogdieren												
Broedvogels												
Reptielen												
Amfibieën												
Insecten												
Vaatplanten												
Kwetsbare periode												

Voorzorgsmaatregelen

- In een periode die in een of meerdere van de soortenbalken rood is gekleurd kan niet worden gewerkt tenzij:
 - uit inventarisatie is gebleken dat de betreffende soorten niet aanwezig zijn, of
 - vooraftgaand een ontheffing is verkregen.
 In afwijking hiervan kan bij toepassing van verschrallingsbeheer en bij de instandhouding van dotterbloemgraslanden, trilvenen en zeggengemeenschappen wel worden gemaaid in een rode periode, ook wanneer de betreffende soorten aanwezig zijn. In deze situaties kunnen de rode hokken in bovenstaande kalender als oranje worden gelezen. Eventueel aanwezige nesten worden ontzien.
- In de kwetsbare periode wordt bij terreinen groter dan 5 ha ten minste 5% met een minimum van 0,5 ha niet gemaaid en bij terreinen van 5 ha of kleiner ten minste 10% niet gemaaid, tenzij er al voldoende dekking (ruigte, houtwallen, oevers, bosjes) in of langs het terrein aanwezig is.
- Bij aanwezigheid van kwartelkoningen en/of kwartels wordt het maaibeheer aangepast. Tot half augustus worden geen maaierwerkzaamheden uitgevoerd binnen een gebied van één ha rondom de roepplaats. Wanneer niet bekend is waar de vogels zich bevinden, worden tot half augustus helemaal geen maaierwerkzaamheden uitgevoerd in het gebied. Zie ook het Soortbeschermingsplan kwartelkoning.

2.2.7 Maaien van rietland

Algemeen

Het maaien van rietland is noodzakelijk om rietlanden in stand te houden en aldus te behouden als leefgebied voor vogels. Bij de werkzaamheden is het van belang om de vogelpopulaties te ontzien.

Het vollevels branden van ongemaaid riet valt **niet** onder de werking van deze gedragscode. Hiervoor moet in beginsel een ontheffing worden aangevraagd.

Kalender	JAN	FEB	MRT	APR	MEI	JUN	JUL	AUG	SEP	OKT	NOV	DEC
Broedvogels												
Kwetsbare periode												

Voorzorgsmaatregelen

- In de periode die in de soortenbalk rood is gekleurd kan niet worden gewerkt tenzij:
 - uit inventarisatie is gebleken dat de betreffende soorten niet aanwezig zijn, of
 - vooraftgaand een ontheffing is verkregen.
- Het maaisel wordt zo spoedig mogelijk na het maaien afgevoerd.
- Wanneer sluis (onkruid) wordt verbrand, gebeurt dit zo spoedig mogelijk na het maaien.
- Perceelen waarin broedkolonies aanwezig zijn worden uitsluitend gemaaid vóórdat de vogels in het perceel zijn gearriveerd.
- In de kwetsbare periode kunnen uitsluitend percelen worden gemaaid die voor de avifauna van gering belang zijn. Het gaat daarbij om percelen met een lage broedvogeldichtheid, waarbij het maaien geen wezenlijke invloed heeft op de populatieomvang. De te maaien percelen moeten bovendien vrij droog en in ieder geval goed beloopbaar zijn. Wanneer tijdens maaierwerkzaamheden in de kwetsbare periode een nest wordt aangetroffen, wordt dit ontzien door daar ruim omheen te maaien.

2.2.8 Schonen en baggeren van poelen en waterlopen

Algemeen

Onder 'poelen' worden hier verstaan kleine, geïsoleerd liggende waterpartijen. Bij waterlopen is sprake van een stelsel. Bij poelen en waterlopen zijn reguliere beheersmaatregelen zoals baggeren en schonen aan de orde.

Bij poelen ligt het belang voor alles op amfibieën en daarnaast ook op insecten, in het bijzonder libellen. Deze laatste hebben echter niet een specifieke kwetsbare periode. De onderstaande kalender en voorzorgsmaatregelen zijn **uitsluitend van toepassing op poelen** en dus niet op waterlopen.

Voor waterlopen bestaat een andere gedragscode, namelijk die van de Unie van Waterschappen. Voor het schonen en baggeren van waterlopen wordt dan ook verwezen naar de relevante bepalingen van de gedragscode van de Unie van Waterschappen, welke te vinden zijn op www.uvw.nl. Op deze bepalingen van de gedragscode van de Unie van Waterschappen geldt de volgende uitzondering voor **rietlanden**: Wanneer waterlopen zijn gelegen in rietlanden mag, in afwijking van de gedragscode van de Unie van Waterschappen, het schonen of baggeren plaatsvinden ná de oogst van het riet (februari/maart) mits het schonen gefaseerd plaatsvindt of het vrijkomende materiaal op de waterkant wordt gedeponeerd en daar minimaal één dag blijft liggen.

Kalender	JAN	FEB	MRT	APR	MEI	JUN	JUL	AUG	SEP	OKT	NOV	DEC
Amfibieën												

Kwetsbare periode												
-------------------	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Voorzorgsmaatregelen

- In de periode die in de soortenbalk rood is gekleurd kan niet worden gewerkt tenzij:
 - uit inventarisatie is gebleken dat de betreffende soorten niet aanwezig zijn, of
 - voorafgaand een ontheffing is verkregen.
 Dit geldt niet van 1 april tot 15 augustus wanneer het gaat om een poel die is drooggevalen.
- Het schonen gebeurt zo dat water en de daarin aanwezige dieren en zaden kunnen terugstromen naar het water; er wordt bij voorkeur gebruik gemaakt van korfmaaiër/open bak.
- In de kwetsbare periode zijn amfibieën in winterrust in de waterbodem. Schonen gebeurt in die periode alleen wanneer ten minste 25% van de waterbodem ongemoeid blijft.

2.2.9 Akkerwerkzaamheden

Algemeen

Het gaat hier met name om akkers, die van belang zijn voor in het bijzonder broedvogels (gauwe kiekendief, kwartelkoning e.d.) en/of (lokaal) voor zoogdieren (hamster). De werkzaamheden op akkers zijn met name bodembewerking, ploegen, bemesten, zaaien, oogsten, onderwerken gewas en gewasbescherming.

Kalender	JAN	FEB	MRT	APR	MEI	JUN	JUL	AUG	SEP	OKT	NOV	DEC
Broedvogels												

Kwetsbare periode												
-------------------	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Voorzorgsmaatregelen

- In de kwetsbare periode worden geen werkzaamheden uitgevoerd indien er legfels van broedvogels en/of jonge kuikens worden aangetroffen, tenzij de legfels zijn gemarkeerd en er een strook van 5 meter rondom wordt vrijgehouden (zie ook punt 4).
- Bij aanwezigheid van de hamster worden de uit te voeren maatregelen aangepast aan de eisen van het Soortbeschermingsplan hamster.
- Bij aanwezigheid van de kwartelkoning wordt een gebied van één ha rond de vastgestelde roepplaatsen niet bewerkt in de periode van 1 april tot 15 augustus.
- Bij aanwezigheid van de gauwe kiekendief worden de nesten gemarkeerd en wordt een gebied van één ha rond een nest niet bewerkt in de periode van 1 april tot 15 augustus (of eerder indien alle jongen zijn uitgevlogen).
- Bij aanwezigheid van de kwartel wordt zo laat mogelijk geoogst en wordt bij voorkeur tot 1 oktober een maai breedte van het gewas aan de perceelsrand behouden.

2.2.10 Onderhoud van gebouwen en bouwwerken

Algemeen

Gebouwen kunnen van belang zijn als broedplaats, als verblijf- en overwinteringsplaats voor vleermuizen, amfibieën en reptielen en als leefgebied voor muurplanten en voor steenmarters.

De hier bedoelde werkzaamheden betreffen bestendig beheer en onderhoud, zoals schilderen, schoonmaken, maatregelen aan voegen en verwijderen van blad uit goten. De periode waarin geen werkzaamheden kunnen plaatsvinden is afhankelijk van de aanwezigheid van zwaarder beschermde soorten en de functie die het gebouw voor deze soorten heeft. Daarom is het uitgangspunt dat altijd gewerkt kan worden met inachtneming van de voorzorgsmaatregelen. Vanwege dit uitgangspunt is er dan ook geen natuurkalender.

Voorzorgsmaatregelen

1. Bij onderhoudswerkzaamheden worden nestgelegenheden en verblijfplaatsen van zwaarder beschermde diersoorten ongemoeid gelaten. Ook het microklimaat rondom deze plaatsen wordt zo min mogelijk aangetast. Indien dat niet mogelijk is, kan de maatregel niet onder deze gedragscode worden uitgevoerd en dient een ontheffing te worden aangevraagd.
2. Groeiplaatsen van zwaarder beschermde muurplanten en muurvegetaties worden in stand gelaten. Indien dat niet mogelijk is, kan de maatregel niet onder deze gedragscode worden uitgevoerd en dient een ontheffing te worden aangevraagd.
3. Bij de aanwezigheid van overwinterende soorten worden geen storende werkzaamheden uitgevoerd gedurende de periode van overwintering.
4. Bij de aanwezigheid van broedende soorten worden geen storende werkzaamheden uitgevoerd tijdens de periode van broeden.

Zwaarder beschermde soorten

Zoogdieren

Baardvleermuis
Bechstein's vleermuis
Bever
Boommarter
Bosvleermuis
Brandt's vleermuis
Bruinvlis
Damhert
Das
Edelhert
Eekhoorn
Eikelmuis
Euraziatische lynx
Franjestaart
Gewone dolfin
Gewone dwergvleermuis
Gewone grootoorvleermuis
Gewone zeehond
Grijze grootoorvleermuis
Grijze zeehond
Grote bosmuis
Grote hoefijzermuis
Hamster

Hazelmuis

Ingekorven vleermuis
Kleine dwergvleermuis
Kleine hoefijzermuis
Laatvlieger
Meervleermuis
Mopsvleermuis
Nathusius' dwergvleermuis
Noordse woelmuis
Otter
Rosse vleermuis
Steenmarter
Tuimelaar
Tweekleurige vleermuis
Vale vleermuis
Veldspitsmuis
Waterspitsmuis
Watervleermuis
Wild zwijn
Wilde kat
Witflankdolfin
Witsnuitdolfin

Reptielen en amfibieën

Adder
Alpenwatersalamander
Boomkikker
Geelbuikvuurpad
Gladde slang
Hazelwurm
Heikikker
Kamsalamander
Knoflookpad
Levendbarende hagedis
Muurhagedis
Poelkikker
Ringslang
Rugstreeppad
Vinpootsalamander
Voedmeesterpad
Vuursalamander
Zandhagedis

Dagvlinders

Bruin dikkopje
Donker pimpernelblauwtje
Dwergblauwtje

Dwergdikkopje

Groot geaderd witje
Grote ijsvogelvlieder
Grote vuurvlinder
Heideblauwtje
Iepepage
Kalkgraslanddikkopje
Keizersmantel
Klaverblauwtje
Moerasparelmoervlinder
Pimpernelblauwtje
Purperstreepparelmoervlinder
Rode vuurvlinder
Rouwmantel
Tijmblauwtje
Tweekleurig hooibeestje
Vale heideblauwtje
Veenbesparelmoervlinder
Veenhooibeestje
Veldparelmoervlinder
Woudparelmoervlinder
Zilverstreephooibeestje
Zilvervlek

Libellen

Bronslibel
Gaffellibel
Gevlekte witsnuitlibel
Groene glazenmaker
Noordse winterjuffer
Oostelijke witsnuitlibel
Rivierrombout
Sierlijke witsnuitlibel

Vissen

Beekprik
Bermpe
Bittervoorn
Elrits
Gestippelde alver
Grote modderkruiper
Houting
Kleine modderkruiper
Meerval
Rivierdonderpad
Rivierprik
Steur

Vaatplanten

Aangebrande orchis
Aapjesorchis
Beenbreek
Bergklokje
Bergnachtorchis
Bijenorchis
Blaasvaren
Blauwe zeedistel
Bleek bosvogeltje
Bokkenorchis
Brede orchis
Bruinrode wespenorchis
Daslook
Dennenorchis
Drijvende waterweegbree
Duitse gentiaan
Franjgentiaan
Geelgroene wespenorchis
Gele helmblom
Gevlekte orchis
Groene nachtorchis
Groenknolorchis
Groensteel

Groot zeggras
Grote keverorchis
Grote muggenorchis
Gulden sleutelbloem
Harlekijn
Herfstschoeorchis
Hondskruid
Honingorchis
Jeneverbes
Klein glaskruid
Kleine keverorchis
Kleine zonnedaauw
Klokjesgentiaan
Kluwenklokje
Koraalwortel
Kruipend moerasscherm
Kruisbladgentiaan
Lange ereprijs
Lange zonnedaauw
Mannetjesorchis
Maretak
Moeraswespenorchis
Muurbloem
Pamassia

Pijlscheefkelk
Poppenorchis
Prachtklokje
Purperorchis
Rapunzelklokje
Rechte driehoeksvaren
Rietorchis
Ronde zonnedaauw
Rood bosvogeltje
Ruig klokje
Schubvaren
Slanke gentiaan
Soldaatje
Spaanse ruiter
Steenanjer
Steenbreekvaren
Stengellose sleutelbloem
Stengelomvattend havikskruid
Stijf hardgras
Tongvaren
Valkruid
Veenmosorchis
Veldgentiaan
Veldsalie

Vleeskleurige orchis
Vliegenorchis
Vogelnestje
Voorjaarsadonis
Wantsenorchis
Waterdriehblad
Weideklokje
Welriekende nachtorchis
Wilde gagel
Wilde herfsttijloos
Wilde kievitsbloem
Wilde marjolein
Wit bosvogeltje
Witte muggenorchis
Zinkvioletje
Zomerklompje
Zomerschoeorchis
Zwartsteel

Kevers

Brede geelrandwater-roofkever
Gestreepte waterroofkever
Heldenbok
Juchtleerkever
Vliegend hert

Kreeftachtigen

Rivierkreeft

Tweekleppigen

Bataafse stroommossel

Vogels

Alle inheemse vogelsoorten

postbus 65
3970 AB Driebergen

Princenhof Park 9
3972 NG Driebergen

t: 030-6930130
f: 030-6933621

algemeen@bosschap.nl
www.bosschap.nl

Gedragscode natuurbeheer is
een uitgave van het Bosschap, 2009

Ontwerp:
HolwerdaDeWit, Den Haag

Drukwerk:
Biella, Hoorn
Tripti, Rotterdam

Fotografie:
Auke Holwerda
Ruud Knol
Natuurmonumenten
Ferry Siemensma